

3-4 2022.
godište XXV.
jesen - zima

Književna Rijeka

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNE PROSUDBE

ESEJI • PROZA • POEZIJA • PRIJEVODI • AFORIZMI • OSVRTI

Književna Rijeka

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNE PROSUDBE

Broj 3-4, godište XXV., jesen-zima 2022.

NAKLADNIK: **Društvo hrvatskih književnika –
Ogranak u Rijeci**

ZA NAKLADNIKA: Zlatko Krilić

TISAK: Basterprint

GRAFIČKA PRIPREMA: Vanesa Ujčić Ožbolt

LEKTURA: Barbara Renka, prof.

FOTOGRAFIJA NA KORICI: Stanislav - Stanley Jelinek

UREDNIŠTVO: Davor Grgurić (glavni urednik)
Silvija Benković Peratova, Đoni Božić,
Bože Mimica, Vlasta Sušanj Kapićeva

ADRESA UREDNIŠTVA: Korzo 28/II (zgrada Filodrammatice),
51 000 Rijeka

E-MAIL ADRESA: dhk.rijecki.ogranak@gmail.com

NAKLADA: 200 primjeraka

Časopis izlazi dva puta godišnje, u dva dvobroja.

Cijena pojedinog dvobroja: 60,00 kn / 7,96 EUR

Godišnja pretplata (s uračunatim PDV-om) iznosi 200,00 Kn / 25,56
EUR, a uplaćuje se na HR522360001101361393, kod Zagrebačke banke,
s naznakom: "Za Književnu Rijeku".

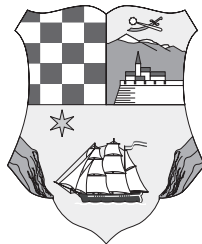
Rukopisi se šalju e-mailom u Word dokumentu (doc.), font Times New
Roman, veličina fonta 12, lektorirani.

ISSN: 1849-8760 (online izdanje)

Ovaj časopis izlazi uz financijsku potporu Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
*Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media*

Sadržaj

Davor Grgurić: Poradi prkosa i strasti stvaranja	5
--	---

ESEJI

Nikola Đuretić: Gerald Vizenor – ironičar, trikster, žongler riječima i plemenski sanjar	9
Pero Mioč: Hrvatska u poljskoj poeziji.....	13

PROZA

Siniša Matasović: Do subote na Mirogoju.....	43
Daniel Radočaj: Četrdeset.....	54
Davor Grgurić: U žegi dana	57
Irena Grubišić-Čabo: Kao da sam mogla pobjeći.....	61
Irena Grubišić-Čabo: Mali Sirijac.....	64
Irena Grubišić-Čabo: Izgubljena lutka.....	66
Franjo Deranja: Rasadnik narcisa	68
Žarko Milenić: Kao san	81
Franko Stipković: Sama.....	89
Ante Mate Ivandić: Kobni susret.....	92
Vlasta Sušanj Kapićeva: Po rečkeh kantunićeh	95
Tamara Bakran: Selska zabava	98

POEZIJA

Silvija Benković Peratova: Šaptači vjetrovima	101
Božica Jelušić: Sestre stablašice.....	105
Davor Grgurić: Navika izbjegavanja	113
Tin Kolumbić: Umorilo se Sunce.....	128
Antonio Načinović: Susreti.....	133
Nikola Dominis: Svijeća	137
Marijana Đukić: Voljela bih znati	138
Jelena Alfirević-Franić: Medeja.....	141
Zdravko Seleš: Deset pjesama.....	142
Hrvoje Kirić: Daljina skače u dalj.....	150
Adolf Polegubić: Pet pjesama	157
Zrinko Šimunić: Poezija	162
Radovan Toljanić: Izvan vremena, kada prestajem biti.....	172
Nirvana Ribić: Tri pjesme	175
Andreja Jurković: Neke misli	180
Maja Vidaković: Pjesme	184

Franjo Matanović: Valovi.....	190
Đoni Božić: Facebook pjesme u doba COVIDA 19.....	194

DOMAĆA BESEDA

Vlasta Sušanj Kapićeva: Krunica od versi.....	201
Rajka Jurdana-Šepić: Par stihovi.....	211
Eni Šebalj: Stihovi.....	218
Đurđa Vukelić Rožić: Astigmatizam.....	224

AFORIZMI

Denis Vidović: Aforizmi i prozne crtice.....	231
--	-----

PRIJEVODI

Hans Bender: Vukovi se vraćaju.....	237
Wolfdiedrich Schnurre: Pogreb.....	242
Wolfgang Borchert: Kruh.....	248
Wolfgang Borchert: Štakori ipak spavaju noću.....	250
Peter Weibel: Vrijeme srca.....	253
Đuro Vidmarović i Natalija Petrovna: Kazimir Malevič kao pjesnik kršćanskoga nadahnuća.....	257

OSVRTI

Željka Lovrenčić: Uspješan dokaz postojanja.....	271
--	-----

DAVOR GRGURIĆ

Poradi prkosa i strasti stvaranja

Pri kraju ove godine koja – sa sigurnošću možemo ustvrditi – nikoga nije ostavila ravnodušnim, ispunjujemo još malo više svoj osobni pretinac skromne sreće; objavljujemo i drugi dvobroj naše i Vaše “Književne Rijeke”, koju smo ponovno vratili u književni život Hrvatske, nakon tri godine mirovanja i – objektivno – izdavačke stanke.

U ovom metežu nadglasavajućih vijesti, nekoć nezamislivom vrtlogu informacija i dezinformacija, odljuđivanja i tehnokratskog uraštavanja u sve pore građanskog društva, s doslusima o sportskim uspjesima i svakodnevnim nacionalnim tegobama, posve nezasnanim odjecima rata i krivo zaraslim povijesnim iščašenjima i otegotnim nepravilnostima, zapravo se i ne držimo loše! U današnje vrijeme ponovno vraćati u život časopis za koji je jedan od mojih prethodnika na ovom obvezujućem uredničkom mjestu ustvrdio da je nešto potpuno anakrono i besmisleno, čini se doista pothvatom vrijednim pozornosti na kulturnom polju zbivanja u našoj zemlji pa i široj regiji! Ali, kada su to uopće povoljna vremena za objavu književnih časopisa, podobni i preporučljivi časovi za pisanje i stvaranje? Kada su najprikladnija ta preklapanja kazaljki, ta elektronska umrežavanja i konstelacije zvijezda, kada bi se netko trebao primiti tog posla?

Ta svatko od nas već kratkim prebiranjem po povijesti naše, a i svjetske književnosti može nabrojati brojne primjere pojedinačnih autorskih pothvata i ostvarenja, kao i kolektivne dosege izronjene iz književnosti upravo u zlovremenima, u *hudim* časovima najvećih ljudskih žrtvi, u nezamislivim i potpuno neizdrživim povijesnim vrtlozima koji su proždrali osnovne težnje ljudske opstojnosti i dostojanstva. I upravo kad je bilo toliko teško da se život brojio doslovno u danima, a ljudski su duh i sva osnovna prava svakoga čovjeka bila, ako ne posve negirana, onda značajno stavljana na kušnju i okrutno uskraćivana, još uvijek je umna i kreativna snaga brojnih pojedinaca bila tolika da su iznalazili načina za pisanje nekih od ponajboljih pisanih ostvaraja koje je povijest ljudskoga roda privila pod svoje krilo.

No, sad i nisu *baš* toliko loša vremena. Nepovoljnosti nisu tolike, da bismo bezizlazno očajavali. Imamo voljnosti i želje za stvaranjem, a Vaši nam iznenađujuće brojni prilozi i javljanja iz svih kutaka naše države, a pomalo i s inozemnih adresa u bližem susjedstvu, to neprestano dokazuju. I zato smo ponovno tu.

Bivstvujemo u pisanoj riječi, gradimo od nje svoj intiman hram. Stvaramo uspješno, makar u dosezima svojih malih književnih krugova na vodi humane misli, jačani težnjom za puštanjem pisanih tragova u vremenu, koja nadilazi svačije dnevne glavobolje, pa i ozbiljnije egzistencijalne brige...

Valjda bi bilo i podosta dosadnjikavo da je putanja uvijek ravnocrtna, da se sve uvijek ostvaruje bez zapreka i teškoća! Ovi su nas prostori i vrijeme našeg stasanja naučili da ne treba odustati od truda. Podučavani smo da se upornost isplati.

I tako pri kraju ove prilično burne i slojevite godine (a je li bilo ijedne, koja to nije bila?) objavljujemo i drugi dvobroj našeg i Vašeg književnog časopisa, uz neizostavnu, ali vrlo iskrenu čestitku koju Vam upućujemo pred nadolazeće blagdane, i želju da u novoj godini ostvarite pa ispišete neke vrlo lijepe i sadržajne vlastite životne stranice.

ESEJI

NIKOLA ĐURETIĆ

Gerald Vizenor – ironičar, trikster¹, žongler riječima i plemenski sanjar

Ne varam li se, ovo je prvo upoznavanje hrvatskoga čitatelja s djelom Geralda Vizenora (1934.), pripadnika indijanskog naroda Anishinaabeg poznatog i po imenima Chippewa (češće u SAD) odnosno Ojibway u Kanadi. Kanadsko-američka granica razdijelila je naime Anishinaabeg koji žive u domorodnom kulturološkom prostoru američkog sjeveroistoka, točnije u području Velikih jezera. Izvornim jezikom pripadaju govornicima algonkinske jezične porodice. Vizenorova zajednica White Earth nalazi se u Minnesoti. Anishinaabeg su treća najbrojnija autohtona populacija u SAD nakon Diné (Navajo) i Tsalagi (Cherokee).

Kada su mu bile samo dvije godine, ubijen mu je otac pa ga je uz majku odgajala i baka, kao i drugi rođaci u Minneapolisu, u skladu s domorodnom tradicijom. U tradicionalnim indijanskim zajednicama nije bilo napuštene djece.

U ranoj mladosti provodi tri godine kao pripadnik američkih vojnih snaga stacioniranih u Japanu, gdje dolazi u kontakt s japanskom kulturom i književnošću te se posebice oduševljava haiku poezijom u kojoj pronalazi velike sličnosti s drevnim snovitim pjesmama (*dream songs*) svojega naroda. One pripadaju opsežnom korpusu anišinarske usmene predaje. Poslije vojnoga roka studira na sveučilištu u New Yorku, a postdiplomske studije završava na sveučilištima Harvard i Minnesota.

Autor je opusa koji izmiče svakoj kategorizaciji jer prelazi granice svih žanrova. Piše engleskim jezikom, ali je duboko uronjen u anišinarsku kulturu u kojoj se s lakoćom kreće, posjedujući bogato znanje tradicija vlastite zajednice. Napisao je više od trideset knjiga proze i poezije, studija, kritika. Sklon je ironiji i satiri, zaigran jezikom koji obogaćuje neologizmima. Vizenor se kao vrstan pjesnik potvrđuje nizom pjesničkih zbirki: "The Old Park Sleeper", "Two Wings a Butterfly", "Empty Swings", "Matsushima: Pine Islands collected haiku", "Summer in the Spring: Anishinaabe Lyrics, Poems and Stories", "Raising the Moon

¹ *Trikster* je kulturološki junak brojnih američkih autohtonih naroda. Mijenjajući obličje, svojim akcijama narušava i stalno propituje vrijednosti zajednica. Njegove akcije i lakrdije promiču znanje i iskustvo naroda. Svojevrsna je kombinacija Prometeja, Tilla Eulenspiegela, Nasredina hodže i Karadoza.

Vines", "Seventeen Chirps", "Cranes Arise", "Bear Island: The War at Sugar Point", "Almost Ashore: Selected Poems" i "Favor of Crows: New and Collected Haiku".

Mnogi su kritičari, a posebice Kimberly M. Blaeser u "Studies in American Indian Literatures", isticali Vizenorovu sposobnost spajanja autohtonog američkog podrijetla s haiku formom. No, Vizenorova poetska vizija uvijek je odražavala dinamičku realnost Anishinaabeg iskustva, kako suvremenog, tako i povijesnog. Za njegovu poeziju, ali i prozu, karakteristični su istodobno lament, glasni smijeh, žestoka kritika, prirodna mudrost i produhovljena svijest. U svojem poetskom izričaju on je istodobno i ironičar, i trikster, i žongler riječima, i plemenski sanjar. Drugi veliki američki spisatelj koji je također pripadnik jednog od autohtonih naroda, Navarre Scott Momaday, i dobitnik Pulitzerove nagrade, napisat će za Vizenora u *Columbia Literary History of the United States* da je "vrhunski ironičar među američkim indijanskim piscima dvadesetog stoljeća"².

Vizenor drži kako snaga haiku pjesništva proizlazi iz njegove sposobnosti da čovjeka oslobodi stega i ograničenja jezika, da ga ponovno spoji s iskustvom. U mnogim svojim uradcima, Vizenor spaja vizualne aspekte prirodnog okruženja s onima zvučnima, pokušavajući tako probuditi i potaknuti višedimenzionalno iskustvo.

Dobar primjer onoga o čemu govorimo upravo je sljedeći haiku:

*Sedamnaest cvrkuta
treba vrapcu da prijede
moj gradski vrt.*

U nastojanju da istodobno razbudi i prikaže intuitivno, vizionarsko iskustvo, haiku je, drži Vizenor, vrlo sličan pjesmama snova naroda Ojibwey. "U haiku postoji vizualni, snoviti krajobraz (*dreamscape*) koji je sličan osjećaju prirodne ljudske povezanosti sa zemljom što ga nalazimo u plemenskoj glazbi, u snovitim pjesmama"³, drži Vizenor. Ta sličnost haiku poezije i snovitih pjesama obuhvaća kako formu, tako i sadržaj: i haiku, i snovite pjesme kratkog su izričaja, čvrste konstrukcije i nude precizne, sažete prizore koji počesto izvire iz doživljaja prirode. Riječ je, dakako, o klasičnom, ili neoklasičnom haiku, za razliku od modernog ili shintai haiku.

U uvodu svoje zbirke novih i sabranih haiku naslovljene "Favor of Crows: New and Collected Haiku" ("Naklonost vrana: Novi i sabrani

² Navedeno prema: <http://nativeamericanlit.com/vizenor.html>

³ Ibid.

haiku”), Vizenor citira dvojicu svjetskih autoriteta za pitanja klasičnog haiku pjesništva, Reginalda Horaca Blytha i Kennetha Yasuda. “Haiku je asketska umjetnost, umjetnički asketizam. Od ova dva elementa, asketizam je rjeđi, teže ga je postići, vrijedniji je od onog umjetničkog”, piše Blyth⁴. Isto tako, dodaje Vizenor, anišinarski animizam, taj osjećaj prisutnosti prirode, totemske povezanosti, imažističkih trenutaka u snovitim pjesmama, svojevrsno su umjetničko ujedinjenje prirode, intuicije i emocije. U djelu “The Japanese Haiku” Kenneth Yasuda zapisat će da je haiku estetsko iskustvo, a doživljaj “haiku trenutka” vječan. “Svaka riječ, dakle, u nekom haiku jest iskustvo, umjesto da pridonosi značenju, kao što to riječi čine u nekom romanu ili sonetu... Haiku trenutak svojevrsan je estetski trenutak – trenutak u kojem riječi, koje su stvorile iskustvo, i samo iskustvo, mogu postati jedno”.⁵

Nadalje, svaka naznaka pjesnikova jastva u većini haiku prizora ne postoji, ali čak kada se subjektivno iskustvo i spominje, ono nije solipsističko, niti je jastvo prirode. Tako su i Anishinaabeg u svojim snovitim pjesmama stvorili neuhvatljivi osjećaj jastva, ali ne jastva prirode, reći će Vizenor.

*prvo dolazi
epitet među pticama
donoseći kišu
ime mi je vrana*

Snovitim pjesmama Anishinaabeg govore o dolasku proljeća i vrana, o prirodnoj dinamičkoj promjeni godišnjih doba. Da bi opisao ovu pojavu, Vizenor pjesnik ovdje koristi vlastitu kovanicu “transmotion” (transformation/motion – transformacija /kretanje). Preobrazba kretanjem.

Američka antropologinja Frances Densmore, skupljačica pjesama američkih autohtonih naroda (dvotomno izdanje Chippewa Music, 1910., 1913.), bilježeći pjesmu o ljetnoj oluji, pjesmu što se javlja u viziji šamanskog pjevača, zapisat će kako pjevač “čuje odjeke groma i u svojem snu ili transu o tome stvara pjesmu”⁶. Prizor je i ovaj puta stvoren u prirodi, vizionarski zvuk oluje, ali to nije subjektivni glas prirode jer, kako ističe Vizenor, Anishinaabeg nemaju riječ za koncept *prirode*:

⁴ R. H. Blyth: “A History of Haiku”. Navedeno prema: G. Vizenor: “Favor of Crows”, Wesleyan University Press, 2015., str.: XIII.

⁵ Kenneth Yasuda: “The Japanese Haiku”. Navedeno prema G. Vizenor: “Favor of Crows”, Wesleyan University Press, 2015., str.: XIII-XIV.

⁶ Navedeno prema G. Vizenor: “Favor of Crows”, str.: XXIV.

*iz polovice
neba
ono što živi ondje
dolazi
i stvara buku*

Densmore zaključuje da pjevač ove snovite pjesme zamišlja kako grom (*manidoo*) ili duh, “pokatkad pušta glas kako bi ga upozorio na svoj dolazak... Ideja koja se provlači kroz pjesmu jest da ono što živi na nebu dolazi te, stoga što je prijateljski raspoloženo, stvara buku kako bi ga upozorilo na svoj dolazak”⁷. Glas groma u pokretu je, dinamičan zvuk, ne subjektivna ili pasivna imitacija. Stoga Vizenor zaključuje kako su jastvo, ili osobni glas, u haiku prizorima i snovitim pjesmama Anishinaabega, dinamični.

“Samo onda kada postoji ujedinjavajuće jastvo, priroda ima cilj, dobiva značaj i postaje istinski živuća priroda”, navodi Vizenor riječi japanskog filozofa Kitara Nishide te nastavlja: “Ujedinjavajuća moć, koja je život takve prirode, nije neki apstraktni koncept umjetno stvoren našom misli, nego je činjenica što se javlja u našoj intuiciji”⁸. Nishida ističe kako su ljudi koji prednjače u takvoj vrsti intuicije baš umjetnici.

A Gerald Vizenor jamačno je jedan od njih.

⁷ Ibid., str.: XXIV.

⁸ Ibid., str.: XXV.

PERO MIOČ

Hrvatska u poljskoj poeziji

Odrednica “otkada je svijeta i vijeka” semantički je upitna kategorija kao i sintagma “oduvijek”. U biti one ne označavaju nikakvo konkretno vrijeme, kao što to ne čini ni biblijska paradigma “u ono vrijeme”. Vratimo se stoga u nedefinirano vrijeme u kojemu su ljudi počeli pripovijedati o onome što su čuli, što su vidjeli, što su doživjeli, a onda puno, puno kasnije, pojavom uvjetne pismenosti, počeli to različitim znakovljem, iz različitih pobuda i za različite potrebe (i na različite načine), i zapisivati. Logografi: uhode, putopisci, povjesničari, pa i namjernici ostavili su nam dragocjena svjedočanstva o svome vremenu i vremenu prije njihovoga vremena. Ostavili su svjedočanstva o drugim ljudima, krajevima, običajima... Drukčijima od svojih i sebi znanih. Sva ta svjedočanstva, u to nije teško povjerovati, bez obzira u koju svrhu podastirana, subjektivne su naravi. Sve treba uzimati s rezervom. Što je vrijeme vremenski mutnije, rezolucija opće slike je upitnija. Ali je činjenica da su se brojne zemlje i narodi našli u optici (kolikogod neobjektivnoj) drugih zemalja i naroda. Međutim, neusporedivo je manje naroda i zemalja koji su se kao stvarna i trajna pjesnička inspiracija našli u duhovnosti drugoga naroda i drugoga jezika, a kao njihov integralni kulturološki fenomen.

Hrvatskim krajevima proputovali su brojni namjernici, uhode, pisci i putopisci. O njoj i njezinim ljudima ostavili ovakva ili onakva svjedočanstva, ali uvijek u granicama onoga što se od njih očekivalo. Rijedak je slučaj u svijetu da su neka zemlja i njezin narod u nekoj drugoj zemlji i na nekom drugom jeziku odjeknuli na takav način na kakav je Hrvatska odjeknula u poljskoj poeziji, na poljskom jeziku. A mi o tome u Hrvatskoj uopće ne vodimo računa. Čak to ni ne znamo. Ne želimo znati. Ne zanima nas. To je izvan kruga naše egotropije. Ta činjenica svjedoči o našem žalosnom samopoštovanju. Druge zemlje i narodi ulažu golemo sredstva, napore i ideje u osobnu promidžbu, za nas to neki ljudi čine badava, odista badava, što znači utaman, jer nama nije do toga. Mi smo poput saiskog otajstva, ne skidamo veo egipatske božice Neit sa sebe: “Egō eimi pan to gegonós, kai on, kai esómenon.” (Ja sam sve što je bilo, što jest i što će biti; i moj veo nitko nije otkrio). Tako se uglavnom u nas ponašaju oni koji imaju moć prosuđivanja i osuđivanja; ako mene tamo nema, ako sam prešućen ili zaboravljen, taj koji je to učinio, također će biti prešućen i zaboravljen! Tako su u nas prešućeni i zaboravljeni poljski književnici, prevoditelji, antologičari i nesumnjivi hrvatski prijatelji Kazimiera Iłakowiczówna (Kažmjera Ilakovićuvna), Łucja Danielewska

(Lùcia Dan'jelèvska) i Grzegorz Łatuszyński (Gžègož Latušinjski). Što im se dogodilo, što ih vodilo pa im se to s Hrvatskom dogodilo?

Slučajnost, fascinacija, metafizička ljubav, profesionalna akribija...? Ne znamo. Stoga ovo slovo o njima i od njih!

Kazimiera Hłakowiczówna

(Wilno (Vilnius), 6. VIII. 1889. – Poznań, 16. II. 1983.)

U zbirci *Wiersze zebrane* (Sabrane pjesme), Państwowy Instytut Wydawniczy (Državni nakladnički zavod), Warszawa, 1971., naći ćemo tòm poezije *Wiersze Bezlistne* (Ogoljele pjesme) i ciklus *Wariacje Dalmatyńskie* (Dalmatinske varijacije) iz 1942. godine. Bila bi to gola informacija, kada ona ne bi sadržavala najljepšu domoljubnu hrvatsku poeziju ikada napisanu! Zvuči paradoksalno. Zvuči nevjerovatno. Zvuči patetično, ali je istina (zbog te istine bit ću prozivan!). Provjera moguća, ovdje i odmah. Dostatno je obratiti pozornost na pjesmu *Isusov pokop*, na kratki lament pod naslovom *Crni dim*, te pjesme: *Slavenska obala*, *Plač jaganjčica* (!), *Buket*, *Hrvatice...* i ne čitati doslovno. U tih nekoliko pjesama o Hrvatskoj je rečeno *sve*; o njezinoj ljepoti, njezinim ljudima i njezinom povijesnom usudu. I još (svaka čast Maruliću, Kranjčeviću i Matošu koji su Hrvatskoj prilazili iz drugog diskursa) na kakvoj umjetničkoj razini! A da bi apsurd bio potpun, Kazimiera Hłakowiczówna (Ila, kako su je od milja, a i zbog neortoepičnosti njezinog prezimena, zvali) nije živjela u Hrvatskoj, nije učila hrvatski jezik niti povijest. S poljskom državnom delegacijom boravila je sredinom tridesetih godina prošloga stoljeća par tjedana na jadranskoj obali, a u njezinoj zemljopisnoj percepciji Dalmacija je pokrivala temu od Istre do Boke...

A dugi životni put Kazimiere Hłakowiczównne, koji je nevjerovatna priča sam po sebi, zbog ograničenog prostora, možemo donijeti samo u natuknicama.

Kazimiera Hłakowiczówna rođena je 6. kolovoza 1889. u Wilnu (Vilnu ili Vilniusu). Tada je Litva bila pod ruskom okupacijom. Najčešće se piše kako su njezina starija sestra Barbara i ona “rano ostale sirote bez oba roditelja”. To je neka vrsta tadašnjeg moralnog eufemizma, jer su one u biti vanbračne kćeri sina glasovitog poljskog romantičara, Mickiewiczewog suradnika i suvremenika, Tomasza Zena. Otac ih nije priznao pa su djevojčice primljene u dom Zofje Buyno iz poznate posjedničke obitelji Zyberk-Plater. Ila je nepriznata rođena unuka i velikoga poljskoga domoljuba, vrlo aktivnoga borca za poljsku neovisnost, i pjesnika Tomasza Zena (1796.–1855.). Od djetinjstva odlikovala se živahnošću i iznimnom darovitošću. U književnosti je debitirala 1905.

godine pjesmom *Jabłonie* (Jabuke) na stranicama popularnog "Tygodnika Ilustrowanego" ("Ilustriranog tjednika"). Imala je samo 16 godina. Učila je na imanju skrbnika, a ispite polagala na gimnaziji u Dźwińsku¹. Dvije godine, uz potporu Platerovih, provela je na školovanju u Warszawi. U godinama 1908. i 1909. studira ne Oxfordu (na Odsjeku za strance) engleski jezik. Nakon položene velike mature u Sankt Peterburgu, upisuje se, u jesen 1910., na Jegiellońsko sveučilište (Kraków). Godine 1911. debitirala je knjigom poezije *Ikarowe loty* (Ikarovi letovi), a 1914. diplomirala na Odsjeku poljske filologije. Te iste godine tiskana joj je zbirka *Wici* (Mladice), a izbio je i Prvi svjetski rat. Hłakowiczówna je upućena na rusku bojišnicu, u sastavu Vodstva Sveruskoga zemaljskoga saveza. Služila je kao medicinska sestra, od 1915. do 1917., kada je oboljela od dizenterije i napustila bojišnicu. Odlikovana je Medaljom Jurja i Ane (odličje ruskih careva) za hrabrost. Te, 1917., godine pojavile su se njezine *Trzy struny* (Tri strune) i *Kolędy polskiej biedy* (Kolede poljskog jada) dok vlastitim očima promatra izbijanje Listopadske revolucije. Sklanja se, još za vladavine Regentstva, u Warszawu.

U studenom 1918. godine (nakon više od 120 godina okupacije i podijeljenosti) uskrsnula je Poljska! Od toga trenutka započinje razdoblje Hłakowiczówninog intenzivnog profesionalnog i, paralelno s njim, stvaralačkoga rada.

Iznimne inteligencije, kao poznavateljica stranih jezika, besprijekornog izgleda, najprije je bila djelatnica u Ministarstvu vanjskih poslova (1918.–1926.), potom, ni manje ni više, osobna tajnica maršala Józefa Piłsudskoga (Józef Piłsudski) u Ministarstvu vojske (1926.–1935.), a po njegovoj smrti ponovo djelatnica u Ministarstvu vanjskih poslova (1936.–1839.), kada je par tjedana službeno boravila u Hrvatskoj, pretežito na ozemlju od Boke do Istre.

Kada je izbio Drugi svjetski rat, Hłakowiczówna je skupa s Ministarstvom vanjskih poslova evakuirana u Rumunjsku. U početku je radila kao učiteljica jèzikā na dvoru gubernatora Transilvanije. Mjesto njezinog boravka u tuđini nema stalnog prebivališta, kreće se ono od mađarskoga Koloszvára do rumunjskog Cluja. Podučavala je ruski i engleski (odrasle i mladež), a među njezinim učenicima bio je i sin rumunjskoga predsjednika Petrua Groze. A sama je, istovremeno, predano učila rumunjski i mađarski.

Drugi svjetski rat okončan je 1945., ali se za Hłakowiczównu boravak u tuđini protegnuo sve do 1947., kada je dobila dopuštenje rumunjskih

¹ Dźwińsk; grad Daugavpils u Latviji, na rijeci Dvini (Dźwini), često je mijenjao gospodare i nazive: do 1839. zvao se Dyneburg, do 1917. Dźwińsk (op. P.M.).

vlasti da se vrati u Poljsku. U poratnoj Warszawi zatekla je ruševine i razoren stan, a dobivanje drugog boravišta i zaposlenja pokazalo se nemogućim. Otputovala je u Poznań (Pòznanj) i tu ostala živeći i stvarajući sve do smrti, 1983. godine, doživjevši pristojnu starost i nažalost, nekoliko posljednjih godina, totalno sljepilo. Iza nje je ostalo impozantno književno djelo, čije naslove i izdanja ovdje nije mjesto nabrajati. Dobitnica je brojnih nagrada i priznanja među kojima je i titula *honoris causa* Sveučilišta Adama Mickiewicza (1981.).

Ilakowiczówna se bavila i prevodilačkim radom, najprije iz nužde, a onda pasionirano, sa stilom i na vrlo visokoj razini. Prevodila je takve autore kakvi su: Goethe, Schiller, Heine, Büchner, Dürrenmatt, Böll, van Doderer (s njemačkoga jezika), Tolstoj, Krilov, Mihalkov (s ruskoga), Mirehulava, Tabidze, Čavčavadze (s gruzijskoga), Lestyán, Ady, Petöfi, Aprili (s mađarskoga), Isanos, Breslasu, Frunza (s rumunjskoga), Dickinson (s engleskoga).

S hrvatskoga nije prevodila, ali je Hrvatsku intenzivno i totalno doživjela, spoznala i opjevala. Nažalost niti jedno drvo na Lokrumu, Lapadu ili u Vinodolu ne nosi njezino ime; nijedna stazica, nijedna sika, nijedna gradska veža. Valjda tako treba biti u Hrvata. Ego Solus Ipse!

Isusov pokop

Po dalmatinskim putovima nosili
 Mrtvoga Krista u procesiji.
 Nebnica se njihala, bratstvu se trnule svijeće,
 kroz bjelinu tijela prosijavala hostija.
 Mrtvac kroz pokrov sve je gledao.
 Majka nije plakala.
 Maslina se povija, palma njiše.
 ... Išli su tamo kamo ih je uputio Josip iz Arimateje,
 gdje će u litici hladnoj mirisom pomazan biti,
 gdje se u tišini moglo posmrtno suze liti.

Ali ja, Magdalena, kraj zida sam kleknula.
 Ne idem dalje s povorkom žalobnom,
 jer znam da ću ujutro pred otvorenim grobom
 Gospodina moga ugledati živoga.

Crni dim

Crni dim nad nama,
crni dim...
Sputaj, Isuse, ruke
ljudima zlim.

Sapni ih svojom milošću
vrpcom srebrnom:
ako ih razmrsiti ushtjednu,
neka ne uzmognu.

Crni dim napolju
cijeli dan.
Dahni nam, dobri Bože,
zvijezde kroza nj'.

Pa neka su mrakovi dima
i vječiti!!!
... Zbog tih zvijezda sve ćemo
oprostiti.

1938.

Jabuke

Sred gora između Mostara i Sarajeva,
uz mjestašce zgrbljeno, zgrčeno,
konačno
sam dostigla procvalo drveće.

Ovce se strkuju s kosa,
s visoravni biju vjetar i voda.
Nedaleko Sarajeva
baš sada cvatu stabla
jabukova.

Nasuprot otoku Lokrumu

Nasuprot otoku Lokrumu
more je mokri element kao
suze slan.
Pod prozorima s vjetrom plešu
mirisni narančin cvijet
i jorgovan.

Negdje visoko i duboko,
među morem i šilokom
izgubljeno
cijelo nebo, koje gledam,
k'o lice je kišnim plačem
zaliveno.

Možda sutra il' preksutra
vrijeme i smrt sa svijeta spere
silinom mlaza svog
u more slano, more mokro,
naspram otoka Lokruma
– umoljeni Bog.

Palma

Između jednoga šiloka
i drugoga šiloka
raste palma dugoprsta,
u duga pera izrasta.
Krošnju joj objeručke trga vjetar.
Kanila plod donijeti, ali prije nego je dozrio, opao.
Nad njom zidine tule
Mletačke kule;
Pod njom kao bijes lavlji što ne uminu
čas more grize urvinu,
čas vali raskrvavljeni sunu s boka...
... Između jednog šiloka
i drugog šiloka.

Slavenska obala

More po pijesku nadire,
šumi i šušljice...
Sasjekle mletačke sjekire
slavenske prašume.
Krastava obala u more se ruši,
kao štit – gola bî.
Po crkvama dalmatinskim
kostriješe se lavovima i anđelima
sarkofazi mletački.

Plač jaganjčića

Plač jaganjčića nad prodoljem...
Iz grada oblivenog morem,
gdje kljunom, krilom i kandžom
vjetrina se kostriješi,
odjekuju duž putova kamenitih
zvona moćna i čista
iz grada u planine, iz grada na more.

A svugdje gdje njihov glas se lomi
i stišan na kamen padne,
od jutra do jutra
zvučno, razgovijetno, točno
čuje se
žalosni krik jaganjčića,
krik koji ne prestaje.

Od procvalih šipkovih grmova,
od kolonada palača i katedrala,
od u more zabijenih greda, stupova i kolaca
od kamena arena rimskih iskopina
– odbija se gorkim plačem
i nema se zaustaviti na čem...
Zasužnjen, obija se o vodu i kamen
krik jaganjčića, plač jaganjčića pod oblacima.

Trave koje je Lazar pogubio

Trave pokleknule od vrućine,
trave od slane suše umiruće,
travo-grmlje, grmo-trave,
žutosive, sinjeriđe...

Točite kao kadionicama
ne medenom slašću, nego mirisima...
U takve trave, u takve kâdne cvjetove
Marta i Marija jecajući brata su položile.

U toj spaljenoj stijeni bila je pećina,
tuda je išao... A srca udarala kao mlàtila.
Šutke je išao. Sestre se zastrle zarom...
S uskrsim se otud vraćao Lazarom.

Pod noge se steralo živima koji se vraćaju iz groba
mirisne trave pozdravljajući oba,
biljke smolaste, trava skupocjena...
skupljala sam ih ja, Magdalena.

Trave koje je Lazar pogubio,
trave, kojima mrtvački kovčeg nije audio,
trave, koje su poluživi put i stelja
stopalima hodajućeg uskrsitelja.

Buket

Nazvala bih vas po imenu
zvučnim hrvatskim riječima,
tražila bih u vama otpočinka
– sive, žute, modre, ljubičaste...

Vrzma se u meni vaš oblik,
ali se više ne mogu sjetiti kako se zvao!
Obraćam vam se otvarajući usta
kao nijema
i to što sam u stanju, pjevam:
“Trave, cvijeće, grmlje,
ružmarin, ivančica, kadulja,
pelin...”

Ne otvara se začarani krug
i magija se bez mene odvija
bojom, sahnucem, tišinom i šuškanjem.
A ja među vama – bogalj
inojezični,
samo jednom gestom mogu vas slaviti:
nazvati vas lijepo, što znači *śliczne*²,
i brati najmirisnije, i u domovinu s tim plijenom
bježati.

² Poljski *śliczne* (šlične), znači: lijepo, prekrasno, ljupke... (op. prev.)

Hrvatice

U Novom Vinodolsku žene u crno odjevene
žalobnu odjeću nose za slavnim Frankopanima;
idu uspravne, crnomanjaste, po gorama, pognute rade u vinogradima.
Kao iz drva izrezane su danju, kao u metalu kovane – uz svijete.

Nad morem miriše kaduljom, bodljikavi grm cvate,
sklupčana zmija dremucka sita poslije gozbe.
Odozgo staza vijuga, magarčić bira kamo stati.
Povorka djevojaka ide na obalu rublje prati.

More zagrizlo zemlju kao svijet starim zubinama:
Golema čeljust obale zjapi izranjenim urvinama.
Klokoče modra stihija, odiskonske ispire rane.
Kleče u vodi crnokose, zlatne i sijede pralje.

Promiče carinički brodić, sjaje se puceta i epolète...
Trepere svjetlucave plahte, što tamo-amo po valu lete;
blistaju lica i ruke svjetlucaju kad modrina pjenu cima,
a za jedrenjakom što odmiče leti pjesma o Frankopanima.

(S poljskoga jezika preveo Pero Mioč)

Łucja Danielewska

(Poznań, 6. studenoga 1932. – 23. kolovoza 2004.)

Kakva slučajnost! A možda sama Providnost? Kada je pod starost Kazimiera Hłakowiczówna izgubila vid, sudbina je Łucji Danielewskoj namijenila ulogu njezinih očiju. Posljednjih sedam godina mudra i umorna Ila svijet je gledala lijepim plavim očima Łucje Danielewske, te hiperborejske *džepne Venere*. I dok je Hłakowiczówna duboko u srcu nosila sjećanje na Hrvatsku, Danielewska je umrla (doslovno!) s Hrvatskom na usnama. A Hrvatsku je prvi put prepoznala u glasu "Glasa Amerike" na hrvatskom jeziku, koji je kao dijete slušala sa svojim ocem u nama dalekom Poznanju. Hrvatski jezik očarao ju je "svojom milozvučnošću", ali je Hrvatska i dalje ostala daleka, u dječjem umišljaju stvorena, nepoznata zemlja. Kada je završila studije, počela je putovati u Hrvatsku, ponekad i nekoliko puta godišnje. I premda ju je dobro uzduž i poprijeko upoznala: *na zemlji, moru i u zraku*, Hrvatska joj je uvijek ostala zemlja iz dječjih snova koja ju i nadalje zanosno snubi mi-

lozvučnošću glasa "Glasa Amerike". Kasnije je često i ponosno isticala pred svojim poljskim i hrvatskim kolegama kako je slavistiku studirala na Sveučilištu u Zagrebu, a samo službeno diplomirala na Sveučilištu Adama Mickiewicza u Poznanju.

Njezine prve dvije pjesme objavila je "Gazeta Poznańska" ("Poznańske novine"), 1954. godine. Iza nje je ostalo četrdesetak knjiga poezije, od toga dvije izdane u Hrvatskoj i pisane na hrvatskom, četiri knjige proza i desetak knjiga prijevoda. Bila je osnivačica Neovisne književne družine "Swantewit" u Poznanju. Pjesme su joj uvrštene u brojne antologije u Poljskoj i inozemstvu, a prevedene su na četrnaest jezika (naravno i na hrvatski, ali i na japanski). Objavila je više od pet stotina prijevoda poezije sa šest jezika, pri čemu posebno mjesto zauzimaju stihovi hrvatskih pjesnike, u prvom redu Vesne Parun, s kojom je dugo prijateljerala.

Dobitnica je desetak književnih nagrada te brojnih odličja, od kojih valja istaknuti Srebrni križ za zasluge, 1981. i *Viteški križ reda Poljskoga preporoda*, 2002. Nije suviše spomenuti i to da ju je Međunarodno životopisno središte iz Cambridgea proglasilo *ženom godine 2000./2001.* Na našu sramotu, u širokom popisu odličja i priznanja nedostaje bilo kakvo koje bi stiglo iz Hrvatske.

Kao profesorica na sveučilištu (Odsjek kroatistike), svoje oduševljenje Hrvatskom i hrvatskom književnošću prenosila je na studente, šireći glas o ljepotama hrvatske zemlje i hrvatske duše. To je bilo presudno za sve veće zanimanje studenata za hrvatski jezik, književnost, folklor i kulturu uopće, tako da je u posljednje četiri godine njezinoga predavanja na sveučilištu bilo šezdesetak studenata hrvatskoga jezika, deset puta više nego srpskoga!

Za vrijeme Domovinskoga rata gorljivo je širila istinu o njemu, što u Poljskoj, gdje su Srbi sloveli kao antifašisti i saveznici, a Tito uživao nemjerljiv ugled poradi otpora Staljinu, nije bilo nimalo lako, ni neopasno. Velikosrpska historiografija, brižno i planski promicana 70 godina, bila je službena jugoslavenska historiografija u Poljskoj. Hrvati su u njoj bili anatemizirani i prokazivani.

Łucja Danielewska bila je osuđena na sizifovski posao promicanja istine o Hrvatskoj. Sama protiv svih, znači protiv ustaljenog općeg mišljenja o Hrvatima i Hrvatskoj. Prihvatila se prevođenja *Povijesti Hrvatske* Dragutina Pavličevića. Ta će je pustolovina, pokazat će se, koštati zdravlja i života. Poljski recenzenti, sve redom akademski uglednici, velikosrpsku su historiografiju držali jedino meritornom pa su pred prevoditeljicu postavljali nevjerovatne i neshvatljive zahtjeve, kao da je ona autorica knjige koja ruši njihov dobro utvrđeni poredak povijesnih stvari. U svojoj nevolji obraćala se svojim prijateljima u Hrvatskoj, tražeći savjet i pomoć. Pomagao sam osobno, pomagao je njezin prijatelj, aka-

demik Luko Paljetak, a posebice inženjer dr. prof. Zvonimir Marić, koji je s Ćucjom bio u stalnom kontaktu tijekom svih tih mukotrpnih godina, koji je uključio brojne dobronamjerne osobe iz Hrvatske. Veliku zaslugu za izlazak *Hrvatske povijesti* Dragutina Pavličevića na poljskom jeziku imali su dr. sc. Neda Pintarić, tadašnji naš veleposlanik u Warszawi, gospodin Zdenko Karakaš, te odpravnicu poslova u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Warszawi, gospođa Ankica Vlašić i brojni drugi. Bile su to nadljudske muke u svladavanju bizarnih primjedbi i zahtjeva. Mučenje je trajalo pune četiri godine! Knjiga je konačno ugledala svijet.

Citiram dr. prof. Zvonimira Marića: "I konačno, 19. svibnja 2004. knjiga je predstavljena javnosti u dvorani rektorata Sveučilišta Adama Mickiewicza u Poznanju, a dan poslije u dvorani Doma književnika, u središtu Warszawe. Na predstavljanje je doputovao i prof. Pavličević, koji je svojim šarmom uspio u dobroj mjeri ublažiti odbojan stav nakladnikovog predstavnika koji se držao kao da je ovim objavljivanjem učinio nezasluzeni ustupak i Ćucji Danielewskoj i Hrvatima, koje ona iz nerazumljivih razloga štiti."³

Pametnome dosta! O tome ni politički, ni kulturni oligarsi u Hrvatskoj pojma nemaju. Što se njih tiče, Hrvatsku su tako jeftino dobili, da je danas mogu komadati, dijeliti i darivati pravom saborske većine, koju je izabrao obmanuti narod.

Posljednji put vidio sam je sretnu u Warszawi, u siječnju 2004. godine. "Veliki moj brate", tako me zvala, ne zbog moje duhovne veličine nego zbog mojih 191 cm u usporedbi s njezinih 155, "knjiga konačno izlazi! Hvala svima: Zvonimiru, Nedi, Zdenku, Ankici, Luku, tebi i svima, svima...", gugutala je sretnim zvonkim glasom. Dogovorili smo se sresti u rujnu, u Šibeniku, na mom balkonu, gdje nikada nije bila, ali je čula "oj, čula, čula"! "Pit ćemo šibensku travaricu, pripremit ćeš crni rižot i dosta pravog primoštenskog babića!" (...) Nazvala me u lipnju. Ne sjećam se nadnevka. To više nije bio taj glas. Kao da je dolazio s drugoga svijeta. Rekla mi je: "Veliki moj brate, ja umirem i ne ćemo se sresti u našem divnom Šibeniku."

23. kolovoza zaklopile su se divne oči boje najmodrijeg različka. Ostao je samo dirljivi citirani članak doktora Zvonimira Marića u časopisu Dubrovnik i nepopijena travarica, nepojeden crni rižot i nekušan primoštenski babić na malom šibenskom balkonu.

Zar samo to, gospodo, o našoj Ćucji? A kakvog li smo prijatelja imali!

³ Zvonimir Marić: Dubrovnik 1/2005., str. 263.-266.

Večer na moru

Biserasti koralj sutona
tone u duboki pehar večeri

Jutro se budi
kao Jadransko more

Bura

Zrak napet kao struna
pridržiava glave užarenih ruža

Tišina stavlja prst na usta
sve dok bura ne bane
kao zla vijest

Noć nad morem

Srebrna plima
obalu je u drhtaj pretvorila

Usta školjaka prenosila su jeku
danju izgovorenih riječi

Palili se svjetionici očiju

Ljubav na Sredozemlju

Iz plavkastog pehara Jadrana
s valom nadolazi katarza dodira

Kada prema meni ispružiš ruke
u plamenoj ću se školjki usta utopiti

Ljubav u zelenilu

Rastaćemo se u zelenilu
u rosatom disanju livade
dok se njive cvatućim žitom
iznad očiju uznose

u zavijutku vrbovom
gdje potok brani čistoću vrela
svom snagom sitnim valom bježeći
pred proždrljivim ždrijelom jaraka

Rastaćemo se u zelenilu
oglušujući se
o kapanje sekúnda

Vrata

Otvorio si u meni
najteža vrata
Otađ me može raniti
glas svakog namjernika

Usta

Kako su govorljiva
usta koja šute
priljubljujući na druga usta
začarane riječi
na vrhu jezika

S litica ljubavi

S litica ljubavi
padaju svi
na oštre bridove granita
ili kišom izglaçane
obline

Brojni se prstima hvataju
raspuklina
u stijenama
po kojima jači
udara nogama

S litica ljubavi
padaju svi
ali rijetko zagrljeni

Bisernice

Sa svojom smo samoćom
kao bisernice sa zrcem pijeska
nasrtljivog

Ne zasijecjate meso patnje
Ne razdirite prstima nutrinu
Ta nije svugdje biser

Otok

Ljubav je otok
na koji stalno nasrće vjetar

Kada ga na trenutak
zagrlj tišina
ljubavnici cjelivaju čuđenje

Rastanak

More promuklo od krike galebova
udara u me bijelim krilima valova

Ne mogu uzletjeti
iznad vremena i prostora

Ne mogu uroniti lice
u školjku tvojih dlanova
ispunjenih ružičastim šumom krvi

Boli me rastanak
zrnce pijeska
u bisrenoplavnom tijelu

Otajstvo

Sunce je putovalo od istoka na zapad
a noći nezamijetno cvale zorom
dok smo iz usta u usta predavali
težinu zrna grožđa
u tišini i pjevu
slaveći otajstvo krvi

Žega

Pticama se brkaju krila
ljude sjećanje svađa i miri
Crvena láva žege
zapljuskuje zdrava osjetila
a nebo ispod tanke obrve obzora
savršeno ravnodušno pogledava
na muke plavičastih hortenzija
koje vápe kapi kiše

Nepoznata djevojka

Vlâsi zavezanih u uzao
u crnom kratkom kombinezonu
bijelim čarapama i adidaskama
s turističkom vrećom koja na mrtvački kovčeg podsjeća
vraćala se svakoga jutra
kao lajtmotiv pjesmi o beskućnoj skitnici

Šutjela je kao kamen
kojeg još nije prepoznalo
Meštrovićevo dlijeto
sjedinjena s liticom nasuprot otoka Lokruma
sklapala je oči pune bola
a ispod je more drhtavicom valova
otkantavalo modru litaniju

Na rubu

Noć je
i dvoje ljudi

Utrnuta svijeća
tone u tamu
posljednje geste
preostatka dana

Otječu mane i vrline
ostaje samo netko blizak
i samoća razapinje
sijedo jedro privida
da je skupa lakše doploviti
do ruba sna

Sigurnost

Noćas mi se snilo
kako ushićeno gledaš
samo mene

To je bilo tako sigurno
kao san

Tama

Mogu prosvjedovati i vrištati
u noći tamnoj kao netopirova sjena
nitko ne će doći putom kroz tamu
jer svi ponekad vrište

Magija

Iz stranosti
kroz nježnost
ulazak u unisonost
kada zvono udvojenog
disanja uznosi
do sedmoga znoja

(S poljskoga jezika preveo Pero Mioč)

Grzegorz Łatuszyński

*(9. svibnja 1933. u *Zdzięcioli, nedaleko Nowogródka*)*

Poljski prozaik, pjesnik, antologičar, nakladnik... Prevoditelj sa češkoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga; uredio, preveo i izdao "Antologiju hrvatske poezije 20. st.", "Antologiju srpske poezije 20. st.", "Antologiju bosanskohercegovačke poezije 20. st.", "Antologiju crnogorske poezije 20. st."

Na Varšavskom sveučilištu diplomirao češku i poljsku filologiju. Studirao i na Zagrebačkom sveučilištu i Beogradskom univerzitetu.

Debitirao 1958. godine, kao prevodilac s češkoga. Od 1960.-63. lektor poljskoga jezika na Beogradskom univerzitetu; od 1963.-67. sekretar Ambasade PRL (Narodne Republike Poljske) u Beogradu; od 1973.-76. urednik mjesečnika *Svjetska književnost*.

U ožujku 2012., u izdanju izdavačke kuće "Agawa", Warszawa, iz tiska je izišla najnovija knjiga Grzegorza Łatuszyńskiego pod naslovom "Twoja Chwila" ("Tvoj trenutak; Tvoje vrijeme"). Knjiga poezije koja se sklada iz tri dijela:

I. PUZZLE, intimna, autorska refleksivna poezija,

II. ROZŁOGI I ROZSTAJE (ŠIRINE I RASKRIŽJA); o ljudima, mjestima i gradovima, od rodnoga zavičaja do Ljubljane, Zagreba, Šibenika, Korčule, Sabunika, Sarajeva, Beograda, Novoga Sada, Podgorice, Skopja..., i

III. ICH CHWILA (NJIHOV TRENUTAK); autorovi prijevodi po jedne pjesme svakog pjesnika spomenutoga u drugom dijelu knjige. Od hrvatskih književnika donosi prijevode po jedne pjesme Jure Kaštelana, Miroslava Krležu, Tina Ujevića, Gustava Krkleca, Drage Ivaniševića, Slavka Mihalića, Ante Stamaća, Jozefine Dautbegović, Sonje Manojlović, Drage Štambuka, Ružice Cindori, Tomice Bajsića, Dorte Jagić, Ane Brnardić, Bogdana Uzelca i Pere Mioča.

Njegova "Antologija hrvatske poezije 20. stoljeća" pod naslovom "W skwarze słońca, w chłodzie nocy" ("U sunčanoj jari, u noćnome hladu") izišla je u nakladničkoj kući "Agawa", Warszawa, 2011. Knjiga broji 990 stranica i predstavlja široku panoramu hrvatske poezije u minulom stoljeću. Donosi ozračje i stvaralačka previranja, omogućujući praćenje pravaca i traganja kako tematskih, tako i formalnih tijekom jednoga stoljeća.

Łatuszyński, urednik, prevoditelj, nakladnik, sve u jednoj osobi, nije u Hrvatskoj naišao ni na kakvu ozbiljniju podršku, moralnu ni materijalnu. Ništa novo, bez obzira što je riječ o gotovo epohalnom pregledu hrvatskoga pjesničkoga stvaralaštva, i ovaj put u iznimno kvalitetnom prijevodu, podastrtoga velikom poljskom književnom tržištu. Naši kulturni aparatčici ostali su nijemi i na tu i takvu činjenicu. Možda je netko od "prevažnih" zaobiden u toj Antologiji? Tko zna?

Zagreb

Iz olinjaloga Gomuľkovskog Peerela⁴
Istrgnuo sam se u svijet, ali ne onaj veliki,
Nego u Jugoslaviju, netom se s Hruščovom
Izmirio maršal Josip Broz Tito.
Čvrsto je on tu zemlju držao u šaci, a Đilasa
Već neko vrijeme u zatvoru,
Usto je koketirao sa Zapadom
I slagao blok nesvrstanih.

Zagreb, u koji sam banuo, već je dakle bio
Malo provjetren. Doduše na svoj način, selektivno,
Kako je to u politici već bivalo i biva. Nije za sve
Prijetila ćuza, ali brojne stvari i ljude
Nije se smjelo dirati.

Grad, rasvijetljen,
Svjetlucao je živopisnim natpisima, reklamama
I pulsirao životom, baš Južnjački.
Uredni izlozi, profinjene restauracije,
Lijepa, uznosita gotička katedrala, tvrđa
Hrvatskoga otpora, simbol samosvojnosti.

Tada je to hrvatstvo još uvijek bilo stisnuto
Opterećeno smrtnim grijehom antepavelićanstva,
Grijehom krhke neovisnosti, poduprte
Nesretnim savezom s Trećim Reichom.
Ali već se pokušavalo buniti, odbacivati
Pripisane mu zločine, preuveličane i one
Nikada ne počinjene, za kakve je optužen čak
Titu nepokorni kardinal Stepinac,
Danas blaženik.

Upoznao sam Zagreb, njegov skromni, ali prepun draži
Stari dio, zvan Gornji Grad.

⁴ Gomuľka, Władysław (1905.-82.), istaknuti poljski politički djelatnik; najprije generalni sekretar PPR (Poljske radničke partije), od 1956. prvi sekretar KC PZPR (Centralnog komiteta Saveza poljske radničke partije)... 1970. mora se povući iz političkog života zemlje, a Peerel, kratica za: Poljska Republika Ludova: Narodna Republika Poljska (op.prev.)

Položen na brežuljcima stupnjevito je prelazio
U dio perivoja s vilama
A također i Donji Grad, reprezentativan, otmjen,
Velegradski,
S Trgom Republike tada, danas Trg Bana Jelačića.

Tu se i danas nalazi hotel Dubrovnik.
S njegovog sam prozora prvi put doživio ushit
Nad Zagrebom.
I taj mi je ushit ostao zauvijek.

Kad god sam tu, pogled mi zasja
I srce jače bije, radosno. To je moj Zagreb.
Ali upoznao sam i brojna ina njegova lica,
Puno novih perspektiva iz kojih su ona izranjala.
Upoznao sam Zagreb građana toga grada
I učio se gledati njihovim očima, spoznavati ono
Što su oni u njemu vidjeli.

Zdravka Malića, kasnijeg istaknutoga hrvatskoga
Polonista i izvrsnoga prevoditelja
Poljske književnosti, upoznao sam u Warszawi
Neposredno prije mog putovanja u Zagreb.
On i Ljerka, njegova divna, puna takta i profinjenosti supruga,
Raširili su nada mnoom svoja skrbnička krila
Dok sam sricao moje prve korake po Zagrebu.
Baš su oni za mene, u to vrijeme još uvijek strani grad,
Ljudski otoplili svojom srdačnošću.

Sveučilišni Zagreb s plejadom sjajnih ljudi:
Profesor Ivo Frangeš, koji je na hrvatskom ozemlju
Razvijao europsku filozofsku misao
Od Romana Ingardena do Benedetta Crocea,
Dok je u nas na UW⁵, ah, bolje ne govoriti...
Profesor Aleksander Flaker, podrijetlom Poljak,
Iznimni teoretik književnosti, koji je već bio
Naturalizirani Hrvat, radosno je pozdravljao svakoga
Poljaka koji bi banuo na Zagrebačko sveučilište.
Profesor Josip Hamm, veliki jezikoslovac,

⁵ UW; Uniwersytet Warszawski (Varšavsko sveučilište), (op.prev.).

Potpisnik Novosadskoga dogovora iz 1954 godine o
Srpskohrvatskom jeziku i njegovoj novoj ortografiji.

Profesor Jure Kaštelan, kod kojega sam polagao ispit
Iz komparativne književnosti, sjajni pjesnik, njegove sam pjesme
Sa zadovoljstvom, godinama poslije, uvrstio u moju
Antologiju hrvatske poezije 20. stoljeća;
Profesor Vaso Bogdanov, istaknuti povjesničar,
Predratni branitelj Miroslava Krleše pred napadima
Komunističkih ljevičara nakon pojave njegovog
Izvrsnog ciklusa reportaža "Izlet u Rusiju",
U kojima je predstavio Lenjinovsku Zemlju Sovjeta
Lišenu propagandnog šminkanja.

Književni Zagreb s nizom iznimnih pisaca:
Zahvaljujući Vasi Bogdanovu upoznao sam
Miroslava Krležu, koji me najprije odveo
U svoj direktorski ured
U Leksikografskom zavodu,
A onda i u svoj Zagreb,
I onaj iz međuratnoga vremena, i poratnoga.
A on nije bio samo prvo pero
Predratne i poratne Hrvatske,
Nego i čovjek neobične sposobnosti
Potpunog sagledavanja ljudi i događaja.

Slavko Kolar, neusporedivi novelist, humorist
i kozer, stalni gost zagrebačke
Kazališne kavane,
Koji sam posjećivao samo stoga
da bih s njim porazgovarao,
Gustav Krklec,
Drago Ivanišević,
Slavko Mihalić,
Nedjeljko Fabrio,
Ante Stamać,
Jozefina Dautbegović,
Sonja Manojlović,
Drago Štambuk,
Ružica Cindori,

Tomica Bajsić,
Dorta Jagić,
Ana Brnardić, to su slikovita i živa lica
Moga Zagreba jučer i danas, jednako važna kao
Katedralna crkva na Kaptolu,
Narodno kazališta,
Studenac života Ivana Meštrovića
Ili stoljetne platane na Zrinjercu.

Bez bliskih nam ljudi, takvih kakav je Vjeko Welle,
Koji je svojom ljubavlju obdario ne samo svoju ženu Poljakinju,
Uvidavnu i toplu Janječku,
Nego i cijelu Poljsku skupa s njom,
Bez Jože Gregorina, divnog glumca
Narodnoga kazališta i jednako divne njegove partnerice
Na sceni i u Životu, Mire Župan, iznimnih
Interpretatora glavnih uloga u "Glembajevima"
I "U agoniji" Miroslava Krleže,
I njima sličnih, dobrohotnih i srdačnih,
Bez Bogdana Uzelca, pilota, koji je svoje pjesme
Stvarao za kormilima na nebeskim putovima
A zapisivao ih prema sjećanju na zemlji, poslije prizemljenja,
Zagreb ne bi bio tako slikovit
I tako živ kakav jest.
Grad naime ne će imati svoju životnost
Ako unutar njegovih zidina ne pronađemo
Sebi bliske ljude.

Arhitektura, čak i ona najzanimljivija, jedina
I neponovljiva, može se udomiti u našim
Očima, u umu, ali se ne će ugnijezditi
U našem srcu ako u njoj ne bije srce
Nekoga nama bliskoga.

Osluškujem moj Zagreb i čujem u njemu
otkucaje srcā, čak i onih koja su tijekom godina
Fizički i biološki već prestala kucati.
Dalje ih osjećam u svemu onome
Što su tome gradu dali, čime su ga uzdigli,
I čime mene godinama obdaruju.

Šibenik

Grad hrvatskoga kralja Krešimira IV
broji već tisuću godina burne povijesti.
Prelazio je iz ruku u ruke,
a tukli se za njega Venecija i Bizant,
Mađari, Bosanci i Turci.
A imalo se za što tući.
Početkom petnaestoga stoljeća
pao je pod vlast Venecije
na gotovo četiri stotine godina.
I tada započinje njegov postupni procvat.
Tijekom stotinu godina građena je Katedrala sv. Jakova;
i već pet stotina godina ljudi se
ne mogu nadiviti njezinoj ljepoti.
Od velike konstruktorske vizije
do sitnoga ukrasnoga detalja
sve su to promišljeno
i velikom brižnošću i preciznošću
u kamenu izdubili i isklesali
šibenski majstori.

Trenutak uz šalicu kave
na trgu ispred Katedrale,
dok pogled lijeno luta
po njezinom urešenom bijelom kamenu,
pruža istinsku estetsku nasladu
kakvu se samo tu može spoznati.

Od Katedrale i trga
uz obližnje brežuljke
penju se renesansne male palače, crkve i kuće
u labirintu uskih uličica,
kao da tvore nekakav golemi amfiteatar.

Šibenik je za mene Katedrala sv. Jakova,
a također i Pero Mioč, jednako neponovljiv
kao i ta katedrala – režiser, glumac, pjesnik i prevodilac,
jedan od vodećih animatora

kulturnog života u ovome gradu.
Već godinama zaljubljenik u poljsku kulturu,
u poljsku književnost i kazalište, pa čak i Poljake,
jezik je naučio i život posvetio
gradnji naših uzajamnosti.
Neusporedivi prevodilac Różewicza, Wojtyła, Herberta
i Miłosza zaputio se jednom na Krimске Sonete
ravno glavom kroz zid i... dosegao sunce!
Soneti su se razlili po akermanskoj stepi
na njegovu materinskom jeziku kado da je to na hrvatskom
sam Mickiewicz pisao.

Pero poljskom poezijom godinama ispunjava stranice
hrvatskih književnih časopisa,
piše o poljskoj književnosti, o poljskom kazalištu,
o svemu piše što je poljsko,
a naši dramski tekstovi u njegovom
prijevodu idu po hrvatskim scenama,
na hrvatskom radiju i televiziji.

Zašto sve to on čini?

Jer mora.

I ta unutarinja prinuda,
koje se ne jedanput kušao osloboditi,
a imao je razloga za to,
neshvatljiva je.
Čak i njemu.

Šibenik to je također i Ivo Brešan,
originalni, znameniti pisac,
u nas poznat u glavnom po
Predstavi Hamleta u selu Mrduši Donjoj,
a također i Sergej Mioč, pronicljivi promatrač života,
blistavi autor dramskih komada i radiodrama.

Kada mislim na Šibenik, pred očima mi je
katedrala sv. Jakova,
Mioči i Brešan,
kao da su ti ljudi
od nje neodjeljivi
ili ona od njih.

Korčula

Crni otok,
nekada šumovit, danas grmovit
poslije velikih požara.
Kao golemi gušter
nakostriješene krljušti
drijema na morskim valovima,
grije se na mediteranskom
oštrom suncu,
lijen, buđen bukom brodskih
sirena u prolazu,
što tu skreću na putu za Dubrovnik
ili iz Dubrovnika
smjerajući k Splitu i Rijeci.

Korčula,
gradić koji pamti rimska vremena,
gušterovo oko
koje se otvara na zvuk sirena,
pospan gotovo cijelu godinu,
izuzimajući ljetne, turističke
mjesece,
kada se pretvara u bučnu,
radosnu Kulu babilonsku.
Gradić Marka Pola
i moj.
Godinama moj.

Tu sam se izležavao
na kamenitim plažama,
tu sam se kupao
u kristalno čistom Jadranu.

Zov sunca, mora i kamena,
bijeloga što raste
iz modrog bezdana
prema nebeskoplavom
masivu Pelješca,
kojim su lutale hijene.
Činilo mi se
kako ih vidim s korčulanske plaže.

Tada sam na njih gledao
blagonaklono.
Ali vremenom se sve mijenja.

Korčula danas nije ona
koja je bila,
razrasla se, izgubila svoju
djevičansku ljupkost, draž autentičnosti.
Progutale su je teške, masivne zgradurine
nebrojenih luksuznih hotela,
zagušio bučni turistički sajam.

Čagljevi i hijene pobjegli su s Pelješca,
razbježali se po svijetu.

Vidam ih tu i tamo,
jer sam vid izoštrio na Korčuli
i prepoznati šakala ili hijenu
danas za mene nije nikakav problem,
čak i kada hine nekoga drugoga.
Ali blagonaklonost prema njima sam izgubio.
Posebice u posljednje vrijeme
kada su se tako naglo počeli množiti.

I linjaju se,
ružno, bolesno se linjaju.

(S poljskoga jezika preveo Pero Mioč)

PROZA

SINIŠA MATASOVIĆ

Do subote na Mirogoju

(ulomci iz neobjavljenog romana)

Tanja

Tanja je bila jedna od onih djevojaka pored kojih se svi muškarci osjećaju posebno. Kada bi pričala u društvu, imao si osjećaj da se obraća izravno tebi. Kada bi koketirala, a uvijek je koketirala, imao si osjećaj da koketira upravo s tobom, da ti se nabacuje. Ali Tanja se nije nabacivala nikome iz moga društva, ni te prohladne subotnje večeri krajem rujna 2014. godine, niti u mjesecima koji su uslijedili nakon toga. Njezin izraz koketiranja nije predstavljao tipično koketiranje. Radilo se o dje-liću prirođenog šarma utkanog duboko pod Tanjinu kožu. Promatrala bi te svojim toplim, zelenkastim očima, kao da se u tebi krije umiljato mladunče tuljana i nije ti preostajalo ništa drugo nego da se u nju zaljubiš. Barem smo se zaljubili svi mi tikvani iz mog tadašnjeg društva: Pajo, Rizla, Burek i ja. Prva dvojica su bili neznatno viši od Tanje, dok smo je Burek i ja pogledavali s blago zadignutim obrvama. Brojala je metar i osamdeset centimetara u visinu, studirala je povijest umjetnosti i indologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i nikada nije nosila obuču s visokom potpeticom. Naočale je furala više zbog šminke nego iz zdravstvenih razloga. Mogla se pohvaliti najboljom guzicom u gradu, jednako tako kao što je i Severina pjevala *prvi glas* u crkvenom zboru, a istini za volju, ni kosa joj nije bila prirodno plava. Sise je možda imala, ali to je bilo nemoguće ustanoviti letimičnim pogledom kroz odjeću. Mnogo toga na Tanji nije *držalo vodu*, pa ipak smo svi mi željeli s njom izlaziti. Možda samo zato jer je studirala indologiju. Nikada prije poznanstva s Tanjom nismo čuli da postoji tako egzotična studentska grupa u okvirima naše galaksije. Čovječe, tko ne bi želio prasnuti žensku koja studira indologiju? Problem je bio u tome što mi nismo znali kako je prasnuti. Sa svojih dvadeset dvije godine života, bili smo još uvijek dovoljno mutavi i naivni, pa smo s Tanjom željeli samo izlaziti, nadajući se kako će ona poduzeti prvi konkretan korak s onime od nas koji bude imao najviše sreće.

Izuzmemo li njezine već spomenute pozitivne karakteristike, Tanja je bila čistokrvna kučka. Iskorištavala nas je kada i kako je najbolje mogla. Najčešće je to podrazumijevalo da je konstantno častimo pićem prilikom izlazaka vikendima u centar Siska i da joj plaćamo skupe ulaznice na

koncerte kojekakvih bendova upitne kvalitete. Je li se za nekog seoskog mangupa pročulo da je naučio u rukama držati električnu gitaru, ona je morala prisustvovati njegovoj svirci i skakutati pred pozornicom. Tako i sinoć. U popularnoj sisačkoj diskoteci nastupao je novooformljeni bend iz Kutine. Sve su sisačke djevojčure poludjele za njihovim dugokosim, tetoviranim pjevačem. Poludjela je i Tanja.

– Ne mogu vjerovati, od svih ljudi u gradu jedino vas četvorica niste uspjeli nabaviti ulaznice! Najradije bih se ubila. – istresla je ciljajući pogledom svakoga od nas pojedinačno.

– Siši burek. – uzvratilo joj je Burek svojom omiljenom poštapalicom iz dječaćkih dana.

– Molim?! – zijevnula je Tanja, nenaviknuta na mogućnost da joj se obraćamo tim tonom.

– To što si čula. – ustrajao je Burek. – Otkud ti ideja da bismo mi trebali imati pojma o tom ušljivom bendu?

– A o čemu vi to uopće imate pojma, molit ću lijepo?

– Molit ću lijepo, molit ću lijepo! – oponašao ju je Burek, dok smo se mi ostali smrznuli od straha, da se Tanja istog trena ne pokupi i ne odšeta nepovratno iz naših jadnih, nepotrebnih života.

U strahu je prednjačio Rizla. Bureka je potegao laktom pod rebra i revoltirano odbacio svoj opušak prema obližnjem parku. Ne treba čuditi što je Rizli bilo najviše stalo do toga da se odnos s Tanjom ne naruši. Od svih nas ostalih iz ekipe, on je jedini studirao s njom na Filozofiji. Doduše muzeologiju, ali dijelili su istu fakultetsku zgradu i preko njega smo Tanju i upoznali. Burek je išao na strojarstvo, Pajo je svoje studentske dane zbrajao na FER-u, a ja sam zaglavio na hrvatskim studijima, smjer novinarstvo. Zgrade naših fakulteta nalazile su se na potezu od svega tristotinjak metara udaljenosti i bilo je samo pitanje vremena kada ćemo se svi međusobno povezati. Bureka i Paju znao sam još iz srednje škole, jer smo sva trojica učili za zvanje informatičkog tehničara, a s Rizlom smo se skompali već u prvim studentskim danima. Putovali smo često istim vlakom prema Zagrebu i natrag. Jutro po jutro, pješačili smo u istom smjeru nakon silaska s vlaka u Zagrebu i tako je započelo naše prijateljstvo. Čekali smo u jednom trenutku svi zajedno ispred zebre na Miramarskoj ulici zeleno svjetlo za pješake, kada je Rizla progovorio:

– Hej, dečki, i vi ste iz Siska?

Potvrдно smo mu odgovorili ono što je samo po sebi bilo očito i otada je postao četvrti član naše ekipe za popularnu kartašku igru – belu. Tko bi od nas četvorice popodne prvi završio s predavanjima, ulijetao bi u vlak i zauzimao četiri slobodna, *spojena* mjesta. Ostali su nam putnici isprva prigovarali zbog takvog ponašanja, ali s vremenom su se naviknuli i popustili pred našom kartaškom strašću.

Tanja nije putovala. Ona je odmah po upisu na fakultet zatražila i dobila smještaj u studentskom domu. I to ne u bilo kojem studentskom domu, već u onome kojega se smatralo elitnim, u Cvjetnom naselju. Govorkalo se po Sisku kako joj je sve to sredio bogati otac, lokalni tajkun blizak političkim strukturama, ali mi se na to nismo obazirali. Zahvaljivali smo nebesima i Rizli što nas je upoznao s njom i omogućio nam da se vikendima šepurimo po Sisku u njezinom društvu. Petkom je obavezno dolazila doma roditeljima i vraćala se natrag u Zagreb nedjeljom navečer. Radilo se o odnosu od kojega smo svi crpili korist. Tanji je godila zavist klasičnih gradskih ljepotica kada bi je vidjele u društvu sa četiri dečka istovremeno, a ni nama nije bilo mrsko primijetiti znatiželjne poglede na licima ostalih djevojaka. Tako i sada. Segregirali smo se od ostatka razočaranih partijanera okupljenih ispred diskoteke i stajali desetak metara podalje od ulaza, osjećajući na sebi poglede i šaputanja. Kazaljke su ukazivale da će uskoro ponoć, zapuhao je neugodni vjetrović, nervoza je dosegla vrhunac.

– Idemo odavde, ovo čekanje nema nikakvoga smisla. – Pajo je okončao šutnju i počeo svoj široki, pačji nos.

– Ja sam za to da pričekamo još malo, možda se nešto ipak dogodi. – usprotivila mu se Tanja.

– Baš se pitam što bi se moglo dogoditi? Sigurno će se sada iz parka pojaviti tvoje četiri sisate frendice s kojima si išla u gimnaziju i svima nam popušiti. – Burek je jedva dočekao priliku da se ubaci u razgovor i da joj spusti. Te večeri bio je posebno razdražljiv.

– Koji si ti kreten, samo da znaš! Dečki, zašto se mi uopće družimo s tim kretenom? – upitala je Tanja nas ostale, našto smo se mi samo nijemo pogledavali i slijegali ramenima.

Vjerojatno smo i nas trojica Bureka djelomično smatrali kretenom, ali to što je neka osoba kreten, nije automatski razlog da se s njom razvrgne prijateljstvo. Tog uvrnutog šmokljana smatrali smo prijateljem i sve što je Tanja te večeri rekla ili nije rekla bilo je nedovoljno da mu okrenemo leđa. Još smo se dvadesetak minuta prebacivali s noge na nogu, a onda je i Tanja pristala da dignemo sidro. Jesmo li se pokrenuli, netko je s ulaza u diskoteku glasno zazvao moje ime. Okrenuo sam se i ugledao svog poznanika Gorana. Mahnuo mi je rukom da pridem i upitao me zašto ne ulazimo unutra.

– Nismo uspjeli nabaviti karte. – iskreno sam mu priznao.

– Opusti se, večeras ti ne trebaju karte. Ti sa svojim prijateljima imaš gratis upad od mene. – šapnuo mi je Goran i napravio kretnju rukom da razmakne posjetitelje natiskane na vratima.

Bila je to suvišna kretnja. Ljudi su se ionako već poslušno razmaknuli i omogućili nam neometani prolazak. Progurali smo se do šanka

i naručili piće. Nakon što je u dva dugačka gutljaja ispio pola sadržaja iz svoje boce piva, Burek mi se unio u lice i upitao:

– Bog te jebo, frende, otkuda ti poznaješ Moljca?!

– Moljca, kojeg Moljca? – zbunio sam se.

– Ma šta kojeg?! Pa svi u Sisku znaju za Moljca!

– Moljca...? Onog Moljca? – mome čuđenju nije bilo kraja.

– Da, onog Moljca. – potvrdio mi je Burek, a ostali su u nevjerici vrtjeli glavama.

Jedino je Tanji na usnama zaigrao blagi osmijeh. Na trenutak mi se učinilo da se ozbiljno napalila i da će upravo mene iz cijeloga društva odabrati za svog budućeg dečka. Onda joj se iz gužve pridružila jedna od njezinih prijateljica iz gimnazijskih dana i odvušla je bliže pozornici. Pola sata kasnije, Tanja se žvaljakala s nekim potpuno nepoznatim tipom, a Pajo, Rizla, Burek i ja naginjali smo već četvrto pivo.

Moljac

Istočno od Siska smjestilo se Budaševo. Do prije dvadesetak godina čovjek bi najmanje pogriješio nazove li Budaševo selom. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, suvremeni je način života prevladao nad nekadašnjim navikama i običajima stanovništva pa se Budaševo sve više i više pretvaralo u tipično sisačko prigradsko naselje. Budući da od bilo koje ulice u tom mjestu do strogog centra Siska nema više od šest kilometara zračne udaljenosti, danas Budaševo sasvim opravdano možemo etiketirati sisačkim predgrađem. Budaševska djeca u osnovnoj školi konje i krave ionako već odavno gledaju samo u slikovnicama, jednako kao i njihovi vršnjaci, primjerice, iz Zagreba ili Splita. Doduše, ljudi u pojedinim domaćinstvima još uvijek uzgajaju svinje i perad, ali kako se stvari razvijaju, i to će ubrzo postati prošlost.

Od tih suhoparnih podataka, kudikamo je zanimljivija legenda o tome kako je Budaševo dobilo svoje današnje ime. Podaci govore da su krajem 18. stoljeća područje današnjeg Budaševa i okolice činile šume s pašnjacima u vlasništvu grofa Dudaše iz susjednog Topolovca. Grof je u svome vlasništvu imao značajni broj grla stoke, pa je po njegovom odobrenju na tom području isprva sagrađeno nekoliko drvenih kućica za konjušare, kravare i biruše (čuvare i voditelje volova). Prve kuće su sagrađene na potezu današnjeg Velikog Budaševa, ulice u kojoj sam dva stoljeća kasnije s roditeljima i starijom sestrom ja proveo svoje djetinjstvo i veći dio mladosti.

Do 1830. godine izgrađeno je još desetak kuća razbacanih po široj okolici, s ciljem lakše zaštite i čuvanja grofove imovine, a 1831. godine

u središnjem dijelu je utemeljena šumarija, te su izgrađene konjušnice, patrolna kuća i još neki objekti. Stanovništvo je sve do 1918. godine bilo poprilično siromašno. Tada je imanje preuzeo nadvojvoda Franjo Ferdinand, a naziv mjesta Duduševo, uz pomalo nejasne okolnosti, promijenjeno je u današnje – Budaševo. Daljnji razvoj životnih uvjeta djelovao je pozitivno na formiranje samog mjesta i povećanja broja stanovništva. Došlo je do pokretanja raznih obrta i zapošljavanja u zemljišnoj zadruzi, trgovini te u tvornici tanina. Paralelno se razvijao sportski i zabavni život, a velik događaj za mjesto označila je gradnja društvenog doma 1938. godine, kada je u Budaševu s radom započela i četverogodišnja pučka škola.

Pedesete i šezdesete godine dvadesetog stoljeća bile su godine intenzivnog doseljavanja, prvenstveno zbog blizine sisačke industrijske zone. Najviše se ljudi doselilo iz Like, ali bilo je i drugih iz šire i bliže okolice. Tada su se, između ostalih, u Budaševo doselili i roditelji moga oca. Najnoviji se procvat dogodio u godinama nakon Domovinskog rata, kada je izgrađena katolička crkva i pastoralni centar, a usporedno s crkvom niknula je nova školska zgrada sa sportskom dvoranom.

Meni kao stanovniku Budaševa nikada nije ništa nedostajalo. Osnovna škola nalazila mi se na kilometar udaljenosti od kuće. Kasnije, kada sam krenuo u srednju školu u Sisku, putovao sam petnaestak minuta redovitim autobusnim linijama, a ni nakon upisa na fakultet nisam se nužno morao preseliti u Zagreb. Otac bi me ujutro autom odvezao na sisački željeznički kolodvor, gdje bih ja dalje sjeo na vlak i putovao dodatnih sat vremena do Zagreba u društvu svojih osebujnih prijatelja. Vikendima bih ujutro dulje odspavao i to mi je bilo dovoljno da obnovim energiju i poletan dočekam novi akademski tjedan. Na ruku mi je išao i odabir fakulteta. Poznato je kako hrvatske studije ne prati glas najtežeg fakulteta u državi. Studiranje ondje osiguravalo mi je veliku prolaznost na ispitima, dobre ocjene i višak slobodnog vremena u odnosu na većinu kolega s ostalih fakulteta. Dečki iz ekipe to su mi svako toliko u šali nabijali pod nos. Prednjačio je Pajo. On se zbog svog statusa studenta FER-a uvijek držao pretjerano nadmeno i umišljeno. Jedini kod kojega mu takav gard nije prolazio bio je Burek. On bi mu u takvim prilikama hladnokrvno dobacio svoju omiljenu poštalicu i njome mu zatvorio usta na idućih nekoliko dana.

Ja sam obilato koristio ponuđene pogodnosti. Raspored predavanja sam si već na drugoj godini fakulteta posložio na način da sam utorkom i petkom ostajao kod kuće. Pripreme za nadolazeće kolokvije, pisanje seminarskih radova, čitanje domaće i strane beletristike, vožnje biciklom, ribolov, tako sam se provodio utorkom i petkom. Ribolov je bio i ostao moj omiljeni hobi. Posebno se to odnosi na period od početka

listopada do sredine studenog. Razlog je što tada na ustajalom rukavcu Save ispred kuće mojih roditelja, odmah nakon pojave prvih jesenjih mrazova, potone močvarna trava, poznatija kao *drač*, koja se tijekom ljeta podigne i raširi posvuda po površini vode.

Tišina, to je naziv našega budaševskog rukavca. I ne samo našeg. U široj sisačkoj Posavini postoje mnoge slične ustajale bare i rukavci koje lokalno stanovništvo naziva *Tišinama*. Nije rijetkost da se za njih koristi i naziv *Mrtva Sava*. Stariji su ljudi govorili kako je nekada u njih ispuštan dio vode iz Save u situacijama kada je selima nizvodno od Siska prijetila opasnost od poplava, ali nakon što je prije četrdesetak godina izrađen suvremeniji sustav odušnih kanala i omogućeno ispuštanje viška savske vode u Odransko i u Lonjsko polje, ta je praksa u potpunosti napuštena. Danas su Tišine prepuštene same sebi i zubu vremena, kao uostalom i mnogo toga drugoga u RH. Većina ih je dosad napola zarasla u vrbe, trsku, lopoče, lokvanje i ostalo močvarno raslinje. U vrijeme dok sam bio dječak osnovnoškolske dobi, *Tišina* je ispred naše kuće bila desetak metara šira nego danas. Unatoč tome, još uvijek je dovoljno dugačka i široka, da bi u sebi i oko sebe skrivala pregršt ribljih vrsta, kornjača, školjaka, žaba, bjelouški, vodenih puževa, sivih čaplji, divljih pataka, lisaka i još nekoliko vrsta ostalih ptica močvarica. Najnovije snimke iz zraka pokazuju kako je do danas zadržala svoj nekadašnji oblik potkove. Dugačka je otprilike dva kilometra i na njezinu su obalu naslonjene dvije najduže budaševske ulice. Širinom jedva da nešto zaostaje za dvjema sisačkim najvećim rijekama, Savom i Kupom.

Meni je dovoljno ujutro se probuditi, umiti oči, prošetati dvorištem do ceste ispred kuće, spustiti se dvadesetak metara niže do čamca i isploviti. A čamac smo imali otkada pamtim. Drveni, oni su najbolji. Drvo se najbolje ponaša na vodi i najbolje apsorbira vibracije nastale bilo valovima, bilo ponašanjem ljudi u čamcu. U proljeće i ljeto, najčešće bih samo isplovio na vodu i odveslao pola sata lijevo ili desno od kuće, kako bi mi već toga dana bilo draže, ili bih se jednostavno zadržao na jednome mjestu i promatrao prirodu oko sebe, upijajući široku lepezu prisutnih mirisa i zvukova.

Jesen, međutim, nudi sasvim drugu stranu priče. Istodobno s opadanjem drača s površine vode, prema dnu se spušta i sitnija bijela riba u potrazi za zaklonom. To je znak da će kroz iduća dva mjeseca, sve dok ne zavlada čvrsta zima i površinu vode ne okuje led, *Tišinom* harati njezin najljući predator – štuka. Na toj činjenici ujedno počivaju razlozi zašto su listopad i studeni mjeseci u godini koji se kod nas s punim pravom smiju okarakterizirati ribičkim Eldoradom. U nedostatku sitne bijele ribe, štuka tada postaje nepromišljena, gladnija i lakomija nego inače, i zato ju je lakše uhvatiti.

Dva su najpopularnija načina lova na štku. Prvi je da ju pokušate prevariti i uhvatiti uz pomoć živoga mamca, tzv. kedera. U tu svrhu obično se koriste crvenperke, žutooke, vilderi ili manji primjerci babuške. Kedera nataknete na trozubu udicu (njemački: dreihakl), iznad koje ste prethodno obavezno privezali metalnu sajlicu od petnaestak centimetara dužine, jer bi štku u protivnom lakoćom pregrizla klasični ribički najlon. Iznad sajlice dolazi plovak, podešen tako da kedera zadržava na tridesetak centimetara ispod površine vode i zatim ga zabacujete na vodu pomoću štapa s namotanom rolom najlona. Tada vam preostaje sjediti i čekati da štku zagrije i potopi plovak, a to često zna potrajati satima, ako se uopće dogodi. Drugi je način meni uvjerljivo draži. Riječ je o tzv. blinkanju. U tom se slučaju umjesto živog mamca koristi varalica izrađena od umjetnih materijala. Njezina je uloga da svojim ponašanjem, dok je povlačite kroz vodu, što vjernije imitira pokrete žive sitne ribe. Isprva je to u pravilu bila neka vrsta metalne legure, dok su zadnjih deset godina na popularnosti naglo dobile i varalice izrađene od plastike, gume i raznovrsnih kompozitnih materijala. Iznad varalice se također privezuje metalna sajlica, s tom razlikom da izostavljate plovak. Odmah nakon što je zabacite u vodu, počinjete namotavati najlon na rolu i varalicu povlačiti natrag prema sebi željenom brzinom. Kada ste je izvukli, zabacujete ponovno i ponovno i ponovno. Otprilike polovica ribiča koristi tzv. leptir, vrstu varalice koja se pri povlačenju kroz vodu rotira oko svoje uzdužne osi, dok drugi koriste varalice koje povlačenjem kroz vodu naprosto vijugaju. Ribiči koji ne posjeduju čamac hodaju uzdužno obalom i zabacuju s obale, a mi rijetki sretnici isplovimo čamcima i samo se prepustimo vjetru i podvodnim strujama da nas odnesu na koju god stranu požele. U suštini je svejedno, štku može zagristi svugdje. Od ulova je ionako važniji boravak u prirodi na svježem zraku. Vrijeme provedeno na takav način najbolja je prevencija od stresa, depresije i svih ostalih propulzivnih oblika bolesti suvremenoga čovjeka.

Dok sam bio klinac i početnik, smatrao sam kako se blinkerom naziva ribički štap. To mi se naprosto činilo logičnim zaključkom proizašlim iz izraza kao što su: "Idemo blinkati", "danas sam išao u blinkanje" itd., međutim, tek sam kasnije spoznao kako je izraz *blinkanje* u Hrvatsku zapravo došao s njemačkog govornog područja prema riječi za jednu specifičnu vrstu varalice. Brojni su ljudi s naših prostora desetljećima unatrag odlazili u Njemačku na *bauštelu* i sa sobom su, između ostaloga, donijeli i tu jezičnu posuđenicu. Upravo sam o tome polemizirao s Goranom već prvoga dana kada sam ga upoznao. Tada mi ni na kraj pameti nije bilo da se iza njegovoga imena i lika krije u Sisku i okolici omraženi, zloglasni Moljac. Sredinom listopada 2013. godine, nepunih godinu dana prije našeg susreta na ulazu u diskoteku, pojavio se pred

ulaznim vratima kuće svojih roditelja i pritisnuo prekidač električnog zvonca.

– Dobar dan, oprostite što smetam. – kulturno mi se obratio nakon što sam u hodniku pretekao senilnu babu i prvi otvorio vrata.

– Dobar dan, izvolite.

– Ne bih htio smetati, ali vidio sam ispred tvoje kuće čamac privezan lancem za vrbu. Je li možda tvoj, hoćeš mi ga posuditi na desetak minuta? Zakvačio mi se leptir vjerojatno za nekakav kolac ili granu u vodi, ne bih ga želio izgubiti. Blinkao sam s obale pedeset metara dalje niz cestu.

– Nema problema, posudit ću vam čamac. – spremno sam mu izašao u susret. – Pričekajte samo dok odem u ostavu po ključ od lokota.

– Hvala, neću ti zaboraviti ovo. I nemoj mi više govoriti *Vi*, nema potrebe – rekao mi je i poklonio srdačan osmijeh.

– Ok, važi. – odgovorio sam mu i pošao prema ostavi.

Donio sam ključ i veslo i odlučio prošetati s njim do čamca. Tek sam tada shvatio koliko je zapravo visok. Dok sam ga promatrao s vrha stuba ispred kućnih vrata, nisam stekao dojam toliko očigledne razlike u visini između nas dvojice. Malo mu je nedostajalo da dosegne dva metra. Naočigled je bio sportski građen i uopće me ne bi začudilo da se u životu bavio košarkom, odbojkom ili nekim sličnim sportom. Ali nisam ga pitao o tome. Za sebe volim reći kako se ubrajam u one ljude koji nemaju običaj zabadati svoj nos u tuđa posla, a jednako tako ne volim ni kada drugi zadiru u moju privatnost. Goran se spuštao ispred mene blagom nizbrdicom prema Tišini i tada sam na njegovom zatiljku opazio jedva zamjetnu tetovažu neobičnoga leptira ispod kratko ošišane kose. Straga i oko ušiju brijao ju je svega na nekoliko milimetara dužine. Samo mu je na tjemenu bila nešto duža u obliku poširoke *irokeze*. Crnokosi Željko Mavrović, pomislio sam. Nije isključeno da se bavio i boksom. S atletskom figurom kakvu je imao, mogao se baviti čime god poželi.

– Ideš sa mnom? – upitao je kada smo se spustili do čamca.

– Nema potrebe, išao sam samo malo protegnuti noge. Jedino ako se ne snalaziš s veslom?

– Ha, ha, zar ti ja izgledam kao netko tko se ne snalazi s veslom? – našalio se rijetko viđenom samouvjerenošću.

– Ne, ne izgledaš. – procijedio sam i slegnuo ramenima.

– Ne brini, brzo sam natrag. Odveslat ću samo do mjesta na obali gdje sam ostavio blinker, pokupiti ga u čamac, otkvačiti leptir i eto me.

– To ti nije blinker. – ispalio sam.

– Molim?! – zinuo je. – Kako misliš, nije blinker? Pa nije valjda bejzbolska palica?!

U tom trenutku nisam mogao ni slutiti kako bejzbolsku palicu nije spomenuo slučajno, kao prvu asocijaciju na predmet koji oblikom po-

dsjeća na štap. Kasnije sam shvatio kako je ona predstavljala jedan od Goranovih omiljenih životnih rekvizita, odmah nakon strojica, noževa i pištolja.

– Nije blinker. – ponovio sam. – To što ti je ostalo na obali obični je ribički štap. Blinker je zapravo varalica koja ti se zaglavila u vodi.

Nastavio me je promatrati s popriličnim nepovjerenjem. Dao sam si truda, pa sam mu u idućih pet minuta potanko ispriповijedao štoriju o bauštelcima i njihovom utjecaju na aktualnu hrvatsku jezikoslovnu scenu. Nakon toga mi je ipak povjerovao i otključao čamac.

– Eto me odmah. – ponovio je već drugi ili treći put.

Ne znam zašto, u njemu sam prepoznao prijateljsku crtu u koju nije trebalo sumnjati. Zato sam mu ležerno dobacio:

– Zadrži se koliko te volja. Štuka danas ionako ne grize pa ja neću izlaziti na vodu.

– Ne razumijem. Kako to sad opet misliš da štuka danas ne grize; zašto ne bi grizla? – nastavio se čuditi.

– Tako, danas jednostavno ne grize, takav je dan. Bistra je voda, jebiga? A kada je ovdje bistra voda, štuka ovdje naprosto ne grize.

– Sada te još manje kužim. – zbunjeno je promrmljao.

– Kada je bistra voda, razumljivo je da je onda i vidljivost u vodi bolja. Zato oni rijetki primjerci sitne bijele ribe što eventualno i plove okolo u potrazi za hranom štuku lakoćom opaze, čim se ona pojavi na desetak metara udaljenosti od njih. Tako joj lakše umaknu i štuka za takvih dana radije odmara u dubini i štedi snagu u iščekivanju da se voda iznova zamuti.

– Ne mogu vjerovati, ovo prvi put čujem. Da ti to mene ipak cijelo vrijeme ne prcaš u mozak?! – upitao je sada već pomalo razdražljivo.

– Ne, kunem se. No reci, jesi li uhvatio koju danas? – ponudio sam i ja njemu pitanje umjesto odgovora.

– Nisam.

– Jesi li imao barem jedan griz, jesi li barem jednom osjetio da ti se očešala o leptir?

– Ne, nisam. – priznao je.

– Eto vidiš da sam ozbiljan. Nemam razloga da ti se podsmjehujem. Stvari jednostavno tako stoje. Štuke su u ovim posavskim vodama izgleda još odavno zaključile da im je isplativije pošteno se najesti dok je voda mutna i vidljivost slabija, a onda danima meditirati i čekati dok se ponovno ne zamuti.

– A što, onda one valjda imaju bolji vid od sitne ribe, čim se bolje snalaze u mutnom?

– Vrag bi ih znao, u to nisam sasvim siguran. Ali činjenica je da love u mutnoj vodi, a u danima kada je voda bistra radije odabiru spavanje

i odmaranje. Na mnogim rijekama u ostalim dijelovima Hrvatske, pa i šire po svijetu, vrijede posve drukčija pravila, ali ovdje je tako. Neke rijeke su konstantno bistre, pa na njima brojni drugi faktori odlučuju o tome kada je štuka aktivna, ali u ovom dijelu Hrvatske je ovako.

– Stvarno prvi put čujem.

– Ništa čudno. Nisam ni ja to znao do prije nekoliko godina, kada mi je tajnu otkrio jedan stari susjed. Njemu je već preko osam banki i očito se kuži u te stvari. Otada se uvijek držim pravila da blinkam isključivo kada je voda mutna i još se nikada nisam vratio kući praznih ruku.

– Zanimljivo, jebeno zanimljivo.

– Bome da. Ponekad život sa svim svojim specifičnostima doista piše najčudnije priče.

– A kako znaš kada će voda postati mutna?

– Ne znaš. To i je najbolja stvar u svemu tome. Ne znaš ti, ne znam ja, ne zna ni ova trska koja nas okružuje. Postoje mnoga naklapanja da te izmjene u bistrini vode uvjetuju mjesečeve mijene i kojekakve druge kozmičke sile, ali ako ćemo iskreno, moje je mišljenje da to i jesu samo puka naklapanja. Voda se zamuti kada njoj tako dođe, nema tu dublje filozofije.

– Čovječe! Znao sam da je taj ribolov kompliciran, ali baš toliko...

– Zato i je zanimljiv.

– Nego čuj... – nakratko je zastao i zamislio se. – Je l' bi tebi bio problem da mi javiš kada voda postane mutna? Mogao bih ti ostaviti broj svoga mobitela.

– Nema frke. – pristao sam bez oklijevanja.

Svi moji prijatelji i vršnjaci iz susjedstva za ribolov su marili podjednako malo kao i hrvatski političari za boljitak građana. Nikada uz sebe nisam imao društvo dok blinkam i pomislio sam kako bi to mogla biti zgodna promjena. Godinama sam dane i dane provodio na čamcu tijekom listopada i studenog posve sam, susrećući tek rijetke ribiče generacijski bliže mome ocu nego meni, starije da ni ne spominjem. Nikoga mlađeg više ne privlači ribolov, njihov je interes ostao zatrpan jedino još u natruhama onoga što uobičajeno nazivamo boljim vremenima. Dio razloga nedvojbeno proizlazi iz suvremenog stila života preuzetog sa Zapada. Kompjuterske tipkovnice i monitori u kombinaciji s neizbježnim internetom naveliko su nam poremetili nekadašnje navike i bitno suzili raspon naših aktivnosti u prirodi. S druge strane, ne smijemo zanemariti ni činjenicu da je u posljednjih dvadeset godina veliki broj mladih ljudi sa šireg sisačkog područja odmah nakon srednje škole ili fakulteta odselilo u Austriju, Njemačku, Irsku i dalje, u prekoceanske zemlje. Iluzorno je očekivati od mladih da se bave ribolovom, ako mladih nema.

– Odlično, pročitat ću ti svoj broj. – razdragano je uzviknuo Goran i izvadio mobitel iz džepa. Izdiktirao mi je broj i pružio ruku. – Inače, ja sam Goran.

– Filip, drago mi je. – otkrio sam mu svoje ime i nadovezao se tim kurtoaznim dodatkom.

Idući tjedan, kada se Tišina napokon zamutila i stvorili su se svi uvjeti za uspješno blinkanje, nazvao sam ga i tako su započele naše ribičke avanture. Proveli smo tu lanjsku jesen dvadesetak popodneva i večeri zajedno na čamcu i nakon toga se nismo prestali viđati. Goran bi me svako toliko nazvao kada je odlazio autom u ribičiju na razne druge lokacije diljem Hrvatske, a ja sam se na njegove pozive rado odazivao kada bi mi god to dozvoljavale fakultetske i ine obaveze. Nikada nije pristao da mu platim barem jednu kunu za benzin. Uvijek je on bio taj koji je ponio hranu, piće i svoju skupocjenu ribičku opremu. Moje je bilo samo da uskočim u auto kada bi mi zasvirao pred kućom i da mu pravim društvo. S vremena na vrijeme, kada bih se ja ipak pobunio zbog te neravnopravne raspodjele troškova, on bi samo odmahnuo rukom i laički ispali: “Ne jebi, mali, bit će vremena i za tebe da se dokažeš!”. Mali? Bilo mi je neobično čuti tu riječ iz usta nekoga tko je uvrh glave sedam ili osam godina stariji od mene, ali tada sam to smatrao tek njegovom usputnom pošalicom. Tko bi rekao da ću jedva godinu dana kasnije, nakon saznanja koje mi je prenio Burek, razmišljati samo o tome kako da se riješim Goranovih kutija koje mi je povjerio na privremeno čuvanje u sisačkom stanu moje senilne babe.

DANIEL RADOČAJ

Četrdeset

S vremenom se dogodi i to; prestaneš prekrcavati tanjur presoljenim goveđim odrescima ili svinjetinom s roštilja, sve ti više odgovaraju manje porcije laganijih jela, poput bijele ribe uz kuhanu blitvu s krumpirom kao prilogom. Česte odlaske na pivo s prijateljima postepeno razrijediš sportovima na otvorenom: brdski biciklizam, planinarenje i trčanje. Ljude koji ti neumorno prazne baterije otkaziš u samoobrani kao gušter rep kad mu ga mačka dograbi šapom na užarenoj fasadi – prvo im se prestaneš javljati na pozive, potom, predostrožnosti radi, promijeniš broj mobitela. Početkom dotičnog nepodnošljivo vrućeg ljeta, crnu odjeću odlučno zamijeniš najživljim nijansama iz palete, na nogama ti se umjesto teške rokorske obuće na kakvu si navikao nađu obične gumene japanke. Sve one čari raznoraznih žena kojima si nekoć bio okružen pronađeš u jednoj jedinjoj. Onoj s kojom sada živiš. S njom imaš dvogodišnje dijete i, da čovjek ne povjeruje, usprkos svim neprospavanim noćima, nakon druge ispijene jutarnje kave, zbog svog tog nepredviđenog stresa kojeg novopečenim roditeljima stvaraju prinove, zapravo si sretan.

Ne gledaš TV, iz te hipnotizirajuće kutije više ne pratiš ni vremensku prognozu. Ustvari nemaš TV, na zidu nasuprot kauču nalazi se tek velika drvena biblioteka: Maruna, Ivica Čuljak, Bukowski, Glišić, Carver, Fante... Oni su tvoji super-junaci. Zdesna, ispod prozora, novi gramofon i stare *longplejke*: Kud Idijoti, Nick Cave, Balašević, Pavarotti, Carmina burana, Leonard Cohen...

Termine divljih subotnjih izlazaka prepuštaš osamljenim filmskim projekcijama na prijenosnom računalu. Poštuješ svoj mir. Na internetu pronađeš dva gledljiva filma. Kakvu novu dramu ili nešto snimljeno do početka sedamdesetih kad su filmovi nešto vrijedili, no zaspeš pred kraj prvoga. Budeš li te sreće, supruga će te odvući s kauča pri povratku s noćnog posjeta toaletu, tri sata prije predviđenog nedjeljnog ustajanja – ujutro idete na izlet. Vodiš obitelj u prirodu. Neko napušteno istarsko selo ili obližnju planinu. Priroda je zdrava i prije svega besplatna. U naprtnjaču stavljaš rashlađenu bocu vode iz slavine, po sendvič za svakoga i četiri limenke mlakog piva za sebe. Grlo ti je načeto. Kafiće odayno ne pohodiš, ne isplati se.

Šoping obavljaš isključivo četvrtkom, po prethodno odabranim akcijskim artiklima iz ubačenih kataloga u poštanski sandučić. Nisi zbog toga diplomirao ekonomiju, no netko mora voditi računa i o financijama. U trgovačkom centru između polica sa sadnicama ne prikrivaš znati-

želju i poneko oduševljenje. Ondje susrećeš poznanike, mimoilazeći se kolicima kratko diskutirate o uzgajanju bilja. Za razliku od njih, ti nemaš vrt. Nemaš čak ni balkon. Svejedno, uz lončanice ružmarina, kadulje, bosiljka i čili papričica uspio si na prozorskim klupicama uzgojiti desetak mladih stabala iz sjemena. Ona sad rastu na javnim zelenim površinama oko vaše zgrade. Za neku novu generaciju djece, čiji roditelji dovoljno ne cijene hlad. Japanske mušmule, bagremi i kostele. Oslobađaš te malene zelene vragove između nesavjesno parkiranih automobila. Susjeda te špota, stablom si nekome uskratio moguće parkirno mjesto.

– Nije li to divno? – komentiraš, ignorirajući njeno očito nezadovoljstvo.

Obnoviš sadržaj alatne kutije, vesele te sitni popravci, a i voliš biti koristan. Više ne pretražuješ internetom simptome mogućih bolesti, konačno se osjećaš dobro. Želiš udomiti napuštenog mačka, ali nisi dovoljno spreman odreći se komoditeta za koji bi nedvojbeno bio uskraćen život s relativno zahtjevnim kućnim ljubimcem u stanu. Ispijaš domaće rinfuzo čajeve, uživljavajući se u knjige koje svakodnevno čitaš dok ostatak tvoje familije bezbrižno spava. Iako je jednosoban, stan u kojem živite čini ti se prevelikim za tročlanu obitelj. Razmišljaš o posvajanju djeteta. Svi zaslužuju imati obitelj. Svi moraju imati dom. Prvo financijski važeš tu ideju, potom odmjeravaš vlastite sposobnosti. Ukoliko se do sutra zbog nečega ne predomisliš, pričat ćeš o tome sa ženom.

Ako si kod kuće, rado proviruješ kroz prozor. Čas na sjevernu stranu, čas na zapadnu. Pokušavaš imati stvari pod kontrolom. Nerviraju te susjedi, ne recikliraju otpatke i redovito parkiraju izvan označenih linija. Već si ih drugi put prebojio. U zgradi izigravaš kućnog majstora jer se nitko drugi neće prihvatiti tog volonterskog posla. Putem elektronskog servisa prijavljuješ poštara kad tvoje pismo ostane napola viriti iz sandučića *na izvolite* svima. Ti si taj koji anonimno zahtjeva izlazak prometnih redara na teren kako bi kaznili vlasnike rasijanih vozila duž svakog nogostupa u kvartu zbog kojih *normalan svijet* mora hodati kolnikom.

– Nije zbog mene, zbog djeteta je. – tvrdiš.

Prigovaraš susjedovoj djeci kad namjerno ostave otključana ulazna vrata zgrade. Za srednjoškolcem s drugog kata mašeš kažiprstom zbog spušenog otponca brave. Ne znaš točno što mali mumlja, ali čuješ kako ti spominje ženu. Najradije bi krenuo za njim, no i on je nečije dijete.

Ulaziš u stan, nedjelja je i tvoji su već budni. Kćer ti trči u zagrljaj kao da si bio na putovanju oko svijeta a ne u pekari po topao kruh za sendviče koje nosite na izlet. Žena primjećuje tvoju nervozu. Taj mali s *drugog* doista te iznervirao zbog tih vrata. Polako počinješ nalikovati onim ljudima kakve si istinski prezirao kao dijete, jasno ti je to kao dan.

Bez previše strpljenja lagano odguruješ ženu od ruksaka kojeg je netom zatvorila. Izvlačiš iz njega pivo.

– Koji ti je vrag?! – pita te žena, vidno zatečena. – Zar nećemo krenuti?

Otpiješ veliki gutljaj iz limenke. Priđeš joj i poljubiš u namršteno čelo. Iza njezinih leđa promatra te otupjeli odraz iz ogledala. Gledajući ga iskosa, konačno priznaješ ženi na uho:

– Nije mi ništa, imam četrdeset.

Kćer te nestrpljivo vuče za ruku ka izlaznim vratima. Nakon četiri kišna dana, konačno je osvanulo sunce.

DAVOR GRGURIĆ

U žegi dana

U žegi dana, u sparnom smijehu po plaži raspakirane mladosti, i danas je podne dočekala Mošćenička Draga. Od Sisola, pa i od Kremenjaka, nabiru se svježih nepoštirkani oblaci, trom ih vjetar sporo okreće i suši ko veš na *štriku* postarije Njemice u autokampu.

Nema tu žurbe, nema monotonog hodograma za onih uredskih dana kad se tek sanjalo o godišnjem odmoru, da li uopće krenuti u Dragu, dok su se na kalendaru križali datumi pa se računalo na koliko se rata može ovogodišnje ljetovanje otplatiti.

Nema sada ničeg što ne bi mogla s uma isprati rashlađena graševina ili čak finija butelja, nema tog umora ni napetosti koji se ne bi dali ukloniti popodnevnim drijemežom uz cvrčke. Sada su dani ronjenja u odmor, večeri ušetavanja u tihu lučku promenadu. Sve uz miris neke veće ribe *à la carte*, ponudu dana na gradelama, uz upaljenu mirisnu svijeću i sprej protiv neozbiljnih komaraca.

Ugostiteljski osmijesi već su izvješeni, a sezona još nije pravo niti počela. Od ranije je već uvježban *die deutsche Sprache*, otprije se već prešlo na "ti" s pripitim Talijanima koji zauzeli čitav red apartmana, došavši iskoristiti odmor i potrošiti ljeto. Mnogi su ovdje već redoviti gosti... A telefon stalno zvrnda u klimatiziranom tourist office-u; navala je, kakvoj su se zimus potajno i nadali! Za dobiti slobodan krevet i sobu u Dragi ovog se mjeseca valja pomučiti.

Današnjica nosi vlastite kufere, ušetala je u pun pansion s nekom novom statistikom, nespretnim eufemizmima s nekog predsezonskog *panela* koji je masno platilo Ministarstvo turizma u nekom luksuznom resortu. Ondje se – nije teško predočiti – uz razne PowerPoint prezentacije takmičilo tko će koga više zasuti hrapavim frazama za koje se svi pretvaraju da su uglađene i ljupke, I da znače mnogo više jer svatko, tko ih troši, odmah u startu zvuči valjda pametnije: sve vrvi na takvim *eventima* parolama o rebrandiranju destinacija, samoodrživim planovima, inovativnim tehnologijama, konceptijskim definicijama, brainstormingu, sinergiji znanja i potencijala, receptivnom i emitivnom turizmu... Zapravo se pri takvim visokobudžetnim snobiranjima pretače stara pamet u nove fancy kalupe, a osnova je uvijek ista, samo što su semantički i leksički sastojci tu po stoti puta preslagani, okrečeni nekim novim setom pastelnih komunikacijskih izvrtanja, uljuljkani laganom *lounge* glazbom i rashlađeni pred sezonu podignutim cijenama.

Zapravo tu ne bi trebalo biti prevelikog umudrivanja: stranci su nam – neka je njih nama – ponovno nahrupili na naše matrinje more, na opuštanje pod našim uhodanim domaćinskim suncem. U konačnici, to je najbitnije, a ne to, koliko se love bacilo da bi mladi diplomirani menadžerčići hotelijerstva i samodopadne marketinške stručnjakinje i *prezenterice* mogli jedni drugima pljeskati iz publike i nadmetati se šupljikavim floskulama bez kojih ne znaju onogaviti najobičniju rečenicu, prepakiravati u koktelsko naklapanje ono što je naš narod još odavno usvojio i naučio radom, a ne udžbeničkim motivacijskim govorništvom. To je već, reći ćemo, neki drugi par gaća, koje se suše na *štriku* one naše suncem opržene Njemice u krcatom auto kampu.

Ono, što nam je velik zalog za spasonosno vađenje iz lošeg gospodarjenja kroz vansezonski ostatak godine, jest banalno općenarodno veselje da nam se turisti uvijek ovamo vrlo rado vraćaju, jednako ljubopitni, jednako spremni naglo pocrvenjeti na pržini, fino poklopiti i cugnuti podosta, samo što su neki od njih s vremenom počeli također malo više fantazirati, opčinjeni brzinom vijesti i količinom informacija u paralelnom svijetu svog potrošačkog surfanja i pretraživanja kojekakvih aplikacija. Ne može se poreći da su mnogi stalno negdje ulogirani, vrlo posvećeni tome je li im signal dovoljno jak čak i dok se jutrom – da oprostite – prazne na zahodu, i da im se daje password za besplatan wi-fi.

Rado sve preispituju, mada često odmah sve zaborave ili pogrešno shvate i zapamte. Treba s njima više strpljenja nego s onim blaženim generacijama osamdesetih ili devedesetih, no na koncu ipak naša zavičajna ljepota prevlada i pobijedi pa se i takvi naposljetku opuste, otpočinu doista *guštati* i odmarati, *selfati* se i koristiti svoje trofejno ljetovanje za prebacivanje dojmova na Fejs i Instagram, grabljenje *lajkova* dok bilježe zalaske, galebove, brodove i zvonike, vlastite noge na ležaljki okrenutoj Cresu i kičmu strpljivog mora koje je i veće zvjerke od njih na kraju dana upitomilo i pridobilo. Na *mrežu* dižu vruće isparavanje espressa iza ribljeg ručka, otopljen sladoled u čaši i otpijene zdravice u mondenoj konobi. Svi su samima sebi nešto poprilično važni, svi su sebi posebni i vrijedni vlastite pažnje, Prebitni su su gastro nomadi i poprilično sebehvaleći vinski ekesperti, čak i kada natežu prosječno vino iz kocke. Vole se nagraditi. Mnogo pažnje pridaju vlastitom ugađanju.

Svatko bi volio kušati novootkivene delicije s dodirirom *fancy* etno đira. Mladi pak emotikonima i *heštegovima* oslikavaju ljetni okvir svojih prvih hormonskih izražavanja kroz ljetno škicanje nogu, guza i sisa iza tamnih naočala, maštaju o zaljubljanju vrijednom zasebnog *influencerskog* bloga i time prikrivaju očito šepanje u slabim komunikacijskim vještinama i nenačitanoj manjkavosti rječitosti, koje više nikakva *trendseterska* statistička analiza i razbibrižna aplikacija ne može sakriti. Kako

ubrzano svijet postaje sve čudnovatiji, ne bi trebalo čuditi da neki od njih na večernji dejt i izlazak u klub počnu u svoju pratnju uzimati i logopeda i psihoterapeuta, koji će ih usput diskretno fotografirati i u *realnom vremenu* objavljivati na njihovim *profilima* statuse o toj ludoj zabavi koja upravo traje: #zabavavanpameti#preludiodmor#prvipoljubacuzmjesece#provodimosenezaboravno#pokorilismomoscenic kudragu...

I što ćeš, kada je danas baš svatko sebi uistinu poseban, legendaran i nepobitno originalan. Doživljaji sebe i svoje okoline sad se mjere količinom objavljenih tekućih trivijalnosti, dozama *lajkova*, *tvitova* i *snapova*, dijeljenja i *downloadanja*.

No, premda je tog labilnog i nezrelog svijeta u Dragi odasvud, svi su iste kremom premazane kože koja bi mogla zagorjeti, svi su željni izrona najljepše školjke s ljetovanja, najukusnije večere, najromantičnijeg zalaska za kičmom rezerviranog dupina koji bi trebao baš u dvadeset jedan sat i pet minuta izroniti u zaljevu pred Dragom i načiniti savršen luk nad morskom obezvremenjenom pjenom. I zaroniti negdje u pravcu Svetog Ivana i Brseča, u pravcu Istre i vansezonskih plakatnih obećanja. Tako to jednostavno danas među nama biva, tako to neporecivo jest. Očekivanja su narasla.... što je valjda i bilo za – očekivati.

A opet, Dragi je drago, domaćima najviše! Ta cijelu se zimu lickalo, kupovalo na akcijama i uz prigodne odgode plaćanja. Sredili su se gdjegdje projektni papiri, nadogradio se još jedan kat, ožbukala se stara konoba i potaracao prilaz do vrtnog roštilja. Za kućom se na staroj njivi uredio parking, nabavila se nova pvc stolarija i kupaonske pločice za apartman na *šufitu*. Ulagalo se u ovo obročno otplatno Sunce, u ovu neizbježnu žegu i vikendaški priljev stranaca!

Sretna je okolnost za domaće da su im prije stotinjak godina ribarski preci odlučili nekretninu smjestiti baš tu, prebacivši se k moru s brdskih Mošćenica, i tako im nehotice osigurali uzlazni prosperitet za sljedećih barem nekoliko generacija... I bogme uložilo se u "jačanje ponude" u ovih par ljetnih mjeseci, nije da se Mjesec i pospan zaljev pod njim zimi bez svježih ideja gledao. Bilo je tu predbožićnih obiteljskih vijećanja, prodaja parcela u zaleđu, ulazaka u još jedan višedesetljetni kredit. Stezanja remena i otpuštanja šparnih kočnica.

A ma kud ćeš, dobro je i tako u ovoj uznemirujućoj zemlji, dok te Dnevnik svakog dana bombardira novim poskupljenjima, recesijskim najavama i statističkim zastrašivanjem... Sva je sreća da imaš neš' na moru, da si blizu sigurnom izvoru dodatnih prihoda. Koji su pouzdani, što je vrlo bitno. Izvjesni, u ovo neizvjesno doba, koliko su izvjesne vjekovječne plima i oseka.

I tako se na koncu u ovoj priči ipak nitko tu ne žali. Gostu je drago da poznaje domaćina od lani pa se nada užicati mali *skonto*, a gazdi je

drago što ga pri plaćanju računa, poezna I kredita ne *ćapa* glavobolja toliko, koliko npr. kontinentalce, koji nemaju kuću s nekoliko apartmana i more pod šmrcavim nosom.

I cvrčku pod Zijavicom je drago što je ljeto. I brancinu iza *porta*. I sipi, u dubini prema Cresu, a i galebu na dimnjaku hotela Mediteran, nekako je ljetna žega mila. Pa neka je i teške arije, neka je i sparine! Neka bude vrućih, nerashladivih noći, i onih naglih drskih neverina...

Čim u Dragu dođe, čim stane na Sipar, onaj poznat šljunak vrele plaže, moru svatko prinosi svoj zimi usnut san. I svoje dragocjeno ljetno vrijeme da ga ispuni i ostvari, koliko najbolje to može.

(U Mošćeničkoj Dragi, na međunarodnom književnom festivalu "Sipar", 2018. godine)

IRENA GRUBIŠIĆ-ČABO

Kao da sam mogla pobjeći

Penjala sam se uskom stazom, tražeći i ubirući divlji šipak i drenjine. Sunce je neprestano jednakom jačinom pržilo i osjećala se suha prašina pomiješana mirisom borovih iglica. Ugažene u suhu zemlju, koja je donedavno, dok su kiše padale, tvorila dno jezercica koje je presušilo, lijepile su mi se za patike.

Igram se sasušanim i odbačenim šiškama čempresa kao lopticama, bacajući ih na sve strane. Napokon se osjećam slobodno. Napustila sam vrijeme kojemu nisam željela pripadati. Ne kažem da me ponovo neće sustići, kao i toliko puta do sada. Radi se o nekoj vrsti takmičenja između mene i njega.

Povukla sam sudbonosan potez i napustila sve ono što me u posljednje vrijeme opterećivalo. Bolest, uzrok svih mojih potonuća, sada sam naprosto zanemarila. Odbacila sam lijekove i odbila terapiju. Sad šetam i pijem čajeve spravljene od biljaka koje isključivo sama berem po brdovitim predjelima zavičaja.

Prije par tjedana vratila sam se u staru roditeljsku kuću s namjerom da ostanem, dok ne umrem ili dok ne ozdravim.

Ovom drugom jedva da se nadam.

Na vrhu sam brežuljka kojeg sam često gledala sa svog prozora. Ulazim kroz vrata potleušice koja je u meni, jedno vrijeme dok sam bila sasvim mala, budila strah i zazor. Zaobilazila sam je u blagom luku da bih došla do ledine na kojoj sam se igrala s ostalom djecom. Sjećam se, jednom sam čak s društvom zavirila u tu malenu kućicu. Igrali smo se skrivača, a jedna je hrabra djevojčica otvorila staričina vrata da bi se tu skrila. Skoro smo je počeli oplakivati, kao da je upala u tamnu rupu iz koje nikada neće izaći. Prestrašeno smo pogledavali jedno drugo.

Nakon nekog vremena djevojčica se, nasmiješena, pojavila na vratima. Mahnula nam je rukom da i mi uđemo. Ohrabрила nas je i mi smo se približili trošnoj kućici.

Stara naborana žena, iza djevojčice, blago se smiješila. Kada sam je ugledala, u meni je istog trena nestalo straha. Stigla sam među posljednjima.

Žena nas je počastila sokom od bazge, a mene je toliko okrijepio, da sam kasnije pitala mamu kada će ona napraviti takav sok.

Poslije sam saznala da starica za lijepa vremena po brdu i livadama bere ljekovito bilje; majčinu dušicu, kadulju i smilje.

Jednom, mislim da mi je bilo četrnaest godina, dok sam prolazila pored njene malene kućice, izronila je starica iz sjene hrasta i zazvala me slabašnim glasom.

– Djevojko, molim te pomozmi mi prenijeti vjedro s vodom. – rekla je. S radošću sam joj pomogla.

Blagoslivljala me, i mahala mi dok sam se udaljavala širokim seoskim putem. Sutradan je umrla.

Dok prolazim pokraj malene kućice, u meni se bude sjećanja.

Od kada mi je utvrđena dijagnoza, ništa više ne gledam istim očima. Ništa više nije jednostavno. Sve je slojevito. Svega u svemu ima. Naprimjer, u mojim očima ima i straha i nade. Nada je slabašna, ali dohvatljiva kao privjesak. Svugdje je vidim, iz svega uskrsava, kao sjena me prati. Neće me tek tako napustiti.

Iako je često potisnuta, grabim stvarnost istom onom žudnjom koja me prati i kada berem ljekovito bilje.

Uvijek kod sebe imam nož i škarice. Kad želim ubrati korijen, zabijem nož duboko u zemlju, pa imam osjećaj kao da s njim uranjam u svoje tijelo i čupam jezgru zle bolesti koja se proširila u meni.

Nada je tu negdje, slabašna, ali ipak ne prestaje.

Noćas sam se probudila u znoju. Noćna košulja bila je mokra. Podigla sam se skidajući je sa sebe, i tako naga, kao od majke rođena, gledala pun Mjesec koji je lebdio nad krošnjama voćnjaka. Odjednom sam čula zavijanje vuka. Psi u selu su zalajali.

Ugasila sam svjetlo da me ne primijete rijetki, ali radoznali susjedi. Sigurno je vuk i njih probudio. Mora da su ga čuli.

Možda je netko vidio i mene kako gledam u pun Mjesec, možda na neki način i osjetio moje vapaje, moje unutrašnje zavijanje koje uporno traje.

Mjesec je obao i ispunjen tišinom. Tišina je plodna. Ja sam prazna i prizemna. Ne mogu se vinuti, ne mogu lebdjeti nad krošnjama. Krugovi u meni su istrunula jajašca, napuštena gnijezda. Moja kuća je hladna. Nikako da se ugrije. Čitavo desetljeće bila je prazna. Vrata su zaškripala s prvim korakom s kojim sam označila povratak.

Neprestano ložim peć. Zidovi su još uvijek vlažni. Iz njih se cijede moja sjećanja. Danonoćno. Kao potoci se slijevaju, ostavljajući na zidu crni trag vlage i smrti. Uporno promatram. Moje oči sada drugačije gledaju. Vide sve ono što se nalazi iza vlažnih premaza. I onu zanezanu prošlost i ovu sadašnjost koja tuli kao izgubljena životinja. S privjeskom nade.

Znam da će potrajati, jer sve što čovjek na silu napusti, jednom se vrati, nahrupi. Vratit će se iznenada resko, bolno. Dugo osjećam bol.

Vuk i dalje zavija. Mjesec mi ulazi u sobu. Drhti na zidovima. Moji roditelji već odavno su mrtvi, ali još uvijek traže sina. Sve te godine nisu ga mogli pronaći. Nitko ga nikada nije pronašao.

Tražim po zidovima znakove.

Ostavljenu u nasljeđe, navlačim njihovu bol na svoje izmučeno tijelo. Bol kojoj nikako i nikamo nisam mogla pobjeći.

Svjesna sam tišine. Uvijek sam od nje bježala. Bježala sam od majčinih i očevih nemoćnih očiju, od njihovih nadanja. Od očaja.

Javljala sam se i dolazila svakog mjeseca. Ostajala po par dana, pa se vraćala u grad. Nakon pet godina, iznenada su umrli. Prvo otac, pa majka. Jedno za drugim. U mjesec dana.

Mjesec svijetli kao svjetleći privjesak. Podsjeća me na lampu u bratovoj sobi koja je po cijele noći svijetlila. Brat je učio noću. Marljivo ispisivao kemijske jednadžbe, potom šaptao nad otvorenom knjigom. Nekoliko puta, dok su roditelji spavali, zavirila bih kroz ključanicu njegovih vrata. Jednom me i izgrdio, pa se nakon toga nisam više usuđivala.

Bio je prosinac kada je nestao. Malo prije Božića. Dva dana nakon njegovog osamnaestog rođendana. Neki kažu da ga je progutala rijeka.

Znao bi se ponekad, vraćajući se iz škole, zaustaviti na mostu i gledati nemirnu vodu. Znao bi tako, pričali su njegovi prijatelji školarci, i po dva tri sata stajati na mjestu, pogleda uprtog u dubinu.

Već odavno ga nema. Zaboravljam kako je izgledao. Zaboravljam i kako su izgledali mama i tata, pa uzimam album s fotografijama.

Zaborav je strašan, jer u njemu nestaju lica i pokreti onih koje smo voljeli, dok duboko ispod slojevitosti zaborava ruje i potkopava temelje bića strahovita bol nestanka.

Sad gledam drugačijim očima. Apstraktno. Dio mene su svi ovi brežuljci s ljekovitim biljkama i mjesec koji mi ispunja sobu, i moja sjećanja koja se cijede po zidovima kuće s kojom ću se stopiti.

IRENA GRUBIŠIĆ-ČABO

Mali Sirijac

Pod plavičastim oblacima kroz koji je sipila sunčeva svjetlost treperili su oblici, lišće je prelijevalo boje. Govorilo mi, smijalo se naglas kroz vjetar i prašinu. Čeznutljivo sam gledala u stablo, sa strepnjom ulazila u kuću. Nemir se protezao i širio okućnicom i vrtom. Zastao bi pred nekim cvijetom, zaspao pod mojim umornim nogama. Iz sobe su dopirali glasovi, pa krici žene koja je prvi put rađala.

– U mojoj kući rodit će se dijete. – izgovorila sam u sebi.

Postala sam svjesna činjenice koja se upravo događala.

Sjećam se vremena kad sam željno očekivala vlastitu trudnoću. Iz mjeseca u mjesec. Vrijeme je sporo protjecalo, toliko sporo da me izmutilo i izobličilo.

Dok sam se jutros presvlačila, u ogledalu sam uhvatila ženin pogled. U prvom trenutku pomislila sam da gledam samu sebe. Onu drugu sebe, skrivenu, usplahirenu i nesigurnu koja se rijetko kad pojavi. Trgnula sam se. Strah se prelio mojim tijelom kao mlaz mlake vode, tako da sam naglo zadrhtala od nelagode.

– Počeli su trudovi. – rekla je. – Netko mi treba pomoći.

– Idem po žene. – odgovorila sam kratko, tihim, umirujućim tonom.

Ali, panika me već hvatala.

Što ako nisu u svojim kućama, što ako su pošle svaka za svojim standom, a njihovi muževi za drugim poslom? Znalo se ponekad dogoditi da ostanem sama u zaseoku. U blizini bi zavijao vuk i javljala se lisica. Tada ne bih izlazila. S prozora sam gledala stablo, svaki put drugačije. Nekad obasjano suncem, razlistano, potpuno zeleno, a nekad golo i hladno. Lomljivo i krhko. Pri svakom zavijanju vuka ili grmljavini, drhtalo je sa mnom. Kao i meni, prijetila mu je planina i ovo promjenljivo vrijeme. Suše i poplave, snjegovi i oluje. Ponekad se neka njegova grana osuši i pukne. Skupljam suvarke za potpalu i ogrjev. Njegove grane najbrže planu i najduže zadrže žar i toplinu.

Dok prolazim glasno dozivajući susjede, instinktivno se križam. Hvala dragom Bogu, obje su se odazvale i ubrzo se našle do roditelje.

Dok sam živjela u gradu, nisam poznavala takvu bliskost. Susjede i poznanike najčešće bih pozdravljala ne podižući glavu, ili rastreseno gledajući mimo njih.

Kroz maglu se sjećam djetinjstva. Bakine tople haljine u kojoj me zibala. Smokija koji se topio u ustima, a njegove sitne pahulje lijepile

po prstima i njenoj odjeći. Nakon toga ja i baka dugo smo se smijale, ljubile i grlile.

Kada je baka umrla, jedva su je čekali ukopati. Na pogreb nisam stigla. Tek dan poslije. Nisam imala priliku isplakati se. Trebalo je tješiti oca i popričati s majkom. Govoriti joj o životu u Dublinu i irskim svecima. Svetci su je oduvijek zanimali.

Nedugo nakon toga, sa svojim pokojnim mužem sam se doselila u bakinu planinsku kuću. Kupili smo sedam koza, jarca i nešto peradi. Za moje roditelje bio je to veliki šok. Stidjeli su nas se i rijetko spominjali rodbini i prijateljima.

A kada je Patrik umro, nisu mogli skriti svoju radost. Izbijala je iz njihovih pokreta i pogleda. Radost je naglo zamijenilo razočaranje, spoznajom da se ne želim vratiti u grad.

– Prekasno je. – rekla sam.

– O čemu pričaš? – pitala me majka.

– Ovdje je moj dom. – odgovorila sam kratko, čudeći se odluci koju sam upravo donijela.

Iako je vedro, poslijepodne bi moglo biti kiše. Mirišem je u zraku i u prašini koja se lagano podiže pod mojim stopalima.

Odjednom, novorođenče zaplaka!

– Dijete se rodilo. – izgovaram naglas, kako bih uvjerila samu sebe da se radi o stvarnosti.

Gledam u stablo i govorim mu; rodilo se dijete. Stablo zanjše grane kao da se i samo veseli.

Mali Sirijac.

Promatram njegove tamne oči i put. Susjede su ga okupale, a majka podojila.

– Ovo je njihov dom. – govorim samoj sebi.

– Vrijeme je da se vratim u grad. – razmišljam, dok se mladi otac s moji stadom koza vraća s ispaše.

Uzvracam mu pozdrav, radosno mašući rukom.

– Dijete se rodilo! Rodio vam se sin! – na sav glas mu priopćavam.

Grli me i ljubi u obraze i čelo. Zahvaljuje čas na engleskom, a čas na našem jeziku!

Miriše po kozjem mlijeku, šumi i prašini koja mu se uvukla pod kožu.

IRENA GRUBIŠIĆ-ČABO

Izgubljena lutka

Još nisam pošla u prvi razred, kad sam s Elom pronašla lutku pokraj seoskog puta. I ja i ona znale smo čija je lutka. Čak smo i izrekle ime djevojčice koja se baš s takvom lutkom igrala nekoliko dana prije, a ipak smo je odlučile ponijeti sa sobom.

Vraćajući se, Ela je rekla:

– Ona ionako ima puno igračaka. Bacila je lutku jer joj je dosadila.

– A možda se mama naljutila na nju pa joj ju je za kaznu bacila. – Nadodala sam, ni sama ne vjerujući svojim riječima.

Tako smo došle u Elino dvorište. Njena mama je valjda mislila kako se igramo s mojom lutkom. Lutka je imala smeđu kovrčavu kosu. Staklene oči plavih zjenica, koje je otvarale i zatvarale. Cvjetnu haljinu, bijele čarapice i crne sandale na nogama.

Ela je ubrala cvijet i zataknila ga lutki u kosu. Tepala joj je i njihala u naručju.

Gledala sam u njih dvije, zadovoljno. Iako sam samo promatrala, radovala sam se Elinoj sreći što drži lutku u naručju.

– Da joj nadjenemo ime? – upitala je i već drugog trena potihom izgovorila: – Greta. Što ti se čini?

Ime mi je zvučalo neobično i lijepo. Složila sam se, dakako.

– Gretica mala. – izgovorila sam nježno.

Ne znam koliko dugo smo se zapravo igrale, ali pouzdano znam da me mati, kada je izvukla iz mene priznanje, izgrdila, uzela lutku i vratila je mami djevojčice koja ju je izgubila. Pouzdano znam i da mi je pao kamen sa srca kada je to učinila.

Prijateljicu tih dana nisam viđala i nisam imala potrebu ići do nje. Možda zbog neugodnosti koju je prouzročio događaj s lutkom, a možda i zbog majčinog postupka. Moja mama, ne samo da je vratila lutku, već je obavijestila i Eline roditelje o onom što smo učinile.

Danima je nakon toga govorila meni i sestrama što je parvo, a što krivo, i kako je grijeh čak i poželjeti tuđe. Znala sam da je zbog mene došla u neugodnu situaciju i osjetila sam stid, ali i njenu bezuvjetnu ljubav koju mi je svojim postupkom pokazala.

Ponovo su mi moje igračke, koje sam dijelila sa sestrama, postale zanimljive.

Tih dana mati je sašila i nekoliko haljinica našim lutkama, dopuštajući da joj pomažemo pri šivanju.

Jednog dana, kada se nemili događaj s izgubljenom lutkom zaboravio, pošla sam sa sestrom do Ele. Odlučile smo je pozvati da se igra s nama i ostalom djecom na obližnjoj livadi. Zatekle smo je u igri s lutkom, potpuno istom kao ona koju smo pronašle pokraj puta. Ela je probljedila kada nas je ugledala, a ruke su joj drhtale dok je lutku vraćala među ostale igračke na klupicu. Držeći se čvrsto za ručice, sestra i ja krišom smo se pogledale.

FRANJO DERANJA

Rasadnik narcisa

(romansirana autobiografija (faction/fiction))

*Nije da se ne usuđujemo jer je teško, Svijet je opasno mjesto za život, ne
već je teško jer se ne usuđujemo! zbog ljudi koji su zli, već zbog dobrih
Seneca ljudi koji ništa ne poduzimaju!
Einstein*

* * *

Događaji su istiniti. Većina imena, također.

PRVI DIO

Poglavlje 1.

Objavljeno je da je umro najstariji muškarac na našem planetu, 113-godišnji Španjolac, Saturnino de la Fuente Garcia. Bio je rođen – vidim sada – iste godine kada i moj otac, kojeg nema već četrdeset i tri godine.

Vijest je to što me vraća u godine kada nisam mogao ni pomisliti, a kamoli zamisliti, da će moj otac jednom prestati živjeti. Prestati biti u mojoj blizini. Otići zauvijek.

Garcia je živio u Leónu, glavnom gradu istoimene pokrajine u regiji Castilla y León, u sjeverozapadnoj Španjolskoj. Imao je sedam kćeri, četrnaestero unučadi i dvadeset i dvoje praunučadi. Volio je nogomet. Otkrio je svoju tajnu dugovječnosti, a to je:

– Nemoj nikoga povrijediti!

Ne bismo o tome – o Garciji i njegovoj tajni – ništa znali da novine, portali i elektronički mediji to nisu obznanili.

Moj otac bio neka blaga narav, što tada nisam dovoljno znao, a nisam ni dobro vidio. Nisam umio vidjeti. A on to nije umio bolje pokazati. Ono što se moglo, možda, bolje čuti, to sam lakše uočavao.

Eto, bio je darovit za glazbu. Imao je ugodan bariton, a svirao je u gradskoj glazbi klarinet. Čisti amaterizam. Pravi hobi. S tim svojim glasom, a niti s klarinetom, nije se nikada osobito isticao: nit' je bariton za neko vođenje pjesme, a ni klarinet nije instrument koji će se postaviti na vodeća mjesta u manjim, još manje u većim ansamblima, a pogotovo orkestrima, kao što je to, dapače, bilo s trubom i trubačima.

Kada sam već kao klinac s nepunih deset godina ušao u gradsku glazbu, učeći od oca kako se svira klarinet, a note naučio od mršavca Antona Janowskog, kapelnika – za kojega nisam nikako mogao pronicnuti je li Čeh, Slovak ili Poljak – bio sam ponosan koračati uz oca i uza sve ostale u odorama, odraslije od mene, svirajući gradskim ulicama koračnice za budnicu, na dan nekoga od ondašnjih mnogih državnih praznika.

A to je li naš kapelnik Čeh ili nešto drugo – Slovak ili Poljak – nije nas ni toliko zanimalo, ali bilo bi, ipak, kako smo tada mislili, dobro znati. Jedino se prema njegovu izgovoru, što je pomalo naginjao slovenskom jeziku, moglo razaznati kako je slavenskoga roda.

U moj grad tada su već svakog ljeta dolazili turisti, i to ne samo naši, domaći gosti, nego i mnogobrojni stranci, turisti iz više europskih zemalja. Bili su tu Nijemci, Austrijanci, Talijani, a bilo je i nešto Engleza... Zajedno sa svojim vršnjacima sa zanimanjem sam gledao njihove automobile. Nakon što smo naučili razlikovati registarske pločice i da je slovo D oznaka za Njemačku, A za Austriju, a GB za Englesku, odnosno Veliku Britaniju, a, naravno, I za Italiju, izvještili smo se i u uočavanju svih značajnijih pojedinosti na različitim tipovima njihovih automobila. Bili su to *Opel*, *BMW*, *Taurus*, *DKV*, *Volkswagen*, *Alfa Romeo*, *Mini Morris*... Na svakom od ovih modela automobila mnogobrojnih turista bilo je svakog ljeta nekih malih novosti, sitnih pojedinosti na vanjskom izgledu, na karoseriji, kotačima...

Od nedavnog, kako su ga zvali, *Velikog rata*, bilo je prošlo tek nekoliko godina, ali nitko nije ni pomislio da bi se nabacio kamenom ili na bilo koji drugačiji način oštetio neki od ovih automobila inozemnih turista. Misliło se, prije svega, naravno, na automobile Nijemaca ili Talijana.

Dapače, te smo inozemne turiste, pa onda s njima i Nijemce i Talijane, dočekivali s pristojnom dobrodošlicom, štoviše – s neskrivenim oduševljenjem. Mnoge od obitelji, kao što je bila i naša, iznajmljivanjem soba turistima, popravljale su ionako za veliku većinu domaćih obitelji skroman kućni budžet.

Skromno je živio i naš kapelnik, mršavi Anton Janowski. Bio je to gospodin u zrelim godinama, ali ta asketska vitkost, što bi se malo ljepše moglo reći za njegovo mršavo tijelo i ispijeno lice, otežavala mi je procijeniti koliko mu je moglo biti godina. U svakom slučaju, s tim njegovim poznavanjem svirke na gotovo svim instrumentima, te s tom škrtošću na riječima – što će mu prevelik govor kada ionako najviše i najčešće svira?! Ili, dirigira! – zavrijedio je u meni poštovanje i oslovljavanje *gospodinom*. Štoviše, češće čak – *maestrom*. To je nekako išlo zajedno. Gospodine, ili maestro. Netko bi to sljubio i sjedinio pa ga oslovio: *gospo-maestro!*

Osim budnica, i to za prvomajski praznik, pa za Dan borca ili Dan ustanka, čemu smo se mi u gradskoj glazbi iz više razloga radovali, a ponajviše zbog toga da bismo pokazali što smo uvježbali svirati, češće su bili – sprovodi!

Zanimljivo je bilo vidjeti kako je naše raspoloženje za jutarnje svirke budnica ulicama moga grada bio u opreci s onim kada bismo odlazili na sprovode. Nakon budnica i sviranja nekoliko koračnica, odlazili smo svojim kućama a da u ta rana jutra nismo ni kavu popili, a kamoli naši stariji kolege bilo što drugo. I bili smo dobro raspoloženi. Imali smo, valjda, nekakav dobar osjećaj da smo možda oraspoložili svoje sugrađane?! Na sprovodima, pak, premda smo bivali počašćeni – doduše, skromno ali, kako se to kaže, od srca – i sendvičima i sokovima, a naši stariji pajdaši i čašom-dvije vina, raspoloženje je bilo tmurno, tugaljivo, kako i priliči takvom ozračju i takvom događaju. Očito smo bili – mi koji smo vjerojatno pomalo i donekle bili daroviti za te glazbene preokupacije – i empatični za te ljude i događaje s takvim predznakom.

Ponekad bi, kod kuće, otac sa mnom odsvirao neku melodiju. Dva gotovo ravnopravna klarineta. Nisam nikada sebi utvarao da bih mogao biti s njim ravnopravan na instrumentu koji je svirao od malena, premda sam također počeo zarana s istim instrumentom. Ali on je uvijek bio stariji i u nedostižnoj prednosti, iako su mu u kasnijoj životnoj dobi prsti već bili sporiji, umorni od tvrda zanata.

Poglavlje 2.

Profesor, koji nam je u srednjoj školi bio i razrednik, bio nam je drag jer je osim svoje geografije volio i klavir. Tad me je – time da svira klavir – iznenadio prvi put. Svirao ga je kod kuće u slobodno vrijeme. To smo znali mi, nas trojica-četvorica, na neki način odabrani, koji smo zajedno s njim povremeno svirali popularne šlagere. Iznenadio me i drugi put?! Ali tek mnogo kasnije...

Više se toga u to doba događalo, ali saznavalo se i otkrivalo tek kasnije.

Vršnjak s kojim sam nakon nastave često odlazio prema domu u kojem sam bio smješten, a on kući, u stan na Krimeji, znao me u više navrata upitati, kada smo prolazili pokraj crkve, jesam li kada bio unutra, u toj crkvi?! Nisam ni slutio da će moj niječan odgovor biti višestruko značajan i dalekosežno – koristan!?

Nije mi padalo na pamet da onako zburjen dolaskom u veliki grad, a smješten u srednjoškolskom domu, pa onda još k tome i više gladan nego sit, odlazim još i u crkvu... Doduše, svega toga postao sam svjestan znatno kasnije, nakon nekoliko godina od srednje škole. Tih dana po

glavi su mi se vrzmale sasvim druge misli, a u grudima tutnjale posve druge emocije, preokupacije, opsesije. Prve ljubavi.

Kada je došlo vrijeme i kada sam kao devetnaestogodišnjak odlazio na odsluženje vojnog roka, putovao sam autobusom. Prema Karlovcu. U rukama sam držao oveću žutu kuvertu. Nisam kuvertu stavio u sportsku torbu da se ne bi slučajno izgužvala. Znao sam da je unutra nešto važno, premda nisam mogao znati što. Pretpostavljao sam tek što bi to moglo biti, i to prema izvoru odakle je kuverta došla u moje ruke. Bile su to, navodno, karakteristike što sam ih bio preuzeo u kartoteci općinskoga partijskoga komiteta. Koliko je sve u vezi s tim i već dotad bilo postalo mnogo opuštenije i manje ekskluzivno, vidjelo se i iz činjenice da sam sâm nosio svoje dokumente, i to dokument takve vrste!?

Nakon više od sata vožnje, pa još i nakon prvog zaustavljanja radi predaha uz kavu, usudio sam se zaviriti u kuvertu, što i nije bila osobito čvrsto zatvorena. Bio je to moj partijski dosje, karton s podacima o prijamu u organizaciju Saveza komunista. Organizaciju čijim sam članom postao još kao srednjoškolac.

Pisalo je unutra što su moje glavne odlike – *odlike ličnosti!* – koje su bile presudne da me se *prima u članstvo*, o čemu dotad nisam ništa znao. Ni da sam uopće bio primljen, niti kada se to dogodilo. Čitao sam iskosa i pomalo kriomice zavirujući u poluotvorenu kuvertu: nakon imena, imena oca, pa prezimena, pisalo je da su moje glavne karakteristike to što sam *društven* i *muzikalan*. Pomislim kako bi te osobine bile primjerenije članstvu u nekom mješovitom pjevačkom zboru, ako već nisu znali da sam rano bio počeo u gradskoj limenoj glazbi. Ali – bilo je to za mene ipak otkriće! Na dnu kartona bio je potpis koji sam upamtio još iz srednje škole: ime mojeg razrednika!

Vjerojatno sam svojedobno, nakon spontanog testiranja, što ga je nada mnom bio proveo moj vršnjak s kojim sam se svakodnevno gladan vraćao iz škole i prolazio pored crkve, postao jedan od najmlađih *partijaca* u onodobnoj državi!?!

Tek će mnogo kasnije ta imenica postati izvorište za posve drugu i drugačiju izvedenicu. Za *partijanere*, primjerice, na Zrću.

Članarinu za pripadnost organizaciji, u koju su me uključili a da za to, eto, dugo nisam ni znao, nikada nisam platio. Niti me tko pitao.

A jesam li član, pak, bit ću upitan uskoro...

Poglavlje 3.

Od jednoga dana, zapravo, jedne subotnje večeri, spominjanje naranče, što se u pravilu kod većine ljudi vezuje uz asociranje juga i južnog voća, mene podsjeća, pak, na jedan podvelebitski grad.

Slike su i dandanas vrlo žive...

S dvojicom prijatelja, Leom i Mladenom, stojim na autobusnom ugibalištu, uz rub Jadranske magistrale. Bura puše kao da je pomahnitala. Subotnje je predvečerje. Nigdje žive duše, ni živa stvora! Saznajemo da je autobusni promet obustavljen.

A mi bi na maskenbal u susjedni grad, udaljen dvadesetak kilometara jugoistočno od mogega grada.

Vrijeme je karnevala. U mojem gradu, našem gradu, gradu nas trojice prijatelja, tinejdžera, karneval se svodi na folklornu tradiciju, a kod naših susjeda to je nešto drugačije. Nešto sasvim drugo. U središtu zbivanja je ples pod maskama. Maskenbal. Tamo naši dragi susjedi to jednostavno nazivaju balom. Tamo je to *bal!* Za nas legendarni i večeras iznimno privlačan bal. Naš prvi bal!

Pada noć. U susjednom gradu za nas trojicu tek treba svanuti – karnevalska noć!

Pada još nešto: pada mi na pamet, siguran sam i svakome od nas trojice, kako je u Mladenovu dvorištu automobil, osobni automobil njegova oca, Ivana, koji je dobar dio života, i to one najbolje godine proveo negdje na jugu Afrike, čini mi se u Južnoj Rodeziji. Vremešni *DKV union* žute je boje. Mladen nikada, kada se spominje taj automobil, neće reći da je automobil njegova oca star, da je možda *oldtajmer*. Neće reći niti da je žute boje, nego da je *limuzina sahara yellow*.

Mladenov otac upali ga samo nedjeljom, kada on i supruga mu Renata, Mladenova mati, idu na misu. Stanuju na kilometar i pol od trga i od crkve, župne crkve svetih Filipa i Jakova.

To što smo svi trojica *nabrijani* poći na bal, a istodobno svjesni da je autobusni promet obustavljen, te da u dvorištu Mladenove kuće stoji automobil, limuzina marke *DKV union sahara yellow* i da Mladen zna upravljati očevim automobilom, premda je nedavno polagao vozački ispit na *fici*, ne znači uopće ništa. Znamo sva trojica da mu otac ni u bunilu ne bi dao automobil. Čak niti da je vrijeme besprijekorno i da su vremenske prilike kao da smo kojim čudom na Kanarskim otocima.

Pada mi, odjednom, na pamet spasonosna ideja, jedina moguća ideja! – Momci, a da uzmemo taksii?!

Suglasje i bespogovorno odobravanje!

Nakon kraćeg zatišja naših tankočutnih vibracija, *nabrijanost* za odlazak na bal opet raste. Dobiva novu dozu adrenalina. Svatko od nas trojice stišće u džepu nešto novca. Otvaramo džepove i dušu, pa istresamo na vidjelo tu našu istinu. Naći će se, valjda, za taksii, zaključujemo optimistično i odmah nam lakne.

Bit ćemo na balu. Večeras. Možda već za nepun sat. Treba samo dozvati taksista...

Jedini taksist u gradu, Peđa, premda nikada nisam uspio odgonetnuti je li to ime hipokoristik od imena Petar, ili od imena Predrag, dolazi za petnaestak minuta. Čovjek je mršav, šutljiv, izborana lica. Odjeven je u kožni kaput, kako pamtim godinama dosad ovog bivšeg vozača kamiona na međunarodnim relacijama. Danas ni u snu nije očekivao da će na ovu buru voziti trojicu tinejdžera s upravo svršenom srednjom školom, koji uskoro očekuju poziv za odsluženje vojnog roka, i to još voziti ih u subotu, u susjedni grad podno Velebita.

Za dvadesetak minuta bili smo na rivi u gradu kamo rijetko odlazimo, premda nas već otprije privlači mentalitet njegovih ljudi, glas druželjubivosti njegovih stanovnika koji govore narječjem malo drugačijim od našeg, a pogotovo nas privlači ljepota tamošnjih, hoću reći, njihovih djevojaka. Sada, već koju minutu, u sebi govorimo: *ovdašnjih djevojaka!*...

Za ovu vožnju Peđi smo istresli sav novac što smo ga imali i bili pripremili, a inače dosad štedjeli za ovu prigodu i za ovaj doživljaj koji nas je, još uvijek smo se nadali, čekao ove, dosloce, burne subote. Na još burnijem balu, kako smo očekivali, što je upravo počinjao u njihovoj dvorani Doma kulture.

Peđu, izbornog bivšeg vozača kamiona na međunarodnim relacijama, a sada, jednokratno, našeg taksi vozača i dalje u kožnom kaputu, pozdravili smo ni ne misleći kako ćemo natrag!

Pred nama je noć. Subotnja noć. Duga noć. Noć našeg prvog karnevalskog plesa, maskenbala. Noć našega – bala! E, pa kad je bal, nek' bude bal! Želimo reći: kad je bal, nek' je bal!

Na ulasku u dvoranu uzbuđujući miris cigareta, pića i ženskih parfema!

Svako toliko preko plesnog podija od potamnjelog jasenovog parketa lepršavo pretrči nasmiješena djevojka. Prvo jedna, pa odmah za njom i druga... Evo i treće! U kratkim su tamnim, tamnomodrim ili crnim hlačicama i čarapama, u majicama s kratkim rukavima. Na licima, na očima im krinke. Podsjetite me na Zoroa, ženskog Zoroa, osvetnika Zoroa. *Osvetnik Zorro*, je li?

Sve mi se cure – a ima ih! – čine slične jedna drugoj! Samo se razlikuju međusobno prema boji kose i frizuri. Neka ima dugu kosu, druga je kosu splela u rep, treća ima kečke...

Za šankom je također maskirana *osvetnica*. *Osvetnica Zorica*. Djevojka pod krinkom i u *šorcu*, kratkim hlačicama, toči piće. Iz dvorane čuje se glazba. Prema sastavu i instrumentima najprimjerenija ovakvim plesnim zabava: jazz-truba, harmonika, električna gitara, klarinet i bubnjevi. Nekoliko mladića naslanja se na šank. Pred njima su čaše s pićem. Stječe se dojam da ih ples – a to znači niti djevojke – uopće ne zanimaju.

Vjerojatno će večer, a i dobar dio noći, provesti ovdje, na nogama, pred šankom.

Nas, pak, ne zanima šank. A ni piće. Uostalom, odjednom smo sva trojica postali svjesni da ni nemamo novaca za piće. Sreća je da se nije trebalo platiti nikakvu ulaznicu. Saznajemo da je to prvi ovogodišnji bal. Valjda zato ne naplaćuju ulaznice.

Ali, na šanku ugledam veliku pletenu plitku košaru. Prepuna je naranča... Neki mladac prilazi šanku... Ali ne naručuje piće. Odabire jednu od naranača, plaća je djevojci iza šanka, maskiranoj djevojci, pipničarki, *osvjetnici Zorici*, odlazi preko plesnog podija i – s narančom u ruci – darujući je brinuti pod krinkom, odabire djevojku s kojom će na parket za ples. Aha, pazi, pazi! U tome je *catch!* Kvaka je u naranči! Naranča je i ulaznica i pristupnica. Pristupnica djevojci, mogućoj odabranici za ples.

Unutra, u dvorani, djevojaka je više nego muškaraca. Stoga je, dok traje svirka za ples, uvijek nekoliko slobodnih djevojaka. Razgovaraju po dvije-tri, međusobno, koliko je to moguće uz glasnu plesnu glazbu. Vedre su, nasmiješene, očito, dobro raspložene. Pa, karneval je u gradu. Maskenbal! Bal u Domu kulture.

Bal je, ljuuuuudi moji! I mi smo na balu, hej! Kada bi onih nekoliko mladića koji se i dalje naslanjaju na šank, sustavno se opijajući, ušli na plesni parket, bila bi možda uspostavljena kakva-takva ravnoteža spolova. Ali ovdje se ta vrst ravnoteže ne uspostavlja spontano, kao u prirodi.

Uočavam visoku plavokosu djevojku. Valoviti pramenovi s obiju strana pokrivaju joj obnažena ramena. Ostavlja dojam mirne i plahe mlade žene. S prijateljicom čavrlja, ali češće obje šute. Vidim mekoću i ženstvenost njezine bijele puti. Premda joj je dobar dio pod krinkom, uočavam ljepotu tog bijelog lica. Ipak, naslućujem i neku tugu u tim očima. Pogledi nam se susretnu. Slutim prožimanje dobrih energija, treptaj nekih neobjašnjivih vrhunaravnih silnica, nezatomljiv drhtaj u dubini duše... Ali sam zakočen?! Pitam se zašto? Pa, nitko me ovdje ne poznaje! Oh, da, uviđam u čemu je *catch!* Da bih uopće i pomislio pristupiti, ne mogu! Nemam pristupnicu!? Nemam naranču! To je vjerojatno razlog što moja tajnovita i pomalo tužna plava djevojka, koja bi mogla u skandinavskoj zemlji slobodno konkurirati za najgracilniju *Luciju*, nehajno spušta pogled... Da mi je naranča! Da mi je samo jedna naranča!

Pretvaram se u voajera. Sva trojica, nakon nekog vremena promatranja drugih kako plešu, uviđamo kako postajemo voajeri.

Ne zavidimo toliko nikome, ali postajemo svjesni da naša sposobnost empatije nikako ne uspijeva nadrastiti znatno jaču, premda jedva prigušenu žudnju. Eto, pruža nam se mogućnost upoznavanja, druženja... No, što s tim?! U takvom smo položaju – jednostavno: u neprilici – da smo na te mogućnosti primorani gledati kao svojevoljni beskućnici koje

neprobojno staklo razdvaja od raskoši svijeta i radosnih ljudi, te mnogih užitaka što uz to idu, a koji su im pokazani nadohvat ruke, naočigled. Ali, što činiti, kad ne možemo to podijeliti s njima? Ni s kim!

Istodobno, u nama se miješaju gorčina i gnjev s osjećajem samosažaljenja zbog hendikepa besparice u našim džepovima. Do maločas s viškovima adrenalina, sada smo odjednom u drugoj krajnosti – malodušni, deprimirani... Uskoro ćemo i mi biti izloženi znatiželjnim pogledima, samo u drugačijem povodu i s drugačijim predznakom – ako nas uopće tko zamjećuje?!

Odlučujemo: vraćamo se kući! Ali – kako? Jedini način je – pješice! Novac smo potrošili na Peđu i taksi.

Odluku ubrzo počinjemo i ostvarivati.

Čim smo izišli iz zgrade, u kojoj su iza nas ostali mirisi pića, cigareta i ženskih parfema, sada već do potpunog zasićenja pomiješani sa zvukovima glazbe *jazz*-orkestra, odmah nakon stupanja u mrklinu noći uviđamo da je bura jenjala. Krećemo na dug put, za nas neočekivan i dosad nepoznat. Hodat ćemo kilometrima. Noću je cestovni promet ionako rijedak, pa na fenomen i lutriju autostopa uopće ni ne računamo...

Hodam, a u mislima još uvijek sam u dvorani. U dvorani za ples. Kao da su mi oči na zatiljku: kao da hodajući naprijed gledam iza sebe! Pred očima mi neprestano ona plava djevojka nehajna pogleda.

Put nam se oduljio. Trajalo je satima to naše noćno hodanje crnim asfaltom. Pored nas prošlo je možda nekoliko osobnih automobila. Tko zna što su mislili – tko smo?! Autobusni promet još se nije pokrenuo. Očito je bura i drugdje jenjala tek nedavno.

Svaki paklenski udar studene bure podsjećat će me ubuduće na ovaj podvelebitski grad. Na ovaj promašeni pokladni pohod. Je li zaista bio promašen?

I neostvaren doživljaj – što se tek bio slutio – može ispuniti dušu!

Hodam gledajući preda se, a očima duše na zatiljku vidim plavu ženu koja je vjerojatno ostala na istom mjestu, u dvorani pored parketa za ples. S nehajnim i pomalo tužnim pogledom koji sam vjerojatno jedini prepoznao...

Možda me još uvijek čeka? Da ju zamolim za ples!

Svaki dulji hod asocirat će me ubuduće na ovaj maratonski povratak.

Cijelim putem vidio sam je pred sobom, premda sam i dalje, u sebi, gledao iza sebe. I jasno vidio jedino nju, plavu djevojku. Možda moju nesuđenu – *Nehajku!*

Kada sam ušao u kuću, moji su spavali snom pravednika, poštenih i spokojnih roditelja. Nisu ni mogli znati za moj izlet. I za moj kratkotrajni uzlet. Odmah ću zaspati. Ovako umoran. Kao da sam cijelu večer i noć plesao, zabavljao se. Pa, zaista – bio je bal!

Čim sam ušao u kuhinju, da bih popio čašu vode, na stolu ugledam plitku pletenu košaricu s voćem. Bile su tu jabuke, kivi, limun, banane... Na vrhu bila je – naranča!

Poglavlje 4.

Ljubo i Josip odabrali su kafić gdje ćemo se naći i u kojem će mi izložiti svoju zamisao što je trebala odrediti moj životni poziv u idućim godinama. Njihova zamisao, moj život!? Nisu željeli ništa reći prije nego se vidimo oči u oči! Bio je to kafić *Sunovrat*, u kojem nikada nisam zatekao više od troje-četvero gostiju. Ne znam kako se vlasniku uopće isplati držati taj lokal otvorenim, ali – tko zna – možda je živio od prodaje kave za *van*? Ne znam, doduše, ni kako je izgledao onaj kafić u Cambridgeu, gdje je ponikla i gdje je svojedobno razrađena ideja o DNK molekuli, ali za ovaj kafić ne bih rekao da se u njemu može dogoditi nešto dobro?! Bilo koja dobra ideja? Odakle ideje kad nema ljudi? Možda se u idućim minutama i prevarim...

– Čuj, trebao bi preuzeti odgovornost. Idemo na rubrike kojima ćemo detaljnije nego dosad pokriti čitav ovaj kraj, a to može raditi samo profesionalac. – reče Josip, koji je bio direktor u mediju u kojem su se događale neke dobre promjene. Nabolje, dakako.

– Jesi li spreman na to? – bilo je njegovo pitanje u nastavku.

Šutio sam.

– Mislimo da bi ti, nakon ovih godina honorarnog rada kao dopisnik, to mogao lako preuzeti i još lakše raditi. – doda Ljubo, glavni urednik. – Trebao bi samo ostaviti struku. Mislim da će ti biti dobro kod nas. Mislim, u novinarstvu. Profesionalno. A strojarstvo... Može ti ostati, recimo, hobi, je li?

S obzirom na moje dosadašnje iskustvo, u čemu nisam imao nekih većih izazova pa onda ni loših epizoda, na pristanak što će ga uskoro dobiti od mene nisu trebali predugo čekati.

A – kada smo se rastajali – već gotovo na izlasku iz kafića, Josip se dosjeti, pa me upita:

– E, čuj! Jesi li član?

– Član? Čega? – upitam ga.

– Pa, znaš: član *partije*.

Na moj potvrđan odgovor, uzvrat mi gotovo rutinski:

– Odlično! Jer, ako nisi, lako bismo te primili. Ekspresno, je li.

Naravno da nisam ni pomislio, a kamoli dospio zaustiti, kako sam i kada postao *članom*, jer to bi u tom trenutku, činilo mi se, bila sam rečenica-dvije viška. Očito je to, biti *članom*, bila neka inventarna oznaka bez koje se nije išlo ni na zahod. Malo bolji zahod, mislio sam.

No, no, nisam mislio – onako, općenito – kako je biti *članom* bilo posve deplasirano. Bio sam uvjeren da ipak nečeg ima u temeljnim odrednicama te ideologije. Ne mislim pritom na komunizam, nego na socijaldemokratsku ideju i filozofiju, nešto što bi moglo biti pozitivno. U nekoj svojoj maksimalno korektnoj i utopistički idealnoj izvedbi. Makar u dalekoj budućnosti. One paušalne naljepnice o *komunjarama*, što su se već počele. ispaljivati, nisu imale nikakve veze sa stvarnošću. Kao što nikakvog stvarnog približavanja ovoga društva komunizmu nije bilo niti na vidiku.

Rekao bi moj prijatelj Emil: – Nema tu ni k od komunizma, moj brajko!

U ovom slučaju, možda je iz *Sunovrata* upravo bila lansirana neka nova ideja? Ideja što će se uskoro početi i ostvarivati.

* * *

Kada sam uskoro, upoznavajući se s multimedijским mogućnostima i dostignućima, bio u redakciji tv-dnevnika javne medijske kuće, pet-šest minuta prije početka središnje informativne emisije užurbanost, napetost na vrhuncu. Poput napetosti što je pilot zrakoplova osjeća prije slijetanja svojeg zrakoplova.

Za dan-dva sredina će ožujka, mjeseca u kojem počinje proljeće. U uvjetima zamračenog prostora tv-režije to što je buđenje prirode sve očitije, ali napolju, ne naslućuje se ni prema čemu, u laboratorijskim uvjetima u kojima se proizvodi najgledanija tv-emisija državnog medija.

Prva vijest uvijek je Broz, makar i nije bio u kakvom posjetu ili je toga dana, možda, u goste primio nekoga od svjetskih uglednika. Prve minute središnjeg Dnevnika uvijek su bile rezervirane za *Predsjednika*.

Minutu prije početka, kada su se već odbrojavale posljednje sekunde, dolazi odnekud poruka. Režiser središnje informativne emisije zaustavlja odbrojavanje i više iz svega grla:

– Ne ide prvi Tito! Ide Andrić! Umro je Andrić!

Dugo mi nije bilo jasno kako su se tako brzo snašli, Očito su imali već gotov prilog o smrti nobelovca. Bilo je samo pitanje redoslijeda prvih dvaju priloga u Dnevniku.

* * *

– Rista, molim te, nemoj napuhavat'! – bila je prva Emilova reakcija kada sam mu nakon nekog vremena ispričovijedao kako sam, svojim očima, vidio i doživio to uređivanje i emitiranje tv-dnevnika iznutra. – Režiser

Zdravko sve je znao unaprijed, samo je trebalo napraviti dramu, za kolege u ekipi, a tebi je pogotovo izgledalo kao da je sve došlo u zadnji tren. Siguran sam da je redatelj to znao i znatno ranije. Čekao je da mu režija kompletira prilog, – tvrdio je moj prijatelj, koji očito ponekad nije baš sve uzimao zdravo za gotovo. – Malo sumnje treba uvijek biti, da ne bi nasjeo tek tako, olako, kao naivac, *Hlebinac*. – poentirao je Emil. – Neki ljudi rado prave od svojega posla spektakl. Ili, kako se to još kaže – veliku misu!

Vjerojatno je bio u pravu. A ovo, *nemoj napuhavat'*, bila je u to vrijeme i meni i njemu nova poštapalica, nakon što smo odgledali "Šovinističku farsu" Radoslava Pavlovića.

I ona izvrsna satira, primjerice, o tome tko je stariji od dvaju naroda s ovog balkanskog podneblja: – *Kolega, molim vas, nemojte napuhavati! Hrvati od stoljeća sedmog, ma nemojte, molim vas?! Morate znati: prvo su bile amebe, pa onda Srbi, zatim, dugo, dugo nitko, a tek nakon toga Hrvati! Je li? Da se zna!...*

Poglavlje 5.

Uvijek me je impresioniralo kako su neki ljudi tako mnogo postigli, toliko mnogo učinili u razmjerno kratkom vremenu. A neki, čak, sve to uspjeli i dospjeli u prekratkom i nepravedno prekraćenom životu.

Na pamet mi pada Cesarec. August Cesarec. Bio je književnik, prevoditelj, publicist, pa onda još i politički angažiran intelektualac.

Kada je zatočen, u vrijeme NDH, u Kerestincu ispitivao ga je, bolje je reći: saslušavao ga je ustaški časnik:

– Jesi li pismen? – upita ga ovaj. Cesarec pokuša objasniti da je napisao nekoliko knjiga, a ovaj će na to:

– Ne pitam te to, nego – jesi li pismen?

Cesarec nije dočekao pedesetu: strijeljan je u svojoj četrdeset i osmoj godini.

* * *

Dan je bio siv, premda bi se moglo očekivati – pogotovo za velike vjernike, kao što je to bila, primjerice, moja majka – s obzirom na to da je bila nedjelja, da bi trebalo biti sunčano i vedro.

No, nekima je, pogotovo onima koji su se tog jutra našli u crvenom izdanju nedjeljnog dnevnog lista, bilo još tmurnije i olovnije.

Nekima se zaista smrklo: na naslovnici je osvanula ekipa koja je proteklih više godina činila malverzacije, i to malverzacije različitih vrsta. Uglavnom i ponajviše u području gospodarskog kriminala.

Podudarnost je bila – jer, kažu da slučajnost ne postoji – da se u istom danu održavala i velika partijska sjednica, izborna godišnja skupština općinske organizacije, je li. Zna se čega: izborna partijska skupština!

Neki od sudionika tog skupa rekli su kasnije kako je malo tko slušao govornike. Uglavnom svi su čitali najnovije novinsko izdanje. *Crveni broj* išao je od ruke do ruke.

Moji kolege, Ivo i Mirko, s kojim sam radio na ovoj temi, očekivali su komplikacije. Za nas trojicu. Meni je bilo gotovo svejedno. Nisam vjerovao da može biti nešto ozbiljnije po nas koji smo se u tom slučaju eksponirali. Sustav je ipak bio toliko jak a neki pojedinci na najodgovornijim mjestima toliko mudri – ili, bolje rečeno: *premazani* – da se neće dati navesti na tanak led. Barem ne formalno, reagiranjem na službenoj razini. To će se i potvrditi. Ovo moje, ali i ono mojih kolega.

Poglavlje 21.

Anu Frank i njezino skrovište prokazao je njezin sunarodnjak koji je na taj način spasio sebe i svoju obitelj. Od kada ovo znam, nastojim pronaći odgovor na pitanje je li nakon toga taj čovjek mogao mirno zaspati.

Je li, pak, ono nedavno, Saturnino Garcia bio rekao: – *Nemoj nikoga povrijediti!* – ili mi se to sada samo pričinja?

* * *

U Selcu, u 110. godini, umro je – zauvijek usnuo – najstariji Hrvat, Josip Kršul. Nije imao djece, a udovac je bio od svoje šezdeset i pete godine. Bio je veteran Drugog svjetskog rata, američki marinac s Iwo Jime.

Do posljednjeg dana i daha, do posljednje dopola ispijene čaše crnoga vina bio je vedra duha. Njegovo životno geslo bilo je: – *Gledaj na svijet i život uvijek s vedrije strane!*

Amerikanci – predstavnici njihovih mornaričkih postrojbi – posjećivali su ga u ovom našem sjevernojadranskom ljetovalištu gotovo do pred sam kraj njegova dugog života. Kad god bismo se susreli, a bilo je takvi susreta podosta, uvijek bi ispalio neku dosjetku, neko zadirkivanje na račun novinarstva i nas novinara: – *Hej, novinar! Pišeš li što?*

Znao sam da ne čita ni ono što bih od godine do godine napisao o njegovim poznim godinama i rođendanima, a kamoli štogod drugo, pa tako ni onu dosjetku Sarajlija, kada su susreli Andrića nedugo nakon što se bio vratio ovjenčan *Nobelom*, pa ga jedan među nekolicinom upita:

– *Hej, nobelovac, piše li se što?*

Podne je.

Sjetim se oca. I dandanas nedostaje mi za stolom. Za ručkom. Kapi jesenje kiše, nošene jugom, odbijaju se o prozorska stakla. Ipak, odnekud, gotovo niotkud, nazre se neka pritajena i prodorna sunčeva zraka.

Često, kad pomislim na oca, začujem naša dva klarineta u skladnom duetu. Moj otac, premda već odavno pokopan, i to sa svećenikom, još uvijek živi!...

Poglavlje 22.

Ulica je jutros pusta. Pločnik kojim koračam učini mi se širok, znatno širi nego dosad. Ili sam postao manji, sitan. Nebitan. Ipak, ne žalim ni za čim. Za ovo što sam radio trebalo je, doduše, malo naivnosti. I mnogo emotivnosti! Nadam se da sam s obje osobine bio podosta obdaren. Naivnošću, osobito!

Nedjelja je prijepodne. Popit ću s prijateljem kavu. U *Pampasu* samo su dva-tri umirovljenika. Čitaju novine.

Pretest ćemo neke od recentnih događaja. Bez iluzija da bismo mogli bilo što promijeniti.

Sugovorniku prepuštam vođenje razgovora. Tako sam činio i dosad. Iz respekta prema njegovu iskustvu, njegovim godinama.

On, onako strastven u svojim izlaganjima, u trenutku zaustavi se u opservacijama na neka od aktualnih zbivanja na domaćoj političkoj sceni, zagleda se u stranu, pa se opet okrene prema meni.

– Šteta je samo što nisi bar malo mlađi. – reče mi prijatelj Stanko. – Sad bi bio najbolji... – nastavi, nakon mojeg očito loše skrivanog iznenađenja na ovo što mi je rekao.

– Najbolji? Za što? – upitam ga.

– Najbolji za dobrog novinara. – odgovori mi deset godina stariji kolega.

ŽARKO MILENIĆ

Kao san

(*ulomak iz romana*)

1. Autobus

Točno u četiri sata se završavalo moje radno vrijeme. Sačekala sam na postaji autobus broj 11 koji uvijek čekam u to vrijeme i na tom mjestu. Prolazio je u četiri i petnaest. Zapravo koju minutu kasnije. U toliko je kretao s polazišne postaje. Ovdje bi stigao u četiri i dvadeset otprilike.

Ali ovog puta autobus je kasnio. Pogledala sam na sat. Bilo je četiri i dvadeset pet, a još ga nije bilo. Nikad se nije dogodilo da toliko kasni.

Gužva, pomislila sam. Sad svi idu s posla.

Ali gužva je bila svakog radnog dana. Nikad nije toliko kasnio. Oko mene ih je bilo desetak koji su čekali. Nikoga od njih nisam poznavala. Začuh oko sebe psovke. Komentare o našim autobusima.

– Ovo se nikad ne bi desilo u Berlinu. – gundao je jedan pedesetogodišnjak. – Tamo autobusi ne kasne ni jednu minutu. Na svakoj stanici stoji napisan raspored. U koliko piše da će doći, u toliko će se pojaviti! Radio sam u Berlinu dvadeset godina i znam kako je!

– Nije ovo Berlin već Hrid. – dobaci jedna, previše našminkana sredovječna gospođa s ne baš modernim šeširom na glavi. – Razlika je ko nebo i zemlja!

– Jeste l' kad bili u Berlinu? – upita je stari gospodin.

– Nisam, al znam. Čula sam...

– Kog si se vraga vraćo odande! – reče jedan dvadesetogodišnjak s pirsingom u nosu sredovječnom muškarcu. – Ja da mogu, sutra bi otišo bilo gdje na Zapad. Samo da ne trunem ovdje!

– Jeste l' znali – nastavi onaj koji je nekad radio u Berlinu – da najveći broj Nijemaca ima krvnu grupu A...

– Pozitivnu il negativnu? – upita jedna lažna plavuša koja kao da je nekad studirala medicinu ili biologiju.

– Baš ko Japanci. – nastavi "Berlinac". – A svi znamo da su Nijemci i Japanci najvredniji ljudi na svijetu! Nije to bez veze, ljudi moji...

I tada je naišao autobus. Bilo je četiri i pol. Ušla sam bez nade da ću sjesti. U ovom autobusu u ovo vrijeme bilo je teško naći mjesto i za stajanje. Ali ovog puta sam imala sreće. Ugrabila sam mjesto i sjela. I nije bilo jedino prazno. Čudo. Pravo čudo.

Kad je autobus krenuo, pogledala sam oko sebe. Vidjela nepoznata lica. Polovica onih koji čekaju u isto vrijeme i na istom mjestu i koji su uvijek ulazili sa mnom u isti ovaj autobus sada nisu ušli. Ušla je ona druga polovica. Zapravo ušlo ih je još manje. Bila je tamo treća grupa koji su čekali neki treći autobus.

Nisam nikog pitala, ali mi je bilo jasno. Ušla sam u pogrešan autobus. Nisam ni gledala koji je broj autobusa. Možda nije ni bio označen. Uvijek sam ulazila s onima koji su sa mnom čekali. Uvijek je to bila moja jedanaestica.

Koji je to bio autobus? Bilo me je stid pitati. Znam da bi se onaj, koga bih pitala, začudio. Vjerojatno i podsmjehnuo.

Autobus je krenuo u istom pravcu kao i moja jedanaestica. Možda ipak nisam pogriješila? Ušli su i neki iz one grupe koja je sa mnom čekala autobus. Bili su tu i oni koji su uspoređivali Berlin i Hrid. Ili su mislili, kao i ja, da je to autobus broj jedanaest? Možda je na ovom autobusu stajao natpis s pogrešnim brojem? Na onoj postaji stajali su prigradski autobusi od broja jedanaest do broja devetnaest.

Ali malo je to bilo vjerojatno. Zašto bi oni svi griješili, a ja jedina postupila ispravno?

Autobus je skrenuo desno u drugu ulicu. Ne u onu u koju uvijek skreće. Koji je to mogao biti broj? Nikad nisam putovala ovom linijom.

Autobus je stao na sljedećoj postaji. Trebala sam odmah izaći. Kao što su uradili oni koji su čekali jedanaesticu. Čim autobus nije skrenuo u pravu ulicu shvatili su da nisu u jedanaestici i o tome komentirali. Vratit će se pješice do polazne postaje i sačekati jedanaesticu. I s njom krenuti u pravcu onog dijela grada gdje i ja stanujem.

Trebala sam. Ali nisam. Ne znam zašto nisam.

Izaći ću na idućoj postaji. Onda ću sačekati isti ili neki drugi autobus koji ide iz suprotnog smjera pa ću se vratiti na postaju odakle sam uvijek kretala. Tamo ću sačekati pravi autobus. Ali nisam tako učinila. Ne znam zašto. Nisam izašla ni na idućoj postaji. Izašla sam tek na zadnjoj postaji gdje sam morala s ostalim putnicima izaći.

Na okretištu je čekala skupina putnika koji su putovali u suprotnom smjeru. Ulazili su u tek ispražnjen autobus. Dakako i ja sam trebala ući s njima. Vratiti se i izaći tamo gdje sam ušla u autobus.

Ali nisam. Zašto nisam?

Krenula sam, a da ni sama ne znam kamo. Ovaj dio grada nisam poznavala. Nisam nikog pitala gdje se nalazim. Krenula sam pješice u suprotnom smjeru. Pločnikom s desne strane. Trebala sam ići do prve postaje i tamo sačekati autobus.

Ali nisam. Prošla sam pokraj postaje i produljila. Kamo? Nisam znala. Skrenula sam u jednu ulicu desno. Stala ispred kuće s brojem 14.

2. Oglas

Ta kuća se ni po čemu osobitom nije razlikovala od susjednih u ovoj ulici uz cestu. Nalazila sam se u dijelu Hridi gdje nije bilo višekatnica. Netipično za Hrid.

Pažnju mi je privukao natpis na dvorišnim vratima jedne od kuća. Bila je to nevjesto presavijena polovica lista formata A4, zalijepljena na karton i omotana najlonom.

Podsjetilo me to na jednu osmrtnicu kakvu sam vidjela u Bukaču, u ulici u kojoj je živio moj otac. Vidjela sam je tada i nasmiješila se. Osmrtnica je, kao ovaj list papira, također bila prikačena na dvorišnim vratima jedne kuće. Pretpostavila sam da je umrli bio član obitelji koji je živio u toj kući.

Što je time htio postići onaj koji je na taj način zaštitio osmrtnicu od kiše? Od propadanja? Simbolično produljiti umrlom život?

Osmrtnice se tiskaju da bi se obavijestili oni koji nisu znali da je onaj, čije ime stoji na njoj, umro i da sazna datum pokopa. Nakon pokopa nema više razloga da se osmrtnice čitaju. Eventualno mogu ostati na uvidu javnosti još nekoliko dana. Može netko naići, pročitati određenu osmrtnicu i zažaliti što je nije pročitao ranije. Jer je poznao osobu s tim imenom i mogao je doći na pokop. Sad je saznao da je dotični umro i može njegovoj obitelji izjaviti sućut.

Tako se meni dogodilo kad sam pročitala osmrtnicu iz koje sam saznala za smrt moje prve učiteljice. Posjećivala sam je u njezinom stanu zadnjih nekoliko godina. Ne baš često – najviše jednom u šest mjeseci.

Kad sam vidjela osmrtnicu s imenom moje prve učiteljice, na oglasnoj ploči ispred zgrade u kojoj je stanovala, rastužila sam se. Otišla bih joj na pokop, da sam pročitala osmrtnicu na vrijeme. Nisam mogla izjaviti nikom sućut jer je učiteljica živjela sama. U Bukaču nije imala rodbine. Šteta.

Osmrtnica s imenom moje prve učiteljice nije bila umotana u najlon. Nije bila zaštićena.

Od datuma na osmrtnici u ulici moga oca, koja je bila zaštićena, bilo je prošlo više od godinu dana. Ona odavno nije bila aktualna.

Što je htio taj srodnik koji je okačio osmrtnicu da dulje traje? Da mu oni koji je pročitaju, a nisu prije saznali za smrt navedenog, izjave sućut? Kakvog smisla ima izjavljivati sućut nakon godinu dana?

Uz to je osoba koja je umrla bila starica od devedeset godina. Velika šteta za one koji nisu osmrtnicu pročitali na vrijeme. Kladim se da na pokopu nije bilo više od deset ljudi.

Na listu papira koji sam sada čitala nije pisalo "Čuvaj se psa!" već: "PRORIČEM BUDUĆNOST". Na kraju nije bilo niti jednog uskličnika.

Netko drugi bi stavio bar tri. Zar je ovaj prorok smatrao kako proricanje nije neka naročita vještina? Kako je to nešto sasvim obično? Kao odštopati odvod u kuhinji? Ja ne znam ni to uraditi.

Natpis je bio nalik onima na kojima se nudi prodaja kuće ili stana bez posredovanja agencija za promet nekretninama. Samo ispod natpisa nije pisao broj telefona. Ni fiksnog ni mobilnog. Time se podrazumijevalo da oni koje je natpis zainteresirao nisu mogli (samozvanog?) proroka nazvati. Mogli su ga samo posjetiti.

Otvorila sam dvorišna vrata. Krenula dvorišnom stazom. Što ako je pas u dvorištu? Ako je stari natpis u kome se obavještava o njegovom prisustvu otpao?

Obuze me strah. Stadoh se osvrutati. Treba se požuriti i ući prije no što me pas pojuri. Stajala sam na terasi pred ulaznim vratima kuće. Izgleda da psa nema. Do sada bi se već oglasio.

Pozvonila sam. Nije se čuo iznutra nikakav zvuk. Pozvonila sam opet. I opet ništa. Zvono očito nije radilo. Pokucala sam. Sačekala. Ništa. Pokucala sam opet. Ovaj put jače. Opet sam sačekala. Konačno se vrata otvoriše.

Žena otvori vrata.

– Dobar dan. – pozdravih.

Ona kimne glavom. Reče bezizražajnog lica:

– Uđi.

3. Proročica

Žena je bila sasvim obična. Obična kućanica. Kućanica koja se ne šminka, ne prati modu, ne pazi na liniju. Kućanica koja, dakle, sjedi po cijeli dan u kući. Kad joj netko dođe priča s njim uz kavu. Kad je sama gleda televiziju.

Nadam se da nikad neću biti takva. Da nikad neću izgledati kao kućanica. Ne bih voljela biti takva. Ne bih voljela biti kućanica.

Ženi je moglo biti najviše pedeset. Imam dovoljno vremena da se priprelim. Da se priprelim da ne budem kao ona.

Ušla je u dnevni boravak. Ta je prostorija ujedno bila i kuhinja.

– Sjedni. – pokazala je na neugledan, prazan stol.

Sjela sam.

Ona je ulila vodu ispod slavine u malenu džezvu i stavila je na stari plinski štednjak. Upalila je plin automatskim upaljačem.

– Brzo će kava. – reče.

Nije baš pričljiva, pomislila sam.

Nije me pitala pijem li kavu.

Pila sam kavu s mlijekom. Je li imala mlijeka?

Kad je kava bila gotova uzela je iz viseće kuhinje standardnu bijelu šalicu i usula kavu u nju. Samo meni. Njoj je, izgleda, kave za danas bilo dosta.

– Popij kavu. – reče mi. Nije to zvučalo kao naredenje.

Bila sam gladna. Htjela sam nešto pojesti, a ne piti kavu. Nisam običavala piti kavu u ovo vrijeme. Kava bi mi pokvarila tek. Popijem li je, odgodila bih ručak za bar dva sata. Više to ne bi bio ručak, već večera. A ja ne večeram. Ova, debela kućanica, sigurno večera i to obilato.

Žena, dakle, neće piti, nego će čekati da ja popijem.

Neugodno mi je bilo reći da mi se ne pije kava. Zašto me nije pitala? Rekla bih da ne mogu.

Neugodno mi je bilo zatražiti mlijeko. Kako ću piti kavu bez mlijeka?

Pila sam kavu s mlijekom iz dva razloga. Prvi je bio taj što mi se više sviđao okus bijele od okusa crne kave. Drugi što se u vruću kavu sipa hladno mlijeko. Mlijeko tako rashladi kavu. Ne volim piti ni jesti ništa vruće. Hladno mi ne smeta. Između hrane iz hladnjaka i one tek skuhanе, izabrala bih hladnu. Jedna dizajnerica mi je, pogledavši moje dlanove, rekla da sam hladni tip.

– Pij kavu. – žena je najednom postala nestrpljiva. Ili mi se tako činilo.

– Hvala. – rekla sam i otpila gutljaj.

Bila je vrela. Kao što sam i pretpostavljala. Sad će me cijeli dan peći jezik. Užas. Nastavila sam piti. Nikad nisam pila kavu tako sporo. Kad sam konačno popila, pogledala sam ženu. Ona nije gledala mene već šalicu. Kad sam popila, uzela ju je. Podigla ju je i stala razgledati.

Dakle, tako ona proriče, bila sam razočarana. Iz kave.

– Živiš sama u stanu koji si naslijedila...

Točno, htjela sam reći. Ali bila sam toliko iznenađena da sam ostala bez riječi.

– Stan si naslijedila od majke. Otac ti je u roditeljskoj kući u tvom rodnom gradu... Daleko. Posjećuješ ga kad možeš. On te opterećuje. Ali ne brini, neće još dugo...

I ovo je bilo točno. Nevjerojatno.

– Imaš brata blizanca koji živi blizu vašeg oca. Ali niste u kontaktu... Zar zna i za Sandra? I da godinama ne govorimo?

– Radiš dosadan posao...

U pravu je. Knjigovodstvo je zbilja dosadno.

– Nemaš prijatelja...

Vidam neke osobe češće od drugih, ali nikog od njih ne bih mogla nazvati svojim prijateljem.

– Nemaš puno novaca...

Zaista nemam. Nije mi plaća baš velika. Puno toga sebi ne mogu priuštiti.

– Nikud ne izlaziš...

Rekoh kako ne bih voljela izgledati kao kućanica. Nisam kućanica jer sam zaposlena. Ne pijem po cijeli dan kave, ni ne tračam sa susjedama. Nisam ovisnica o televiziji. Ali jesam o knjigama. Kućanicama su televizija i trač jedina zabava. Gledaju sapunice i “Big brother”, a onda o tome komentiraju uz kavu. Tračaju televizijske protagoniste i podstanare. Nije im dosadno kao meni. Ne rade dosadan posao, ni ne moraju posjećivati oca koji tvrdi da ima rak i stalno priča jedno te isto.

– Ali tvoj najveći problem je što ne sanjaš...

Bilo je i to istina. Spavala sam noću kao i drugi. Ali ništa nisam sanjala. Čitala sam o tome u nekoj knjizi iz psihologije. Tamo se tvrdilo da svi ljudi sanjaju, samo jedni pamte ono što su sanjali, a drugi ne pamte. Ako je to točno, ja sam spadala u one koji se ne sjećaju svojih snova.

Tada sam prvi put postavila pitanje svojoj sugovornici:

– Htjela bih se sjećati svojih snova. Kako da to postignem?

– Kako? Ne smiješ biti takva prema svom snu! Moraš ga prije spavanja zamoliti da ostane zapamćen.

Govorila je o snu kao da je živo biće. Kao da je čovjek.

– Tek kad tako uradiš, zapamtit ćeš ono što si sanjala.

– Zapamtit ću to. Tako ću večeras učiniti.

– Kad se ujutro probudiš sjetit ćeš se svog sna. Tada ga moraš zapisati...

– Zapisati?

– Da. Zapisati u posebnu bilježnicu...

– Zašto?

– Jer ćeš ga zaboraviti.

– Zašto bih trebala zabilježiti san?

– Jer je to, kao prvo, izraz poštovanja prema njemu. Bilježeci ga, ostavljajući ga da traje. Kao drugo, moraš stalno čitati zapisane snove i razmišljati o njima...

– Zašto?

– To su poruke koje nam koriste u životu.

Nisam mogla zamisliti ovu kućanicu kao pisca. Ali ni sebe.

– Hvala vam na savjetu. Učinit ću tako.

– Moraš tako učiniti. Ako ne učiniš, neće ti se dogoditi ono lijepo, što bi ti se moglo dogoditi...

– Poslušat ću vaš savjet. Učinit ću tako. A što će mi se lijepo dogoditi?

– Dogodit će ti se ono o čemu sanjaš na javi. Da ćeš sresti muškarca svog života. Ali moraš da sanjaš. Muškarci ne vole žene koje ne sanjaju...

Sjetila sam se tada jedne Borgesove rečenice. “Nisam je ostavio zato što me je varala, ni zato što nije znala kuhati, već zato što nije znala sanjati.”

– Kad ću sresti tog muškarca?

– Uskoro. Ako budeš sanjala...

Zapamtit ću to. Pamtit ću ono što budem sanjala.

Posegnula sam za novčanikom. Otvorila ga. Mislila sam da ću tamo naći novčanicu od pedeset kuna. Pedeset bi bilo dovoljno. No bilo ih je samo od sto. Nevoljko sam izvadila jednu i pružila proročici–kućanici. Uzela ju je bez riječi i stavila u praznu čašu na hladnjaku.

– Hvala. – rekla sam. – Ja sad moram ići.

Žena me je bez riječi ispratila do vrata.

Mislila sam da će mi na odlasku ponoviti ono o snovima i pamćenju. Tako bi uradili moja majka i otac. Uvijek su me smatrali zaboravnom.

Ali nije.

4. Moj autobus

Izašla sam s posla kao i uvijek. Srećom da se autobusna postaja nalazi blizu mog poduzeća te mogu stići na autobus broj 11 koji polazi u četiri i petnaest. Autobusne postaje se nalaze takoreći na svakom koraku u gradu, no moj autobus nije gradski (to su autobusi s brojevima od 1 do 10) već prigradski, a to su autobusi s brojevima od 11 pa nadalje. U gradu se prigradski autobus ne može čekati na svim gradskim postajama, već samo na nekim. Jedna od tih postaja, koja se nalazi u blizini željezničkog kolodvora i poduzeća u kojem radim, je i ova. Da nije tako, ja bih morala ići do druge postaje i ne bih stigla na ovaj autobus. Sljedeći ide za pola sata. Začudo, autobus je kasnio. Bilo je već četiri i dvadeset. Ne pamtim da je ikad toliko kasnio. Gužva. U ovo vrijeme mnogi se vraćaju s posla.

Ali u Hridi je gužva svakog radnog dana. U bilo koje doba tijekom radnog vremena. Srećom, nemam automobil. Mnogi u Hridi koji imaju automobile ipak idu na posao autobusom.

Oko mene, pod debelim staklom natkrivenom i staklom ograđenom postajom, je bilo desetak čekalaca.

Nisam ih gledala u lica, nisam ih htjela upoznati. Nisam htjela slušati njihove psovke, gundanja i komentare o kašnjenju, kako autobusa, tako i njihovom vlastitom.

Izašla sam ispod staklene nadstrešnice, iako je tamo bilo mjesta za stajanje. Stala sam pokraj nje, udaljila se nekoliko koraka da ne slušam one s onu stranu staklenog zida. Bila sam zadovoljna zbog toga.

Onda je konačno naišao autobus. Kasnio je petnaest minuta.

Oni ispod staklenog krova su počeli ulaziti.

Ali nisu vidjeli da to nije autobus broj 11, već 19. Nisam ni ja odmah na to obraćala pažnju. Potom sam vidjela ša strane broj na prednjem prozoru autobusa i, naravno, nisam ušla. Čekaoci su već bili ušli, au-

tomatska vrata su se, nakon zvučnog signala, zatvorila i autobus je krenuo. Bez mene.

A onda je naišao moj autobus. Broj 11. Na ovoj postaji sam samo ja ušla. Imala sam sreće. Još sam našla i slobodno mjesto. Zahvaljujući činjenici da je desetak čekalaca dočekalo pogrešan autobus. Bilo je još mjesta za sjedenje. Čudno za ovaj autobus.

Pomislih kako bi bilo grozno da sam ušla u pogrešan autobus. Kamo bih zaglavila? Kad bih se vratila kući?

FRANKO STIPKOVIĆ

Sama

Učenica sam drugoga razreda srednje škole. Za izbornu aktivnost mogli smo izabrati ili umjetnički projekt, ili posjete jednoj staroj gospođi.

“Umjetnički projekt” znači dosadno ćaskanje u školskoj knjižnici, dok mladići bučno trče za loptom u školskomu dvorištu, gdje bih mogla pokazati nekakvu zainteresiranost za ruske realiste. “Posjet jednoj staroj gospođi” znači slobodno otići iz škole na jedan školski sat, baciti brz pogled na zajapurene mladiće u dvorištu, izići na ulicu, proći mali trg zvan Guvno pa skrenuti u pustu, vijugavu ulicu, s kućama oronulih zidova, pokrivenima crkvinom i zjevalicama, samoniklo izraslim iz pukotina na zidovima, kako bi se posjetilo staru osobu. Dakle, tako je to bilo: ili školska knjižnica ili malo slobode. Za Emu, Klaru i mene tu jednostavno nije bilo dileme.

Kuća gospođe Glavinić najsiromašnija je kuća, u koju sam ikad ušla. Čim bi na naše kucanje otvorila kućna vrata, morale smo zadržati dah, jer bi nas zapuhnuo smrad mačje mokraće iz otrcanoga, tamnosivog tepiha. Kada bismo nas tri naposljetku posjedale na raskliman, prljav trosjed, zapuhnuo bi nas ustajali miris urina, koji isparava iz sivosmeđe, vunene suknje gospođe Glavinić i, vjerojatno, njezinoga pretpotopnog naslonjača.

Pomalo je ironično, što kuća gospođe Glavinić toliko smrdi, budući da nam voli pričati, s gađenjem na licu, o drugim gospođama iz susjedstva, koje dopuštaju, da njihove mačke ili psi “pišaju se i kakaju” po cijeloj kući.

Brižljivo bi pogladila rukom skute svojega prastarog, kućnog ogrtača, koji joj pokriva šiljasta koljena te bi nas zapitala, miriše li njezina kuća čisto?

– Svakako. – lagale smo joj.

Zadovoljna, potom bi se zagledala u Emu, koja obično ne bi, tijekom posjeta staroj gospođi, prozborila ni jednu riječ, a inače je najljepša od nas tri. Starica bi je znatiželjno pitala, ima li ona mladića te planira li šišati svoju plavu, kovrčavu kosu i po čemu to ona lijepo miriše?

– Po čemu mirišem? – začudi se Ema.

– Tako ugodno i svježije. Što je to?

– Nemam pojma. Mislim, Kenzo.

– Kenzo? – gospođa Glavinić je pogleda s nerazumijevanjem.

– To je parfem. Tako se zove.

Tada gospođa Glavinić izvuče iz svojega džepa malu bočicu, odvije poklopac pa nam je pruži svima nama trima. Moramo svaka udahnuti pomalo iz bočice, premda već znamo, da miriše odvratno, poput tekućine za pranje zahodske školjke, pomiješane s čajem od mažurana.

– Sada – rekla bi gospođa Glavinić, zagledavši se u svoja poširoka stopala – nemate ništa protiv šalice čaja, zar ne?

Voljele bismo bile odgovoriti negativno, ali nažalost, nismo mogle. Čaj i njegovo spremanje bio je za gospođu Glavinić najviša točka cijeloga posjeta. Uvijek bi odbila našu pomoć te se sama odgegala u kuhinju, čekajući da joj uzavre voda u lončiću, a za to vrijeme mi smo sjedile u dnevnoj sobi, šutke, razgledajući sve njezine stvari.

Jedna od tih stvari je uramljena fotografija gospodina Glavinića, muškarca ranih dvadesetih godina, u svijetloj, vjerojatno, vojničkoj odori, okružen morem pijeska te u pozadini s izbjegličkim šatorima u El Shattu, tamne, kovrčave kose i pravilnog, ali prevelikoga nosa.

Gospođa Glavinić je rođena na susjednomu nam otoku, a kao mlada djevojka, sedamnaestogodišnjakinja, upoznala je u izbjeglištvu sinajske pustinje svojega budućeg supruga, s kojim se i vjenčala u tuđini pa je nakon Drugoga svjetskog rata s njim došla na naš otok, ne kročivši više ikada na tlo svojega rođenog otoka. Videći nas, kako gledamo u tu fotografiju, gospođa Glavinić bi nam uvijek rekla iste riječi: – Bio je zgodan, zar ne?

Ne bismo joj išta odgovorile.

Čaj, koji bi nam donijela, bio je svaki put isti: čaj od metvice. U malim, okrhnutim šalicama, po smeđkastoj, neprivlačnoj tekućini, plivali su komadići suhoga lišća.

– Hajde, popijte čaj! – rekla bi nam gospođa Glavinić, gledajući u nas, baš kako smo i mi gledale u zidni šat, koji je glasno tik-takao, točno iznad njezine potpuno sijede kose. Čim bi šat pokazao jedanaest i trideset, sve tri bismo naglo ustale, opravdavajući se, da se moramo vratiti u školu na vrijeme.

– Ma, niste popile čaj. – žalila bi se gospođa Glavinić.

Da, to je bilo točno. Ne bismo popile čaj, a nije nas ni bilo baš briga, je li gospodin Glavinić bio zgodan u mladosti, kao, uostalom, ni išta drugo, što bi nam pričala stara gospođa. Nemamo uopće pojma kakvu uopće korist ima gospođa Glavinić od naših posjeta.

– Lijepo je vidjeti vaša nasmiješena lica. – rekla bi nam, dok bismo joj mahale, odlazeći, ukravši joj deset minuta posjeta.

Utrčale bismo u pusto Grizunovo dvorište u susjedstvu, sjele na kamene stube oronule cisterne pa zaklonjene grmom kapara i stablom poluživoga limuna, zapalile po cigaretu. Stići ćemo na vrijeme na sljedeći školski sat.

* * *

Posjeti staroj gospođi Glavinić su srijedom. Danas su nam rekli, da ne trebamo ići starici u posjet, jer je ona umrla. – Umrla! – Čak je i Ema šokirana. Rečeno nam je, da je u subotu navečer prebačena u Dubrovačku bolnicu, ali više se nije probudila.

– Sirota gospođa Glavinić mrtva je već četiri dana. – zapisujem ove večeri u svoj dnevnik. – A nijedna od nas to nije znala! Ne mogu vjerovati, da je nećemo više ikada vidjeti! Tako mi je žao, što smo je izgubile!

Ovo nije baš iskreno – to da smo je, nažalost, izgubile. Međutim, ne znam kako drugačije izraziti svoj trenutačni osjećaj, pun užasa, da ljudi mogu umrijeti sami, bez obitelji, bez prijatelja.

Eto, bilo je moguće doživjeti skoro devedeset godina, a imati na cijelomu svijetu samo davno umrloga supruga, zamrznutog u vremenu na staroj, uramljenoj fotografiji i tri školarke, koje su je posjećivale jednom tjedno, kako bi se izvukle iz škole na jedan školski sat te popušile po cigaretu!

ANTE MATE IVANDIĆ

Kobni susret

Ma te oči! Kad bih se samo nekako uspio oteti tom pogledu! Premda mi se koža ježi od tih prodornih zjenica, ipak ih ne mogu tako olako zaboraviti i potisnuti iz svog sjećanja... Barem kad bih mogao nekako dokučiti što li bijaše smisao i cilj svega njegova lutanja i propovijedanja ovih posljednjih godina?! On mi ne htjede ama baš ništa reći kad sam ga o tome pitao. Ne zbog toga što me se može bit bojao. Ne, ja bih to odmah prokužio. Tolike sam već promatrao dok su stajali i drhturili tu preda mnom: bolesne fanatike, zadrte revolucionare, opasne buntovnike! Sve to bijahu ljudi naočigled odlučni i iskusni, spremni da ozbiljnost svojih namjera čak i vlastitom krvlju zasnvedoče, ako ustreba. Ali kad bi napokon bili suočeni s čitavom besmislenošću svoga pothvata, kada je trebalo opravdati razloge svojih namjera, povući konzekvencije svojih djela, gotovo svi su redom pokleknuli. Na kraju sam ih gledao potpuno slomljene i bespomoćne tu preda mnom, cvileće kao ničija pseta. No, bilo kako bilo, nijedan od njih nije ostao dosljedan svojim idejama kad bi nastupila sva ozbiljnost situacije, kada je trebalo sav teret odgovornosti preuzeti na svoja pleća, kada je trebalo izdržati, ostati vjeran samome sebi do kraja. Samo rijetki od njih su potražili utjehu i spas u slijepom fanatizmu i pošli radije u smrt.

On bijaše nekako posve drugačiji od ostalih. I dok stajaše tu preda mnom, imao sam osjećaj kao da sam ja bio pozvan na odgovornost pred njim, a ne on preda mnom. Nije on drhtao i strahovao za svoj život, nego sam ja postajao pomalo nesiguran u svoj... Već sam razmišljao o tome, ali još uvijek nisam siguran, ne bih li takve pojedince kao što je on smio pribrojiti svojim tajnim prijateljima?! Mislim da to ipak ne bi išlo, da bi to bilo možda isuviše rizično po mene! Jer on nekako posjeduje baš sve ono što ja tek mogu priželjkivati. Dakle, s moje strane, to naše eventualno prijateljstvo ne bi moglo biti ama baš nimalo obogaćeno. A osim toga, ruku na srce, sigurno bi pokatkad dolazilo do nesporazuma i trzavica između nas dvojice, i to vjerojatno mojom krivicom. Uostalom, mislim da nema uopće nikakvog smisla o tome i dalje razbijati glavu, jer to bespomoćno mozganje jest samo pokušaj da taj dojam, koji je on u meni pobudio, nekako oslabim i možda posve potisnem.

Ali ne samo ja, nego je čak i moja žena sva zaokupljena tim čovjekom. Reče mi da je zbog njega imala ružne sne. O, te žene! Ništa, do emocija... A kad bih joj samo ispričao, što sam sve tek ja zbog tog čovjeka u snu propatio... Mislim da ipak nema smisla da joj o tome svemu raspredam,

jer bi ju to moglo učiniti još histeričnijom i depresivnijom. A tek moj autoritet... Ne, to si ipak kao prokurator Judeje ne smijem dozvoliti. Moglo bi se to kobno odraziti na moju daljnju karijeru i eventualni politički uspon!

Pitam se samo kako nekome uspije ostaviti tako snažan dojam na drugoga, a da s njim ne prozbori niti jedne jedine riječi? Pa i sâm Herod, taj rafinirani i prepredeni filozof, koji je u stanju čak i cezara Tiberija prevesti žednog preko vode, i koji je opasniji od bilo kakove otrovnice, eto, ni njemu nije pošlo za rukom otpočeti nešto s tim čovjekom! Samo ga je izgrdio i izrugao pred svima, pa ga onda poslao k meni. Zna on dobro što čini, taj stari lisac! Baš je k'o stvoren za političara, bez trunke savjesti i solidarnosti!

Moram biti oprezan, jer tko zna, može mu još štošta pasti na um, pa čak i da me opanjka pred cesarom. Moram se stoga truditi da između nas dvojice ostane kakav-takav naoko prijateljski odnos. Jer u tome se već dovoljno jasno očitovala sva majstorija njegove diplomacije, kako je uspio svu odgovornost za ovaj slučaj svaliti na mene. Naprosto je izjavio pred tribunalom da sam jedino ja kompetentan za takve slučajeve, i da sam izričito ja nadležan za suđenje u ovoj provinciji.

Ja sam još i sada stopostotno uvjeren da je taj čovjek bio posve nedužan. Jer optužba protiv njega nije uopće bila jasno formulirana, niti je bilo konkretnih dokaza njegove krivice.

Uostalom, svima nama je jasno o čemu se ovdje radi. Sve što je on tobože govorio i činio, a zbog čega ga oni sad okrivljuju, sve se to go-dinama zbivalo pred njihovim očima, dakle u najširoj javnosti. Nego, znam ja njih, oni su ga samo iz zavisti k meni dovukli. Iz zavisti i slijepe mržnje. I onda povrh toga traže da ja jednostavno akceptiram njihove želje i da im udovoljim.

Mislim da ću večeras ipak mirne savjesti poći na počinak. Jer pokušao sam, eto, sve što bijaše u mojoj moći da nekako oslobodim tog čovjeka. A imao sam više puta potrebu reći im naglas što o tom čovjeku mislim: da ga smatram potpuno nedužnim i da on ne bi bio u stanju nikome ni najmanje našao učiniti. A i sami su već više puta tražili da im o velikom blagdanu Pashe pustim na slobodu opasne političke fanatike i u krvi ogrezle zločince...

Dao sam da ga izbičuju i ponize ne bi li pobudio njihovo sažaljenje i sućut. Uzalud. Čak su tražili da im Bar-Abu umjesto njega na slobodu pustim, premda je svima itekako poznato da je Bar-Abu optužen i na smrt osuđen radi javne pobune i višestrukog ubojstva.

No dobro. Neka im bude kako su tražili. Pred njihovim očima sam jutros oprao svoje ruke, da bih pokazao da ja osobno s čitavom tom stvari nemam ništa zajedničkog...

Na koncu sam ga ipak morao osuditi na smrt kako su od mene zahtijevali. A što sam drugo i mogao učiniti?! Nisam valjda smio dopustiti da me svladaju kojekakvi osjećaji i da cijela moja karijera propadne samo zbog toga, što je, eto, taj Nazarećanin ostavio na mene tako upečatljiv dojam. Ti fanatični pismoznanci sigurno se ne bi ni najmanje ustručavali da od cijele stvari načine javnu političku aferu, samo da bi se onda mogli pritužiti u Rim kako nisam lojalan prema njima. Mislim da – na koncu konaca – svakome mora biti jasno, da ja ovdje nisam smio gledati na osjećaje. Jednostavno rečeno, nisam smio ništa prepustiti slučaju. Na jednoj strani taj prokleti lukavac Herod, koji preza svoju šansu k'o izgladnjeli kurjak ovcu; na drugoj strani pak ti fanatici! Naravno, to obično tako završava, kad se pismoznanci i farizeji umiješaju u politiku. Onda uvijek moraju nevinu pod nož.

U svakom slučaju, sebi nemam što predbacivati. Samo sam udovoljio njihovoj želji, aranžirao se s masom. Uostalom, ja se ionako puno ne kužim u taj nauk o jednom Bogu. Oni su stručnjaci u toj stvari, ne ja! Oni su valjda znali zašto su tražili da ga razapnem. A uvijek je bilo slučajeva da nevinu budu osuđeni i ubijeni. Samo što njegova smrt ne može ni u kojem slučaju biti opravdana zabunom ili možebitnim nesretnim slučajem, ako do čega dođe. Usudio bih se ustvrditi: to je umorstvo, dugo i minuciozno planirano ubojstvo!

Drugog izbora nisam imao. Bila je to napokon njihova želja, a ne moja. Sada je ionako za sve kasno, jer on već satima visi tamo gore na križu. Valjda će imati laganu smrt?! A oni su baš izričito tražili da njegova smrt bude posebno bolna i mučna! Jer na križu tamo gore na toj ukletoj Golgoti zna se umirati satima, a koji put čak i danima.

Glupa razmišljanja! Zašto ja uopće o svemu razbijam glavu? Na kraju krajeva, što se mene tiče taj Nazarećanin?! Samo padam u depresiju pri naklapanju o njegovoj sudbini. Kao da nemam dovoljno vlastitih briga i svakodnevnih muka! Zapravo, izvršio sam samo svoju dužnost kako se od mene i očekivalo. Moja savjest je čista. Moram iznova pokušati usredotočiti se na svoj svakodnevni posao i obveze.

Čudnovato! Tek je nekoliko minuta iza podneva, a već se tako smračilo. Mora da se kuha neko strašno nevrijeme...

VLASTA SUŠANJ KAPIĆEVA

Po rečkeh kantunićeh

Prebiran po kutićeħ od spamećeħvanja i skupa z novun Književnun Rijekun dokončujen kako su, ona vezana za mojo rečko školovanje, se manja i se tanja. A ne zaslužil, ta Reka, takovu baš sudbinu z moje strani. Ne moran dokaževat da san Rečanka, nijedan me ne na to ne sili. Ne moran bit ni Fijumanka. Tr oni, Fijumani, isto me ne razumeju kada razvežen ČA. Zvan njihega, isto se tanjega i se manjega jezika, samo san njen još jedan izvanzemaljac.

Nego da san Kastavka, ne bin to ni va sne pozabila. Nego da sam dovlilh bila rečka nevjesta. Ale kutići od spamećeħvanja, a ne govorin samo od vremena, zablisnu z saken noven korakom, dokle od Autobusnog kolodvora na Žabice hodin proti svojoj Banke. Po zasluženu mirovinu, da baš ne spominjem to prosto, boje za reć prostačko ime. Penziju.

Na ramene mi je borša, va njoj Novi list, ki je svojni bil riječki. Aš va Banke je velik red, se puno mirovinske siromaščini. Na ramenu i glava mi je, a va njoj se z saken noven korakon budi moja misal od zdavni, od gradi. Ali od urbanizma, za štoriju sejedno. Misal mi ta govori da va mojen znanjen tega istega gradograđenja, va mojen emotivnen saznanjen, na svete postoje samo tri gradi: Grad, a to je bil i ostal Kastav, zaten Reka i na kraje Zagreb.

O kastavskoj ulici, ulici zvan stare jezgri mej miri, pisal je i proslavljeni književnik i pjesnik Nedjeljko Fabrio. Pisal je i od mesta na jenoj reke kada su s talijanskeh bregi zdavni, stoleća su pasale, odhajali mladi judi, deca još, po svoju koru kruha. Bili su čuli za to neko mesto tamo dugo pul mora. Glasi su se i onda širili kako i danas, pa su čuli da je jedan grad va ken se gradi se više brodi i potrebna je radna snaga. Najviše se išću tesari i kalafati. Kalafati su oni ki delaju z asfalton, katramon, aš je to delo najtežo i za njega maloki odlučuje.

Zakalafatat brod znać zapunit si pući mej drvenemi deli od broda i dasak. Aš samo takav brod more zaplovit, onisti va kega ne more prit more da ga potopi. Zaspraven jako važan posal i znanje.

Pak se je onda ta jedan mali i mladi fantina spustil z svoje gori, šal od svojga domaća, od doma va ken je bilo čuda dece i lačneh usti. Prišal je pokle čuda dan, bos i raskinjen, ale žejan posla i sitega trbuha. Zvježbal je zanat i življenje va ten grade. Ki je danaska Stari grad, rečki, naš, moj, z jednako pozabjenemi kutići kako i grad ki se je podigal zvan njegovih starih vrati. *Pod urun* kade smo se, nekad bilo kako i danas, i sastajali.

I priden tako saki mesec va grad po svoju zasluženu mirovinu. Pokle se počastin z šetnjun po Korze, po onen isten po ken nisan smela va oneh davneh srednjoškolskih dneveh hodit. *Ali ne u Stari grad, da vas nisan vidio! A vidjet ću vas!!* – Pretil je strogi razrednik, a ja san poslušala.

Videli smo, doduše, Stari grad samo z strani od sunca istoka, z one od Kosega turna strani. Kosi turan je i onda nakoso stal, ale bilo je još kuć i ruševin zaostaleh pokle Drugega rata. Tamo nas je, mej tu gomilu od kamiki, pejal naš nastavnik z risanja, ki je jedanput na ćedan prihajal z Opatije, fini i tihi gospodin Jakov Smokvina, akvarelist. Nisan onda ni od njega niš znala. Onda nas je pejal mej te ruševini podučavajući nas risanju z lapišon. Nisan znala ni lapiš držat v ruke, niti san znala da postoje trdi i mehki lapiši. Niti san mislela da će se tamo, na ten meste z grižun od razasutega kamena, mej kemi su grižami potekovala i neka deca, i gledala nas kako hodimo po njihen tnele, ikada ča novega dogodit. Iako se je već onda govorilo da će se se to jednega dana obnovit. Zgradit z novih fundamenti.

Nisan podišela va Stari grad se dokle se nisan vrnula v Reku kako mlada arhitektica na svoj prvi posao: rekonstrukciju Starega grada! I onda san zaspraven videla se ono od česa je strogi razrednik svojni bil govoril: jad i bijedu, joh i katalog zapušćenega grada, njegov preuski *cardo*, niti tri metri širok. A spred Katedrali *dekumanus*, kala z nahero postavneni kameni straćarami.

Zaten je bilo rečeno da će se *vis a vis* Katedrali zgradit i podzemna garaža. A za to vreme ja san upoznavala ostanki Starega grada va kega nisan, ne tako zdavni, smela pristupit. Sada san pristupila do samega čemera: po dane su va teh ruševinah spavali pijanci i prostitutu seh sorat. Keh san isto tako videla po prvi put va sen njihen “sjaje”: raškosmani i blatni, puni krast i črnjavki, klimaveh nog i pripravni zijat i drečit se na vas glas. Okol polna polumrtvi su noćni tići počeli oživjevat i zihajat z smrdljivega ruševnega mraka na svetlo od dana.

Kad san imela vremena prošećevala san se po starih kalah, za ke onda još nisan znala da poteču od onega vremena va ko su se bili spustili gladniki z talijanskih neprohodnih gorskih kraji. Okol 1720. leta. Pak san tako videla ruševine i mirini ke je Grad Rijeka otel uredit za gradska kulturna zbivanja na otprten. I ke su kašneje pretvorene va unutrašnje, vanjsko, dvorište zad bivšen Jadroagenton. U ken san dvorištu jedanput ipak sedela z svojen mićen vnukon. Još onda kad san ga pejala za ručicu držeć. Popili smo onda frape od banani, kako i još nekoliko puti kašneje, kada smo ga pili va slavnoj Šestice, od još slavnejega rečkoga arhitekta Igora Emilija.

Prehodila san čuda metar i kilometar znutri i zvani rečkega Staroga grada, bilo poslušajući, bilo prebirajući uspomeni. A va njih vavek pronajden i svoj pjesnički početak, iako je onda to bilo lih pjesničko nabadanje. Hodeć danas po Korze i Pod urun va Stari grad kantunići se va mojoj glave polako pune z uspomenami. Na grad z vremena mojga odrastanja, učenja, školovanja va ken su me vodili roditeljska jubav i učiteljska sposobnost.

TAMARA BAKRAN

Selska zabava

(naiva)

Rulja na proplanku, oko njih plotovi i kuće. Bljuzgasti snijeg pod raspamećenim, razuzdanim nogama. Po okolnim brdašcima snijeg je bijel i netaknut, udaljene kućice iz kojih se puši dim u nebo, tu i tamo golo stablo, čudesno vidljivo u svojoj usamljenoj izdvojenosti.

Iz daljina šume izranjaju kao tamnoplave magličastosti. U tim šumama snježnog dna prolaze tihe košute, čuje se kapanje sa siga zaleđenog potoka, i neki šapat se čuje, zatim čeznutljiv jecaj skrivene ptice, iz dubine.

Bezlisne krošnje natrpane žućkastobrončanim kuglama neuništivih imela, i vranama. Nebo se rumeni, horizont je blijedožut i narančast, nježno ružičast. Oblači sličnih boja razasuti, crne točke ptica idu sve dalje.

U selu je zabava, ima i svirača, cilik, graja, pijano veselje, razdrljene košulje usprkos hladnoći, žene su oblinaste i putene, tople, muškarci su pohotni, pijani, svi su gladni nečega, a pijetao na plotu šuti dok svinje rokću iz koca, i mačka dremucka na krovu. Djeca se zadihano love po snijegu i valjaju. Nema pogleda Svevišnjeg.

Nebo je slijepo i slijepi su za Nebo. Hotimična sljepoća doprinosi bujanju njihovih osjećaja. Sami sa sobom u tom selu, najzad. Bogu božje, tek kad dođe njegovo vrijeme. Ljubit će mu drvene noge u naherenoj crkvisi, skrušeno ili odsutno, i jesti njegovo tijelo i piti njegovu krv, skrušeno ili odsutno. Sad su tu jedni za druge.

Smiješi se rumena djevojka momku preko plota, vraća čuperak bujne kose pod maramu. Koliko je mirisa i slasnih naslućivanja otkrila da bi sakrila, ta djevojka.

Jedan je pas digao nogu i pustio mlaz na čizmu od pića onesviještenog brkajlije, ispruženog pod susjedovom šljivom.

POEZIJA

SILVIJA BENKOVIĆ PERATOVA
Šaptači vjetrovima

1

Pronašla sam te.
Postojiš!
Nisi san!
Tamo... na rubu svjetova
Tamo... u provaliji stihova
u erupciji vjetrova
u krik u ptice
vrtlogu bescilja
između
svih tajnih prolaza
na kraju šume
prolaziš
u sjeni svih sjena
i jesi
stvaran si!

O, hvala ti
što jesi
da nije sve prašina
da nije sve ništa.

2

Zaplela se
u letu
u mrežu
zvjezdanih sanja
zaklela se
na vječnost trenu
što je nose val i stijena
na onaj dah
što ga nosi more
na onaj prah
od kojeg se stvore
poljupci za uvijek.
Zaplela se
u ljubav
koju ne poznaje čovjek.

3

Što, ako je ovo neraskidivo
nešto što nam pripada oduvijek
sudbina koja povezuje
svemir i zvijezde
zauvijek
kao mjesto gdje se ptice gnijezde
i prelete cijeli svijet
ako treba...
Što, ako si ti
ako sam ja
baš taj dio neba?

4

Do onih visova
gdje zvjezdano grožđe cvate
a mjesečeve ruke
dodiruju vjetar

do onih valova
čije se krijeste zlate
u noćima kad
naviru plime

do onih vrtova
odvedi me...
izgovori moje ime
i reci
o, reci mi...

5

Blista! Luda svjetlost! Ima krila!
Iz noći u dan vilenjak leti
na rubu ludosti i pameti.
Bajka ili san...privid...idila!

Ne! Toga nema na ovome svijetu
to je došlo preko svih planina
kao pijanstvo od rumenog vina
mušice što se roje u letu...
Ali, nema vina, a svjetlost je ista
u vrtlogu nosi mirise zore
boje rubina i narančine kore
ne prestaje sjati.... Tu je i blista!

6

Iza nas
šapat vjetrova
zanesenih u nebeskoj priči
iza nas
šum valova
sačuvanih na morskoj stijeni...
I sad
kuda, kamo ići
da ne čujem vjetrove
i valove
da ne vidim
kako živiš u meni.

7

U svakom treptaju zvijezda
vidim
u kapi kiše
u zraci sunca
vidim
u drhtaju duše
ćutim
u zagrljaju mora
slutim
i znam
da je život tvoj
život
moj.

8

Više ništa neće biti isto
nakon zvjezdanih prolaza
između doline suza
i divljih makova
na rubu svjetova
gdje se sastaju
šaptači vjetrovima
koji se traže cijeli život.

BOŽICA JELUŠIĆ

Sestre stablašice

Noćurak

Tko se rane boji, nek' ne diže zastor,
Neka ne otkriva tko u rosi čeka.
Zamiru u gori glasovi i jeka,
Jad i očaj stoje ko Poluks i Kastor.

Je li ovo večer kad umire šturak,
I javori gore k'o ponoćne baklje?
Pukotina raste, po čelu mi kaplje
Ulje pomirenja, moj zlatni noćurak.

Maska

Ravnodušnost danas masku nosi.
Tanki papir, s licem čvrsto sljubljen.
Srp mjeseca ljekobiljke kosi.
Dan i noć: još jedan san izgubljen.

Sklopljen kapak, bore, mrtva čula.
Za maskom li ja i dalje plamtim?
Čuvam tvoju karmu od rasula.
Ravnodušnost praštam, nježnost pamtim.

Risanje Risnjaka

Stvarno bih voljela da mi bude dano
Mirisati kao purpur origano.
I da sam pužić, svijen kao knuta,
Pa da me šarena patkica proguta!

Pustila bih da me zavrbuje vrba,
Da podlogom budem od njezina grba.
I da me smreka u smolu obloži,
Razvlačeć' glazuru zlaćanu po koži.

Kraj jezera negdje, u paučje doba,
Da se sva pozlatim k'o ginko biloba.
Pa da me plate koliko im vrijedim:
Da se ne naboram, nikad ne posijedim.

Ljekobilju blagom predala bih jetkost,
Pa u svijetu duha tražila bih rijetkost.
Još da svijet jednom gestom prenerazim:
S risom na uzici da Risnjak obilazim!

Okupana u Kupi

Sad nemam drugih briga, sama u svemu;
Grle se dvije rijeke i zvone zvonki kupleti.
Ja mislim koliko ptica cvrkuće istu temu,
I koliko leptira na divlji jorgovan sleti.

Po koritu je krakata čaplja prošarala okom,
Rasplivala je patka svoje goluždravo jato.
K'o opruga od srebra, klen me počasti skokom,
Oblaci su u svađi s nebeskim magistratom.

Stari svijet ovdje živi: Kupa je brzotečna.
Svejedno jesam li štriga¹ il' domina terrestra.²
Znam da jedna je duša od tri u nama vječna,
I osjećam se lijepo, kao Panova³ sestra.

Svoju umornu nježnost zelenilu zavještam.
Gdje Priroda je krasna, a divljina je drska.
Ja peteljke ne kidam, kamenje ne premještam:
Sad nemam drugih briga, sama sam kao trska.

¹ štriga (lok.) – vještica

² domina terrestra – gazdarica, posjednica

³ Pan – drevno božanstvo šuma

Podronjavanje, Titanic

U gradu koji gubi svoj profil,
U kiši koja vijuge ravna –
Ti više nisi moj svjež klorofil,
Ja nisam tvoja livada travna.

Vonjevi hrane, okrajci riječi,
I spomenici sumnjive fele.
Pitam se što me otići priječi,
Gdje vatru srca domaći žele.

Platane okom milujem krotko:
Poštedu za njih još uvijek želim.
Večernji zrak je okupan votkom.
Zbog čega ti se već ne veselim?

Oblak nad krošnjom gdje bdiju vrane.
Fenička lađa, lagahna vesla.
Neka je ruka došla sa strane,
K'o džepove nam srca pretresla.

Usna ne drhti i ne sjaji oko.
U rukavu mi nedostaje adut.
Podronili smo negdje duboko
Pod olupinu, metal raspadnut.

Ars scribendi, 3.

Ja pišem zdušno, pišem iz koštane srži.
Pišem kao da urlam, Sizifov kamen guram.
Kao da svjetski arhiv premećem i preturam,
Dvojeći zašto Ahil nije od kornjače brži.

Ja pišem kao da puštam krv iz centralne vene,
I ravnodušno gledam gdje se po tepihu širi.
Pišem dok mi trepere u ošitu leptiri,
I dok s dimnjaka cigle padaju porušene.

Ja pišem kao da orem, kao da mušice križam,
Podižem riječi k'o rudu, testiram svoje moći.
Perine k'o da natresam za ljubavničke noći,
I da ratnički oklop preplićem i verižam.⁴

Pišem, cvrčim u ognju, sve to znojem začinim.
Dok drugi planduju lijepo, nemilice se habam.
I kad zli jezici sikću, ja opsjednuto škrabam,
K'o da sam gluha i slijepa, ne znajući zašto to činim.

⁴ Verižati – oplitati lancima

Redak o Vesni

(Za V. P. o stotoj obljetnici)

A sada opet: redak o Vesni,
Što stih porađa blagovjesni.
K'o ljljan cvatući usred drača,
U carstvu zloće, crnoga trača.

Raskošno nježna, voćka bijela,
Sretna u tijelu svoga tijela.
Nikome trajno pripadajuća,
A skladna poput vaze od tuča.

Sedefna, školjkasta, naša periska,
Kojoj su versi biserna niska.
Metafora joj gipka i skočna,
A slika živa, blistava, sočna.

Napuštaju je snaga i ljudi,
Pa ipak, treptaj u srcu je budi.
Erato⁵ dođe: igraju piljaka,
Na stolu čaj od ljekobiljka.

I prođe zemljom, moćna k'o stećak.
Osmjehnu nam se: "Bila sam dječak!"
U samostanu naranče skrta,
Dok redak o njoj u beskraj hita.

⁵ Erato – Muza lirskog pjesništva

Cvjetni kvartet

BOŽURI kasni u žurbi su cvali:
Poljubac sunčan u rusoplav ruksak.
Jednom su nemiru tvoje ime dali,
Rekvijem im je odsvirao pljusak.

JASMINI sakrili su se postrance,
Opojno lijepi, držali su pozu.
Vidjeli su nas pomalo k'o strance,
Polovičnu nam ciljali prognozu!

Al' BAGREM osvanu u gizdavoj čipki,
Tu pod bjelinom žerava mu živa.
Sherzo otipkan na mirisnoj tipki,
I hlad što miluje, omata i skriva.

Putem do BAZGE priča se otpleta:
Čaj, bolno grlo, cvjetne parafraze.
Još grane rasipaju male menuete,
Samo nam se koraci uz rub razilaze.

Stablašice

Neću se bojati mraka, piti Bachove kapi⁶;
Izrezala je prste zla, oštrovrha trava.
Iz mene dah gorčine u noćni skerlet hlapi:
Preplavljuje me mlakost, mučnina zaborava.

Noć kao avet hoda: taru se koščata rebra.
Nema pod njima više srca i nema ploda.
Stavljam pod jezik Mjesec, medaljicu od srebra.
Mene drveće čuva, stablašice mog roda.

Prijateljica

Prepoznajem u čudu, da tu si čitavo vrijeme,
Čekajuć' da se smire vrtložne struje iočaj.
K'o orahe na stolu otvaraš teške teme,
"Ne daj se!", govoriš mi "Nikad ne onemoćaj!"

Dok umiru libele, mapa je jeseni smeđa,
I ravnodušnost svuda širi svoj led i zlosad.
Al' ti si zadnje voće, što iza mojih leđa,
U kutu sakriveno, rodi k'o nikad do sad.

2022.

⁶ Bachove kapi – homeopatski pripravak za umirenje

DAVOR GRGURIĆ

Navika izbjegavanja

(izbor iz nove zbirke pjesama)

Otuđenici

Ne valja stariti na istim mjestima,
tugu umatati uvijek u jednake riječi.

Ne treba sidriti do beskraj,
ko da čemer na neznanoj točki čamljenja
raste sporije, pošteduje i blaže peče.

Ne valja se sljubiti s nemoći,
navući se na jal i kotvljenje.

Ne treba se ni odviše sažalijevati.
Uzdizati svoju žrtvu, činiti je besmrtnom.

Dobro oni znaju: Od njih samih
nitko drugi za njima neće žaliti jače.

Sad bi još bilo dobro da se valjano otuđe,
da ne zbore bez posebna razloga.

Razdražljivost i rastresitost uzgojili su
i razmazili, noseći ih u podstavi samotarskog kaputa
kog oblače za šetnju ostarjelim šljivicama,
gdje točno znaju kojem stablu i rijetkom šetaču odzdraviti.

Otpremanje

Sad tek shvaćaš
zašto valjalo je rasti sporije,
zelenije vjerovati
sigurnu okrilju krošnje djetinjstva.

Trebalo je polaganije izvirivati
iz zakloništa snenih sjena,
ne prizivati smjene godišta
prije no sa svôg granja sporih priča
selidbene ptice k odrastanju odlete.

Trebalo je odmjerjenije hodati
prepričavanim željama oprosta,
osluškovati tlo u koje riječi se ugazuju.
(Tako brzo iz njeg' nevolje isključuju!)

Čim izdigneš se iz korova
početna nesnalaženja,
poželiš prije prolistati.
Razgranati se i razrasti.
Otkositi busenje stege i pravila,
za lakši livadni hod.

No tek što zakoračiš prežustro,
već do koljena si
u nezgodnoj travi teškoća
za koje nisi ni znao da postoje.

Zato je valjalo žuriti manje,
a odvagivati više, osluškovati.

Ima i usporenijih načina
dospijevanja do cilja
jer životnu stijenj i pune baterije
ionako upalimo i uglavnom potrošimo
daleko prije no što se dokopamo
zakloništa od oštih godina
i mrkloga mraka.

Odsustvo boja, odustali slikari

Podajemo se odsustvu boja,
odustavši od skica nedovršenih.

Rješavamo se odviše vijugavih misli,
ali i ravnih odlučnijih poteza kistom.

Opredijelismo se za suzdržaj od stvaranja,
oproštaj od važnijih nacрта, što nas
u godinama odgoda samo opterećuju.

Naši snovi nisu više znatni.
Planove osjetno moramo kratiti
jer vrijeme ubrzano istječe.

Sad sretni smo da stojimo još uspravno
negdje pri rubu neoslikana prizora
i da uopće postojimo, toliko svjesni
da zamjećujemo odsustvo uputnijih boja.

No, prigovarati nećemo.
Mada čamimo, nije nam do negodovanja.
Cijenimo boso stajanje u mulju golog opstanka.
I ne tragamo više za stopama Muza.

Prolazi nas volja za stvaranjem, prkošenjem vremenu.
Ne osvrćemo se više ni za čim u prolazu.

Stupnjevanje samoće

Ponestaju razlozi za bitke
u kojima bi se svetio
za omaške i propuste
pametnijih odlučivanja.

Ponestaje onih koje bi optužio
da svaki tvoj su naum,
poriv da se pokreneš u nečem
te započneš napredovati,
zgužvali i bacili u koš
neostvarivih želja.

Uvijek ti se netko volio
požaliti na glupe pogreške
i vlastitu šepavu sreću.
Saslušavao si svakoga,
savjetovao po savjesti;
Postojan i sabran slušač.

Znali su da se tebi može vjerovati
jer si tiha rijeka bez vira i poniranja.

Ne bučiš i ne prepričavaš dalje,
jednako kao što bio si svjestan
da mreže tih trivijalnih gluposti
o šupljinama tuđih životarenja
i nemaš pred kime prostirati,
čak kada bi htio, budući da
si voda u kojoj nema većih riba
koje ne bi mogle pobjeći
kroz široko ispletenu mrežu.

S druge nevesele strane,
sada ti osjetno ponestaje
razloga za bitke, omaške
i nehотиčna riblja propuštanja,
a ti i dalje nikoga nemaš
tko bi tvoje boljke saslušao
pa ti makar sitan savjet
u praznu mrežu ubacio.

Zavjetni oblaci

Pogledajmo, recimo, oblake:
I red je da se maknu isluženi,
nakon što su opjevani,
nakon što su ishvaljeni,
uslikani i odgledani.

Bilo je pod njima ushitnih suza,
zavjetnih opraštanja
i pomirbenih obećanja.

Pogotovo ako su krvavi, onako zalazni,
dok klize niz kičmu smiraja dana
i dok večernji disaj romantike
počinje zanosna pluća širiti.

Ili dok su bremeniti i barokno nabubreni
pred ljetni odrješiteljski pljusak
pa pod sobom griju osunčane livade srpnja,
stješnjena provincijska sela
za malim crkvama s goblena
i ptice dovoljno lijepe
da ih se nijedan tapetom
oblijepljen zid ladanjske kuće
ne bi postidjeo.

Tu smo onda i mi,
nekako uvijek slučajni
promatrači, *random*¹ uključeni
radi provjerljivosti
ispitanog uzorka i veće težine
gledateljske statistike.

¹ *random* – (engl.) nasumičan, slučajan

Mi smo ti ispraćatelji ljeta,
nadgledatelji izmicanja vlastitih života
što klizimo još tromije
i nespretnije od oblaka,
do krajeva naših želja,
perifernih okajavajućih obzorja.

Uvijek smo obuhvaćeni tek ovlaš,
posve nenamjerno, usput.
Neprijavljeni i neplanirani šetači.

Zastajkivatelji koji ništa drugo ni ne cijene,
već zure u oblake snažne, značajnije,
s pretpovijesno naznačenom misijom
prema kojoj ne umijemo namještati
valjanije rasporede svojih kalendarskih lutanja
i postrojiti bolje dokoličarske postrojbe.

Pod dramatičnim oblacima
ne znamo pravilno
ni marširati, ni himnično zbarski
otpjevati makar dvije oblačno
ponizne kitice psalamske² sreće,
a kamo li se dolično i smjerno zahvaliti
na vječito rezerviranoj ulozi statista
kojima bi – sigurno posve – promakla
i daleko značajnija povijesna vrpoljenja
pod državničkom prisegom i plaštom
dogmatski osuvremenjene Crkve.

² psalamske – (grč.) psalam, pjesma pjevana uz harfu, također i hebrejske kultne religiozne pjesme, sabrane u Psalme, koji čine dio starozavjetne Biblije.

Nismo mi od dalekosežnijih nazora,
ne znamo mi štošta i podosta
o manirima građanstva,
udžbeničkoj diplomaciji
i dosezima humanizma
ispred novih nedarovitih naraštaja.

Mi vam ga – eto – samo znademo zuriti u oblake,
otežane od naše lijene upornosti
i uvježbanog zavičajnog juga.

Znamo ih odgledati bez ikakvih
pretenzija da bi nas krvav suton
ili oblačna nevera
mogli ičemu naučiti,
ili nas nečemu smislenijem ponukati.

Ovdje smo da šutimo i ispraćamo oblake
ljepše i značajnije od stripovskih oblačića
misli, nad pospanim tjemenuima našim.

Odgledajmo ih, dakle, i ispratimo
dok nestaju u volji, tanje se i klize
ko što i mi se premišljamo je li nas zebe,
hoćemo li otići u toplo
ili ostati još koji suosjećajan tren,
da ih odgledamo pa ispratimo do kraja.

Jer i red je da se maknu isluženi,
nakon što su opjevani,
nakon što su ishvaljeni,
uslikani i odgledani.

Hoćemo li zbrajati

I sama znaš da nisi baš zamišljala
sve ovo što se na dnevnoj bazi
vrti, raspliće i ostvaruje,
no ionako nikad nisi bila dobra
u održavanju odsanjanih namjera.

Previše se držiš strane snova
i podešenih neškodljivih slutnji
zbog kojih si laka meta na
vjetrometini nemilosrdne zbilje.

Ne slažeš se da bi valjalo
sasijeći korijenje što te drži
za mjesto s kog si i otpočela
jednostrano gubiti svakodnevne bitke.

Da osvrneš se razumom, umjesto srcem,
možda bi načas i uvidjela zabludu
koja te kroz život tako skupo koštala
i često vukla pod talog nenapredovanja.

Sagledavanje

Starimo upravo onako
kako ne bismo nikad poželjeli,
stoga ne biramo prilike,
ne čekamo odobravanja
jer znademo koliko brzo
sve curi u grlen bespovrat.

Zasukanih rukava sami stvaramo
blamirajuće neprilike,
provjerene isprike za odustanak:

Ta ionako smo uprskali sve
što se donekle neokaljano
nudilo, i dali smo obola
pri svakoj stoičkoj greški
koje smo se u početku stidjeli.

Valjda će povjerovati netko
da nam nisu dobre karte izmiješali.

Reći će: – Krivo im je pao grah,
loš su slijed predskazali
talog kave, tarot karte
i natalni horoskop!
Na krivu stranu pala je
presudna kovanica.

Uzdišemo i ne zdvajamo:
Znademo da život je već
najbolji svoj sloj nam dao.
Ne možemo još mnogo
sa njega sastrugati.

Tko nas nije pronašao,
neće žaliti ni što nas je izgubio.
Nestat ćemo tiho ko što smo i tinjali.

Više ne sumnjamo jesmo li nesposobni.
(Sada to posve pouzdano znamo.)

Sabrasmo naramak sasušena dostojanstva,
prihvatanja nepobitnih sagorivih poraza...
Ne sramimo se od njih načiniti slamnatu lutku
i autodestruktivno je predajom zapaliti.

Ionako nas nema u idućem kalendaru.
Nismo u planu smetanja za sljedeću godinu.

Tonemo u bezizlazje i u tome smo bar vješti
pa se staramo da skončamo makar ispravno!
Ostavljani s razlogom na pravome mjestu,
na karti ostarjelih, na točki ciljanog prepuštanja.

Kome se ispovijedaju ptice

Ne baš one naročito tužne, satrane i prognane
preko nekih žilet žica i bodljikava prezira,
koje na težak način izvještile su preživljavanje.

Ne ni one što se skrivaju, bez da krišom zapjevaju.

A naročito ne one koje lavež psećih prokazivatelja prati
i one na koje svatko diže prvi kamen
pa grabi štap il' kakvu pravedničku šipku
da im dokrajči principijelnost i radoznalost
kojom se, neposlušne kljunašice, drznu
propitkivati nacionalne ptičje svetinje.

Sve one ispovijest niti ne trebaju,
jer vjetar bunta što im krijepi bijeg
i disidentska magla što ih krije,
njihovi su saveznici u pripovijesti
pobunjeničkog građanskog stradanja.

Pitam: Kome se ispovijedaju one lijene, njegovane,
puštane na miru, koje drugima iz kljuna čupaju plijen
koga već su site, koje se naguravaju i traže da su glavne,
rastjerujuć manje jake, a više ponizne?

One koje se lede na pucanj iz saborskog šaša
i prozivku iz visokih kukuruza oko govornice
pa skrušeno pomisle kako nešto svijeta i života vidješe,
staklenih se zrnaca i bliješćućih konzervi ipak navukoše
u uzurpirana gnijezda njegovane gramzivosti
prije no što bivaju razotkrivene, potplaćene i uhranjene
povlasticama izvan pticojebnog zavičaja,
prirodnog svog skrivateljskog staništa.

Upravo te komforne, glasačke ptice
podržavateljice opresije i supresije,
držateljice vreće i ljestava u krađi,
zažmirmice na pljačku, silovanja i rat.

Gdje li se to liježu i kako se pernati,
tko ih regrutira i upjevava u zborstvo
neviđena zatiranja slobodarskih htijenja?

Takve ptice trebalo bi ispitati!
Kako prestadoše biti simbolima mira,
ikakve umnosti, poštenja i napretka?
Ptice zatornice i prokazivačice!

Tko njih ispovijeda i bilježi li im grijehе igdje?

Jer takve ptice ne čekaju pravicu, one odžive
svoje uhljebarstvo, obave dogovoreno odglasavanje,
nahrane jataštvom podmićen podmladak
pa mučki crknu negdje (uz sve počasti i himnu)
– na legaliziranom proplanku za poduzetničku gradnju –
gdje ih ispovjedni statističari i zbrajatelji
ptičjih anomalija ponašanja
ne stignu sve pronaći i valjano pobrojati.

Samo ih upišu u zlatnu knjigu ptičjeg postojanja,
i još im uz ime kićenim slovom dometnu
kako su neporecivim marom i gnijezdoljubljem
zadužile cijelo jato, krajobraz i domovinu.

Majčina greška

Rodila si ga za prostrana polja
čijoj si zelenosti i sama vjerovala,
da njima kroči slobodan, smion,
te ushitom mjeri gdje će
vlastitu brazdu uzorati.

Uspavljivala ga utjehom mekom,
oprezno budila dahom odmorne snage
za koju si željela da je i sam čuti
kad jednom će nad djetetom svojim bdjeti,
želeći mu posve blage snove.

I za mir, za sveti mir i slobodu
mlijekom si mu utjehu snažila,
ne dajuć da gromovit oblak il' pucanj
rastjera jato ptica s obzorja mladosti.

Dala bi ti njemu i mekšu riječ,
i čvršći savjet, mirisniji sanak djetinjstva
da znala si kakvu ga svijetu predaješ
i kakve će mu boli ptice iz sna rastjerati.

Uradila si što si mogla, što si smjela
da podigneš ga i ojačaš do niti
kojom si još mogla prišivati nadu
o plahu sigurnosti, kojom si ga skrivala.

No on ti odraste, umnožiše se brige,
a Svijet ga službeno pozva i preuze.
Ote ti ga Sistem, majko, zamete mu stope
i oštro mu slobodu sreže, usud prekroji,
da jedva ga još možeš svojim zvati.

Naivna bje ljubav tvoja, majko.
Ostala su prazna zelena polja
bez da itko njima kroči slobodan i smion.
I zadnje, što itko bi sina tvog živog priupitao,
bilo bi da ushitom izmjeri gdje će
vlastitu brazdu uzorati.

Ostatci visećeg mosta između Hrvatske i Slovenije

Most razrušen i dotrajao
u tihom nadanju da će biti obnovljen.
Vjerojatno se činilo nekoć
da su mu trajanje i svrha neupitni...
Ta bio je valjda potreban, ako su ga gradili?
Pomagao je prelaženju Kupe,
rijeka viška nade što otječe.

Sad je samo raspadnim dokazom
da se bez svega i svakoga može;
Koliko god se nakrcamo željama i htijenjima,
možda nam ih život jednostavno neće dati prenijeti
sačuvane i suhe na onu drugu obalu,
gdje uspjesi se zbrajaju.

Možda ćemo ih se mnogih morati odreći,
ponijeti ih manje.
A možda i odustanemo od prelaska,
držeći se uz njih, truleći s njima,
radije no da s manje tereta krenemo dalje.

Most je već truo. Do sada se valjda pomirio
pa ipak zna: Nitko ga obnoviti neće.

Sad se bez zadržke može posvetiti
ništavljenju i propasti, novoj svojoj svrsi.
I može biti životnom metaforom,
donekle jasnom, donekle još vidljivom.

No rijeci ispod njega to ionako nije bitno;
Ona otječe mimo našeg pitanja
mogu li se svrha, smisao i izvedba

TIN KOLUMBIĆ

Umorilo se Sunce

Kamo vodi ova ulica

Peristil

nikako obrisati slike
ljudi što izbijaju
iz svake pukotine
na posivjelim pročeljima
iz otvorenih sarkofaga
iz kamena na pločniku
uzalud se trude oni
što istražuju u tvojoj nutrini
iznad tebe već su udareni
temelji novoga grada
i nikada ne ćemo
otkriti sadašnjost
ipak danas
ako je to danas
dok su u dubini tutnjali
udarci onih što istražuju
ne znam da li u prolazu
ili odavno okamenjen
na ostarjelom pročelju
čuo sam ili čujem i vidim
onoga koji zaklinje prolaznike
tražeći bar malo strpljivosti
slijepca koji pružajući šešir
u zveckanju kovanog novca
uzalud traži svoje oči
i onoga koji se zaustavio
zbunjen ne znajući
kome da se obrati

a pitanje je kratko
i jednostavno
kamo vodi ova ulica

Na grobu starih Ilira

Paklinski otoci

nakon svega
što je ostalo
od čovjeka
brižno odabran
i omeđen prostor
ispunjen slutnjama
spokoja i povratka
kostima i mesu
ni najmanjeg traga
ali vjetar i kiše
ne izbrisaše prostor
koji sa zebnjom
nazivamo grob
misleći potajno
o konačnom povratku
i tihim slutnjama
ispunjamo prazninu
ako smijemo tako
imenovati mjesto
gdje ne počiva čovjek
nego davno
izgovorena riječ
i želja da se obilježi
svoj prostor u vremenu

Stražar u Pompejima

Sada si nalik dječaku
koji u snu govori
nepovezane ozbiljne riječi

ovoga trena izletjet će
iz tvojih očiju
ptica ili djevojka
da pokupe prosuti govor
i ponovno ga u tebi sahrane

da ukradem koju riječ
što bih saznao
i kojim jezikom odgovoriti
na tvoja nijema pitanja

zato radije ostajem nemiran
dok ti spokojno očekuješ

Vrijeme svjetlosti

sunčani sat
na srušenom zidu

godine svjetlosti
nakon duge plovidbe
pristale su uz obalu

brodovi su potonuli

još samo vrhovi
osunčanih jarbola
dodiruju vrijeme

Vrijeme u čistom prostoru

čuješ li govor fosila
čitaš li poeziju praha

na ovome mjestu
prije sedme ere
ljubavnici su u zanosu
u bistru vodu
bacali kovani novac
u srušenom hramu
u očima mrtvih bogova
uselila se tama
oko njih samo vjetrovi
pjevu zaboravljene
tajne molitve
a vrijeme bez prestanka
ponire u svoju dušu
u čisti prostor

Visoke zidine

a mudrost je
jednostavna
padaju uvijek prvi
gradovi dobro utvrđeni
visokim zidinama
a zvijezdu će osvojiti
oni bez oklopa
neranjivi kao prostor
koji se ne brani

Znakovi vremena

Sve teške bitke
već bijahu odigrane
kraljevi i vojske
do nogu potučeni
i nakon bitaka
podignuti spomenici
drevni zapisi
ocvali su u kamenu
i vjetar je raznio
znakove vremena
još vide se samo
nečitki otisci
ljudskih ruku
nejasna slova
u kojima počivaju
zaboravljene riječi
da bi se jednom
utvrdilo
kada dogodilo se
ono od čega osta
samo tiha šutnja

u otvorenim
sarkofazima u miru
počiva vrijeme

ANTONIO NAČINOVIĆ

Susreti

Zalazak

Kosa ti miriše na sunce koje smo gledali;
(U kosi joj okusih more, odbleske)
Prilaziš,
"Dugo sam te čekala..."
Govoriš mi morskim očima;
Ta ti si... Cijela si od zalaska,
Kao grlo obzora!
"Dugo sam te tražio..."
Zar ne znaš?
Moje su oči postile od gledanja
Dok te nisu vidjele...
Odlaziš,
"Do sutra",
Toneš tihim šumom nestajanja,
Valovi ti nose
Kose mojim očima
(Jedva još joj kose plivaju u sutonu...)

Ruža,
Blijedo jutro,
Crven-ruža rascvjetala,
U tvoje oči ogrnuta;
Otrgnuta...
Osmijeh,
Tiho:
Ti si meni ubrao...
Jest – odvracam;
Ja sam za te ubio...

Odakle mi ovaj zaborav?

Doma sam;
Put je popločan jabukama
Koje je jesen prosula.
I pomišljam:
Odakle mi ovaj zaborav?
Doma sam
I šetam bosonog
Zatvorenih očiju,
A tišina zvuči poput krika zrikavaca:
Ah, odakle mi ovaj zaborav?
*Nije mi potrebno gledati,
Poznat mi je put...*
Doma sam;
Topli vjetar lijepi se po koži:
Ima okus kišnice
I miriše na djetinjstvo.
Ah, zaborav, zaborav...
Doma sam;
Bako,
Ruke su ti ranjene
I milostive;
A tvoje su, djede,
Teške,
Pune zagrljaja...
Ah, sjećanja, sjećanja...
*Nije mi potrebno gledati,
Poznat mi je put...*
Majka je mlada
I trči bosonoga
Po kamenju i jabukama.

Ujak piše pjesme
Dvorištu djetinjstva;
Sjena je njegova,
U sjeni lovora.
Doma sam, doma sam...
Strah

Gledaš mi u očima
Strvinarke
Koje kruže oko naših lešina;
Izdala nas je majka!
Vidjeh u daljini:
Zemlja je u noći drhtala
Od lupanja svjetlosti
I dječjeg plača...
Izdao nas je čovjek!
Jutros je svitalo –
Poput vrane
Kojoj se stabla klanjaju
I zemlja otvara –
Zamračeno sunce razuma.
Sjene su se smijale
Kad pomislih:
Kome se svete?
"Samima sebi",
Govoriš...
O, bujmi me,
Da zaboravim plakanje ljudsko,
Bujmi me!
Položi ranjene moje oči
U meki zavoj svoje haljine

O, dane

O, dane,
More te je popilo,
I otok pokopao;
A ja ne mogu usnuti.
Jutros,
Dok promišljah promjenu,
Okrvarih cipele
U lišću jesenjem:
*(O, jeseni,
Teški sašij mi kaput,
Da se u mokro lišće
Sakrijem –
Do zime i proljeća.)*
Povedi me drugačijeg
U svoju grobnicu;
Izvedi me novog
Kroz svoje uskrsnuće.
O, dane,
I ti i ja
Ostajemo isti;
I Sutra ostaje jednako...

NIKOLA DOMINIS

Svijeća

sinoć
na tvom grobu
bez suza i cvijeća
zasvijetlila je jedna
već potrošena svijeća
tužan je to prizor
tužne sjene stvori
na tvome grobu sinoć
samo jedna svijeća gori
i ne bih se zakleo
da nije ukradena
možda ju je stavila
čovjekova sjena
a možda neko tragičan
netko od probisvijeta.
kad pomislim na to
mene hvata sjeta
zar oni ovdje lutaju
a zadnji plamen kreće
eto ugasi se tužno
plamen jedne svijeće
i kao da je s njome
iz sjećanja nestala
kad je zadnja svijeća
svijetliti prestala
sinoć
na tvom grobu
bez suza i cvijeća
zasvijetlila je jedna
već potrošena svijeća

MARIJANA ĐUKIĆ

Voljela bih znati

Voljela bih znati što
me čeka s one strane,
tko zna,
možda bih zapalila svijeću ovoj sebi,
možda bih se gledala,
i pitala kako da ovoj sebi,
ukažem na svijetlo.
Morbidno?
Možda.
Ali isto tako,
fascinantna je ljudska pojava.
U ovom trenutku,
u ovom obliku.
U svim okolnostima strahova,
koji nas grle svojim nezasitnim rukama.
Ima li straha s one strane?
Ima li hrabrosti?
Tko zna,
u kojem obliku će biti moje ja,
nakon.
Možda ću biti jutarnja magla,
i ljubiti ću grob ove ja.
Možda ću biti Sunce,
i time svakoga dana nečije svijetlo.
Možda ću biti Mjesec,
i nositi sa sobom tminu noći,
a opet biti nečije svijetlo.
Možda ću biti silueta u rosi,
i ljubiti sva savršenstva kreacije.
A,
opet,
možda neću biti.
A,
opet,
silno bih voljela,
biti Sunovrat žut.

Nisam ja perfekcionista,
ne,
sačuvaj me Bože takvih budalaština.
Meni je moje pero sve,
malo prolivene tinte
i podosta praznog papira.
Možda koje pivo i dim cigarete.
Ali ubija ova moderna.
Ne pije se pivo,
možda neki porto.
Ali,
znam te.
Dugo sam te čekao uz mirise jeseni.
Stajao sam pored puta,
tvrdo poput jasena,
nogama sam upro o pod.
Brojao sam prolaznike,
i glumio luđaka.
Vidiš zlato,
daleko sam ja od perfekcionizma.
Ali, čekao sam tebe,
svoje savršeno,
da popuni moje praznine.
Mislio sam, kako je samo sva ta polemika o Godotu,
čista polemika za više naravi,
dok nisam shvatio,
ja svog Godota nikada nisam dočekao.
Prošle su moje čerge,
i ostavile samo trag kola u zemlji.
A, tada je pala kiša,
i znao sam,
nikada nam nije ni bilo suđeno sresti se.

Na papiru,
ja dajem ili oduzimam život.
Svjesno ili nesvjesno.
Savjesno ili nesavjesno.
Ta ipak,
ja sam kreator.

Bezobrazni oholi kreator,
odjeven u ljudsko meso.
Moje misli otječu slapovima trenutaka,
i tamo gdje ljube kamen,
stapaju se s vremenom.
Mojoj ljudskosti nema pomoći,
nažalost,
oholost ju je nagrizzala godinama.
Iako,
voljela bih često,
biti samo kamen.
Kamen koji odolijeva zubu vremena,
i ljudskim konturama,
i nesigurnostima.
Biti kreator nečega,
malo drugačijeg.
Ovako,
davati ili uzimati život,
po potrebi,
tintom na papiru,
pa,
ponekad me sram.
Ja robujem sama sebi,
svojim mislima koje žele biti,
i prstima koji žele stvarati.
Ako se usprotivim vlastitim željama,
onda,
boli me nemir.
I moje meso cvili neispunjenošću,
jer zna da ima rok trajanja.
A godine ne pitaju za svrhu,
jer tamo gdje misli ljube kamen,
stapaju se s vremenom.
Ja više ne bivam svojom,
jer ljudskost nije trajna.
Oprosi mi čitače, što život dajem.
Ja sam samo meso netrajno,
koje bježi od onog prokletog kamena.
Oholi sam kreator,
i kao takvog me pamтите.

JELENA ALFIREVIĆ-FRANIĆ

Medeja

Medeja, skini crvene rukavice, dok još ima vremena. Pobjegni iz Korinta. Nisi ti bludnica, kao Glauka.

– Mama, mama, mama! – zar ne čuješ glasove vlastite djece koja dozivaju te iz katakombe tvoje utrobe. Čujem miris krvi. Mahovina izrasta u podu tvoje kuće u kojoj si popločala svoju djecu. Otrovne gljivice kao prljave točke izbijaju iz tvoga tijela, tla. Kamen je siv od tuge i dječjeg plača.

Medeja, skini crvene rukavice. Za tvoje grlo prijanjaju se školjke iz riječnoga mulja. Utapaš se u noći punog mjeseca. Medeja, progutat će te živo blato.

Osušile ti se crne kosti – čuješ li krikove djece u gorućem kotlu pakla. Mi smo njima zamjenjive. Plave ili crne. Sve slične. Daleko sličnije negoli se nama to čini.

Medeja, nitko od nas nema srce cijelo!

Ljubavnice uvijek nose crveni lak na noktima. Po tome ih se lako prepoznava. Ali, Medeja, zašto su i tvoje ruke crvene? Kao revolucija. Ljubav. Ili smrt.

ZDRAVKO SELEŠ

Deset pjesama

Možda

Možda je dobra riječ.
Možda je mogućnost,
otvorena vrata, nada da se nešto
može ostvariti, da ćemo se sresti,
otputovati, naći se u drugome životu,
ali i da ne moramo, da smo slobodni
izabrati između doći ću i neću,
da još imamo vremena za biranje,
a nas se pita.

Možda je ružna riječ
za onu drugu stranu,
koja očekuje više, određeno, jasnije:
naš pristanak, privolu, očitovanje,
našu ljubav ili našu izdaju,
našu bliskost ili našu daljinu.

Možda je ružna riječ
jer može značiti da, ali i ne;
možda nas čeka još jedno proljeće
i još jedno ljeto,
i još jedna godina,
a možda i ne –
još jedan život ili seoba duša –
a možda i ne!

Da i ne

Da i ne, ne i da,
a zapravo ili da ili ne!
Jer da i ne su par,
ali par koji se ne pojavljuje zajedno:
kao Mjesec i Sunce, dan i noć.

Ne: ne želim, neću, ne volim –
naglašeno, odrješito, važno.
Da: želim, hoću, volim –
zapravo se i ne pojavljuje,
ne treba ga ni dodavati
da bi bilo potvrdno.
Ili, pak, takvo rijetko da,
da se rijetko i događa;
skloniji smo glasnome ne,
ljutitom ne, čvrstom ne.
Da, ne je pobijedilo da!

Hitro

Lijepo je hitro.
Hitro kao mačka
ili hitro kao mladost.
A kako je mladost nestala u magli
i bliži se starost,
hitro postaje luksuz
i neopreznost.

Nisi više za hitro,
nisi više za lijepo!
Vježbaš mačju pospanost.

Gle

Volim gle.
Gle je brzo upozorenje
na lijepo i neobično.
Gle, duga!
Gle, vatromet!
Gle, prva roda!
Gle, crvene se trešnje na vrhu!
Gle je dobroćudno.
Gle ti njega!
Da ljude pitate što je gle,
ne bi vas razumjeli,
ali gle kako im se
osmijeh razlio preko lica
kad su shvatili gle!

Sada

Sada je kratka riječ
i kratko traje sada.
Ali, ako se poigraš,
sada je zapravo uvijek –
uvijek je sada!
I zapravo je najbolje
živjeti u sadašnjosti;
zaboraviti prošlost,
ne opterećivati se budućnošću,
uhvatiti trenutak,
uživati u sada,
uživati sada.

Evo, eto, eno

Evo, eto, eno.

Riječi s različitim obzorima.

Evo obuhvaća ono malo što dohvaćam
oko sebe.

Recimo ovaj papir i penkalo
kojim bilježim ove stihove.

Evo ostaje uvijek sa mnom.

Eto, međutim, nije uvijek moguće prizvati.
Za eto treba izaći iz samoće i usamljenosti,
sebičnosti i egoizma, čak ni ogledalo
ne može uistinu pomoći da ga se prizove.
Samo netko blizak donosi dobar eto,
onaj poželjan da se sretne s evo.

S eno je, pak, lako.

Eno cvijeta i svijeta, kamiona i aviona,
lirike i romantike, proze i stvarnosti,
već prema raspoloženju.

Jer, ipak se evo i eno susreću
u načinu na koji evo vidi eno:

tužni evo eno vidi kišu i sivilo,
mladi evo eno vidi prelijepu djevojku,
stari evo eno vidi istu tu djevojku,
samo maglovito, u sjećanju.

Evo je, međutim, pored njega, preselila se u evo
i promijenila.

Izgubila magiju dalekog eno nedohvata,
dobila toplinu neprestane blizine.

Kamo

Onaj koji te pita kamo
radoznalac je ili prijatelj.
Kamo ćeš na odmor,
ljetovanje ili skijanje,
kamo ćeš za vikend?
Kamo je pitanje o cilju,
mjestu na koje želiš stići;
prijatelj će se radovati tvome planu,
radoznalac će ti zavidjeti ako ga imaš.

Kamo je i samopitanje
s beskrajnim brojem mogućih odgovora,
ali pitanje je ono što određuje ritam.
Što ga češće postavljamo,
to rjeđe nalazimo prave odgovore.

Kamo sam stigao s kamo?
Uglavnom nikamo.

Sutra

Ne mogu odoljeti
pjesmi o sutra.
Neću je odgađati za sutra!
Ni u kakvo *malo sutra* neće se pretvoriti!
Sutra ću pogledati ovaj papir,
ove riječi, ovu pjesmu –
sutra će pjesma o sutra
biti gotova,
sutra će pjesma o sutra
biti jučerašnja pjesma,
a ja ću biti zadovoljan,
sutra, kao i danas,
kao i sada,
kada pjesma o sutra
nastaje.
Pjesmo o sutra,
pozdravi mi sutra!

Tiho

Tiho, ne pretiho,
jednostavno, pozitivno, ugodno tiho.
Tiho koje smiruje i blaži,
tiho u koje se sklanjamo
da bismo bolje čuli!

Jer, zagušeni tuđim glasovima,
glasnoćom i poplavom poruka sa svih strana,
ne čujemo svoj vlastiti glas.

I zaboravili smo oboje:
i kako zvuči tišina,
i koje je boje naš unutarnji glas,
isklesan od svemirske tišine.

Da sam ja netko

Da sam ja Netko

pjevao je Davorin Bogović s Indeksima.
Netko tko može vratiti *osmjeh* na lica,
netko tko može vratiti nadu i ljubav u srca,
netko tko može svijet učiniti boljim!
"Kako bi se živjelo,
i kako bi se voljelo,
i kako bi dobro bilo –
da sam ja Netko!"

Ali drugačiji je netko umro
u Cesarićevoj *Baladi iz predgrađa*,
nepoznat netko, kao što bi to rekao Krleža!
Umro je netko s malim n,
netko tko je zapravo – nitko,
nitko važan, neki *nomen nescio*.

I zato nisam pravopisno grijeshio;
nitko ne želi biti netko,
jer netko je nitko, a to smo najčešće –
umjesto da se zamete trag naš u svemu
za tren, da *prolaze kao i do sada ljudi* –
želimo da zastanu na tren
sjetivši se da smo bili Netko.

HRVOJE KIRIĆ

Daljina skače u dalj

(izbor iz knjige)

* * *

Da mi je barem glava spužva
da je dobro stisnem
i zaplačem
isplačem se dugo i glasno
kao pljusak, tuča i snijeg u jednom
pa je dignem
i krenem vedar.
Ovako
prepun suza
brišem suhe oči.

Ako nas pronadu, ne pristajte na aplikaciju

Ako sve ovo preživimo,
(a morat ćemo)
vjerujem da nas čeka otok
otok bez potresa, vulkana
i koji neće biti potopljen.
Otok prepun palmi i pješćanih plaža
pust ili s ljudima
kojima nećemo prenijeti bolesti
niti vjeru,
a oni nas neće žrtvovati
bogu neviđenom.
Ako sve ovo preživimo
i pojavi se otok na horizontu
nadam se da taj otok neće naći nitko drugi
i ponuditi mu aplikaciju za ovaj prokleti život
koji nazivaju – lakšim.

Sretan na putu

Molim te, nemoj plakati kada jednom krenem na put
a morat ću otići.

Svi odlaze

i oni koji ne vole putovanja.

I onaj što se zaključao stotinama brava
i on će morati krenuti na taj dug put.

Ali, što sam htio reći,

nemoj, molim te nemoj plakati
nemoj, jer ja ću tada već biti sretan
ali ako ću čuti suze, kako onda?

Neka ti ne bude žao, veseli se
tako ću i ja lakše podnijeti put.

I stvarno, nemamo što plakati,
tamo gdje idem svi će doći.

Nije tamo ružno

i tamo ćemo biti dulje nego što smo bili ovdje.

A i nije to neko bilo gdje niti bilo kako –
ako smo bili sretni (a bili smo)

tamo ćemo još umrijeti od sreće.

Veseli se, proći će sve, pa i naša odvojenost.

Ja sam već sretan, budi i ti, molim te, budi.

Da sam znao da će se sve promijeniti

Nikada nisam mislio da će mi trebati snage u životu.

Da sam znao, nakupljao bih je.

Mislio sam da mi neće trebati

za toliko koliko ću živjeti.

Od tada je prošlo mnogo

živ sam i dobro da jesam.

Ali... Tamo gdje je trebalo biti snage

nema ničega.

Nema ničega,

a moram vući kao nikada.

Na najgoroj javi

Znam da ću opet zaplakati nad sobom,

a to ne želim.

Snove više ne sanjam,

a kada ih se prisjetim,

zaplačem.

Zaplačem,

ali ne kao netko

kog su raznježili,

nego kao onaj

koji više ne može sanjati –

budan urlam u košmarima

jer su svi snovi pobijeđeni.

Niti jedan san nije preživio

i sve je samo borba

sa najgorom javom.

Kad sam i sam prešao na stranu jave,

što drugo nego

plakati.

Neprihvatljiv

Ako si susretljiv
presretat će te,
ono što će biti tvoja dobra volja,
postat će tvoja obaveza.
Ako nećeš biti dobre volje,
kršit ćeš obavezu.
Na kraju
ostat ćeš najgori,
u najbolju ruku
dvoličan.
Ostani mrzovoljan,
Sebičan,
malo nagao –
prihvatljiv.
Jednom pomogni
ne dvaput –
to će se pronositi.

Putuj prostranstvom svoje kuće

Ne mogu otputovati.
Moj se vlak uvijek pokvari.
Brod taman počne propuštati.
Raketa eksplodira.
Ja i prtljaga nastajali smo se na stanicama.
S pristaništa gledali more.
S uzletišta nebo.
Vjerojatno bi trebao shvatiti
da sam doputovao
i da je to bio moj put.
Otputovao sam jednom
baš tu.
Vrati se kući.
Raspakiraj se u beskraju svoje male kuće.
Nije se pokvarila,
ne propušta,
nije odletjela u zrak.

Ništa više od administrativne greške

Koliko se stvarno suprotstavljamo sustavu?

Plaćamo račune i poreze,

slušamo nadređene,

ne kasnimo na posao,

ne remetimo javni red i mir,

ne vozimo prebrzo.

Što znači pisati protiv sustava,

a sve smo podmirili?

Ne šalju nam opomene,

a ako i neka dođe,

pokaže se kao administrativna greška.

Što onda znači da si ti pisac koji prkosi sustavu?

Kako ti to i čime prkosiš?

Prvo zatvoriš prozor, pa se ljutiš.

Onda ga otvoriš, sjedneš za stol

i zbrojiš režije

(otići ću na poštu, dospijeća su do danas).

Smiješno ti je to –

kao da nekome govoriš da ti je neprijatelj,

a sve mu prijateljski radiš.

Dobro...

Htio si biti borac protiv sustava,

ali postao si mu prijatelj.

Nije to tako strašno.

Htjeli smo biti astronauti,

pa nismo ni piloti.

Samo, prestani se ljutiti na prijatelja,

nije to hrabro,

dobri ste si

napiši mu nešto lijepo –

ne izmišljaj strane,

kada ste na istoj strani.

Preskaćete što se ne može preskočiti

Ne moramo više imati prijatelje.
Svi smo si prijatelji.
Nikada se nismo sreli,
kamoli upoznali,
ali najbolji smo si.
Odmah na ti,
odmah opušteni.
Ide li to tako?
Ne, ne može.
Ali sve je tako.
Prijateljstva su se nekada gradila,
sada su montažna.
Htio bih se jednome povjeriti,
ali svatko mi je najbolji.
Prijatelju, zar se ne moramo sprijateljiti?
"To je presporo, moj BFF-u."
Onda ću još malo usporiti.

Jutro i jutro

Jednog ćemo jutra ja i jutro biti isto.
Šetat ćemo sami.
Šetat ćemo sami sa sobom,
kroz sebe, za sebe.
Sva buka biti će jedino tišina.
Pokoja ptica, poneki nalet vjetra,
krošnje u protezanju, sunce u papučama, oblaci u nedjeljnoj šetnji.
Nećemo govoriti, ubrzavati, imati nagle kretnje
nećemo ništa i tako nećemo ništa pokvariti.
Šetat ćemo, leći na travu i gledati se.
Zaspat ćemo
i jedino što ću još pogledom obećati
da te nikada više neću mučiti
budilicom brzih marševa.

Ne šalžite požurnicu

Sve se loše dogodi zbog žurbe
i zato jer nije moguće raditi sto stvari u isto vrijeme.
Nastane nespretnost, nezgoda, nesreća.
Zato je toliko nevolja na svijetu.
Ali svijet nikako da uspori.
Nikako da ne žuri.
Nikako da obavi stvar po stvar
(i to samo bitne stvari).
Sve je strka
i zato nas hvata vrtoglavica,
zato se srušimo,
zato nestanemo
naglo, odjednom i zauvijek.
Prestani žuriti
i prestanite ga tjerati da požuri.
Ne,
samo polako,
samo po redu,
po nepretrpanom redu.
Sjedni,
ne gori, nije najavljen plimni val,
nikome nije pozlilo, nitko, na sreću, danas ne umire,
nije ni potres, ovog trena nije –
jer to su jedine stvari
kada treba ubrzati.
I još je samo jedna:
kad je ljubav u pitanju,
potrči i jedino tada ispusti dušu.

ADOLF POLEGUBIĆ

Pet pjesama

Još me držiš

još me držiš
u svome naručju
i donosiš mir
mojim nemirima

Ti si moj Bog
i moj prijatelj

vjeruješ u me
i kad sam
u sebe ne vjerujem
i donosiš snagu
kad mi ponestaje snage

na ivici mojih mogućnosti
osjećam
da si mi blizu

i znam
da sam zaštićen
u Tvojim rukama

Tako dođe vrijeme

tako dođe vrijeme
kad vremena nema
i kad zadnje kapi
kroz prste se cijede

u uzdahu
samo one riječi vrijede
što težinu nose

ko proljetna trava
mi smo
čiji miris raste
ispod snažne kose

i ničega nema
čega nije bilo

samo jedno oko
u grudi se skrilo
i motri široko
snažno i duboko

U ovoj noći

u ovoj noći
zvijezde padaju
na Banjevce

tišina poput riječi
koja pogađa u središte

sve je kao na dlanu
pod mjesecinom

Ana, nebo je ovdje tako blizu

blještavilo zvijezda
nadvilo se i nad kosu tvoju

i sve je tako sigurno
poput nečega
što se već dogodilo
a nije

pogledaj ovu raskoš
ni jedna zvijezda nije ista
kao ni naš pogled u sve
dijelove neba

a mi smo pod ovim svodom
kao na nekoj otvorenoj pozornici

nebeski razgovor zvijezda
i zvukovi sela
stapaju se u jedno

ovdje i magarci
pjevaju u zboru
i virtuozno izvode
najzahtjevnije glazbene dionice

poput neke vječne glazbe

i sve je tako jednostavno
poput srca koje ljubi

Jesen u Schwarzwald

tu gdje se Dunav plavi rađa
na površini izvora
list žut zatreperi
tako sličan kosi tvojoj
skrivenoj ispod kišobrana

a Dunav nije samo voda
u daleku gradu pokraj dvorca

Dunav je veći i od putovanja
koje se mjeri
tisućama kilometara do Crnog mora

a naše se putovanje nastavlja
u drevnom Rottweilu
pred Crnim vratima
s okusom kave
i mirisom kolača
dok nas u raskoši crkve
Svetoga križa Gospodin
dotiče u tišini

Kad ti se vratim

kad ti se vratim, zemljo moja,
hoću li te moći voljeti
kako što sam te volio iz daljine
ili ćeš mi biti preteška
kao i ja tebi

ti si moja daleka iskra
u noćima mojih lutanja
i tuge
koja me pratila na počinak

kad ti se vratim, zemljo moja,
hoćemo li se
uspjeti ogrnuti toplinom
ili će vjetar odnijeti snove
tamo gdje su se i rađali

ZRINKO ŠIMUNIĆ

Poezija

Slika

Topli proljetni dan

Djevojka golih nogu
u bijelim tenisicama i kratkim hlačama na pruge

na kiosku traži sitno u novčaniku
da plati novine
i pri tom pažljivo presavija koljeno, onako damski

jer zna
da je nepoznat netko
ljubi očima

Torta

Ona je prepolovila krišku torte
tako nježno
pažljivo, cizelirano, prava matematičarka

Kružni isječak
kao da pripada Platonovom svijetu ideja:

idealna forma

i Ptolomeju bi se dopala
čak bi i povjerovao da je zemlja okrugla

ali – hajmo je pojest

Improvizacija

Rekla si mi za njega
da je gulaš glazbenik i da muziči
tzv. goulash jazz

A kaj je to?

To je jazz
koji se igra kad imaš gulaš
u prstima
u glavi, prsima, u toplom trbuhu

kad trubačeva truba trubi
crvenu paprika,
a saksofon se izvija ko ljuta feferona

U glasu pjevačice tad mazno poskakuje
češka knedla,
a u bokovima, dok ih njiše, tiho podrhtava
mlada kravica,
bruji lovor, kupa se slatka rajčica

A metlice na činelama pršte,
razbijaju začine
ružmarin i bosiljak, vlasac, korijander

Bubanj je temeljac,
a kontrabas ga podgrijava

Poeta nascitur

za Mateju Jurčević

Kad Mateja u pjesmi napiše
da je on hranio male pande liščem oleandra
pitam se
je l' to metafora ili pjesnička bajka
baš kao i moja koza koja u pjesmi brsti bršljan

Kaže mi Nikica da je bršljan otrovan,
a koze znaju znanje, znaju i pande

Znao je i Nietzsche da pjesnici lažu

Ma znao je i Dobriša da jesen
ne diže uvis usplahirena jata roda

Odu rode i ranije, kad u svom srcu osjete rujan
i nisu usplahirene
nego se fino dogovore o planu leta

Tko zna, da sam sve to na Jutru ispričao Mateji
ne bi li me otpilila kao Tin Krležu
na njegovu primjedbu da pored kazališne akademije
ne rastu lipe, već breze gavelijanske

Mislim da ipak ne bi, Mateja je fina cura!

Komentar

za Jelenu Stanojčić

Draga Jele, jednom davno, osamdesetih
maštao sam kako ću učiniti đir kao Gere
u filmu "Američki žigolo"

i kako će me djevojke okupati pogledima
kad budem šetao svoj svjetlucavi sakó, svečan
ma nehajan, kad budem pijuckao
ledeni martini iz široke čaše s tankom nožicom
u svom šarenom prsluku od kašmira.

Eh, samom sebi sam tepao da sam grički dandy
zaljubljen u Gornji grad, u mirise povijesti
baš onako kako sam ih ja osjećao, kao da sam tak'o
davne, izgubljene okuse u gostionici Stara vura
(a, ustvari, samo sam dozivao izmišljena sjećanja)

Tih davnih, osamdesetih, Zagreb mi se činio
nekako posloženiji, manje slučajan grad...
Imao je okus trajanja... Eh da, i maštao sam
da ću postati pjesnik! Ništa slučajno.

Jesen u Parizu

Ona šeće na obali Seine, obilazi bukiniste
i naleti na Svena, na Ninočku, čudi se
Bukinista joj spominje Zagreb, Njuškalo
(ne, za Nagulova nikad čuo...)

Ah da, Zagreb, tamo sam ga blokirala
jednog živog pjesnika u Knjizi lica, reče

Ali zašto, Vi ste ovdje, a on je tamo?

Ma da sam i u Ognjenoj zemlji
nosim ga ko popudbinu, "omnia mea"...

"mecum porto", dobra im je votka,
a tek Siščanke... mislim pjesnikinje

Ali, vi me ne slušate? Ma slušam!
No dobro, da nastavim...

A tamo bih ga... tako rado podijelila pingvinima
mislim, knjige koje mi je poklonio – smutljivac

Ako ptice pozoblju njegove stihove
mislite li da to pomaže? Woodo čitanje?

Inače, obožavam Marleya i Noru Jones

Ne znam, ali budite tiši, ovdje u Parizu
zeleni aktivisti... nalaze se i u guščjoj pašteti

Mmm, dolazi novi beaujolais...

Lisboa

Maja je zaljubljena u muškarca
koji leti za Lisabon

U mislima prati njegov let
koordinatama srca riše zemljovid

Doduše, mogla je uključiti aplikaciju
i na zaslonu mobitela
pratiti kretanje aviona od točke do točke

Al' to ne bi bilo to

Kad ga prati zatvorenih očiju
u dnu mašte stvara stvarnije putanje

One koje će ga sačuvati, koje ga paze
jer misao je svjesna energija

Ne znam kako to misao djeluje
jer nema je u tehnologiji, u procesorima

Ali djeluje, ovako staromodna

Opaska

u posljednje vrijeme
trgovkinje me sve češće pitaju
nečim izazvane
da niste, možda, u mirovini

ne znam kako se to dogodilo
je li mi čelo
previše narogušeno, a lice,
inače svježije ko rosa u podne,
za njih je skriveno

eh, ali kad padnu maske
ponovo ću biti mlad...

Nomen est omen

Sven je napisao
djeco, nemojte nikada odrasti,
bar na sasvim

Ali ja sam oduvijek bio
stara duša
i odrastao sam prije nego sam odras'o

Nikada djeteta od mene
("dida Zrinko, barba Hinko")

Još kao malom
kad nisam znao nit' čitat nit' pisati
govorili su mi
ti ćeš sigurno studirati filozofiju

Filozofiraš!

Ali ja ne želim misliti
da svi misle kako ja... Neee!

Plakao sam, i rekao tati:
Tata, život je glup!

Eto vidiš, stoički će tata:
I to je filozofija

Nogica

pamtim, kad me ostavljala djevojka
cijelo smo prijepodne proveli za pijaninom,
u spavaćoj sobi mojih roditelja

svirao sam joj sve
čega se mogoh sjetiti iz niže glazbene

a nakon što mi je vani, u rano popodne
dala izjavu o ostavljanju
požurio sam kući na ručak, tamo mi je prefin
bio gusti kelj s narezanom kobasom

kasnije sam pošao prijatelju
na slušanje ploča, i da se pohvalim

a on mi reče:
“a ne, stari moj, nije to ona ostavila
to je nervoza, nije to kraj... uostalom,
ti se super držiš – za nekog tko je ostavljen”

kasnije mi je ona pričala
kako je taj dan
pred svojim starim dečkom plakala
kad se sjetila mog psećeg pogleda

San

Opet sam mlad
Ponovo sam zaljubljen u djevojku
koja me odbila

Ugledamo se na nekom skupu
punom ljudi,
ona je u haljini na zlatno žute kvadratiće
ona mi pokazuje uzorak mozaik pločica
za moju novu kuhinju, čita mi misli...

Ona je Facebook, prati me...

Gledamo se,
u zraku joj crtam kvadrate: gle,
baš si se skockala, pokazujem prstima

Smiješi se, razumije

Odjednom, ona se probija kroz mnoštvo
i napokon, baš kad očekujem zagrljaj,
njen topli obraz na usnama, onako ovlaš, prijateljski
ona mi čvrsto pritisne usne: cmok, cmok...

i ja joj ljubim zube,
dozivam sjećanja:

njen osmijeh
imala je lijepo zubno meso
i topli jezik između redaka

RADOVAN TOLJANIĆ

Izvan vremena, kada prestajem biti

(ciklus pjesama u prozi)

* * *

Trenutak u kojem se počeo urušavati moj život bio je vedar, pun svjetlosti. Rujansko poslijepodne u kojem je sreća bila izvjesna. Jesenske bonace. Nemir je uslijedio kasnije.

* * *

Sve je više praznina u našim razgovorima. Šutnja. Važem, razmišljam kamo nas to vodi. Brze sjenke olujne večeri hitaju preko naših tijela, lica. Plima. More požutjelo od zemlje. *Ništa nije izgubljeno*, glasno izgovaram.

* * *

Oseka. Miris mora, uspomene iz djetinjstva. Bljeskovi. Tamne vlati morskih vlasulja. Usne postaju ranjive na buri. Žudnja za tijelom ne povlači se s rubom mora. Ostaje.

* * *

Večer izdužuje lukobran, čini ga začudnim, lomnim. U kasnim bljeskovima sunca lađama nestaju obrisi, jedra se stapaju s opalnim bojama mora. Bol tijela jača dok nestajem u rumenilu akvarela tvojih htijenja. Taj prizor nikada neće biti uokviren.

* * *

Sjedi za ovalnim stolom uz crni klavir i pije kavu. Prijatelj kojeg još nisam upoznao, srećo. Glazba koja će jednom, mnogo kasnije, izmamiti i moje čuđenje, sipi po njegovim ramenima, rukama. O meni još ne razmišlja.

* * *

Tvoje su misli grudice snijega, nanosi, u veljači. Otvaram im se, puštam da se udome u sobi koja prepoznaje svaki moj oblik, slučajnu kretnju. Bez da te pitam želiš li to, postaješ suučesnik moje plahosti,

neodlučnosti, razmišljanja o tome što će se zgoditi s našim tijelima kada sutra otopi se rijetki snijeg i od misli, kojima si me želio ohrabriti, ostanu trunke soli.

* * *

Kiša. Proljeće koje nije došlo. U gori sniježi iz tromih oblaka. Ne pamtim ovakvu plimu. Vлага se uvlači u moje pore. Nespreman sam obraniti se. Drugog tijela nema.

* * *

Čempresi ispred naših kuća miruju u travanjsko predvečerje. U purpurnoj izmaglici postajemo slični i nas dvoje. Nehajno govorimo o ljubavi, uz smijeh. Ne želimo dotaknuti jezgru od boli. Cvrkut ptica u granju čempresa sve je tiši. Zanoćilo.

* * *

Nismo uvijek znali prepoznati žudnju pisanu rukopisom zvijezda. Večer je ponirala u otajstveni rukavac noći, noć se slijevala u zoru. Okus tijela, nemoć govorenja o naplavinama svakodnevnog. Tvoji su mirisi bili dostatni. Mislili smo da znamo mnogo više o godinama koje su stizale. Sada je kasno. Zatvorili smo prozore prije nevere. Uzalud.

* * *

Neprimjetno si postao bolest od koje želim ozdraviti, isprati sa sebe nakupine nepotrebnih riječi i pogleda. Tvoji su dodiri srašteni duboko u meni. Da, kasno je. Gore zvijezde.

* * *

Noć bez lišća. Graditelji suhozida odlaze sa ovoga svijeta. Magla pokriva trabakul. Spuštena jedra. Do svanuća nestat će ožiljci.

* * *

Ponovno isti san. Kiša pljušti po dugu žalu. Poznat mi je svaki oblutak. Priče s kraja ljeta. Sveta bjelina otpalih cvjetova oleandra na stepenicama pred kamenom kućom. Ljudi se sklanjaju, mokri. Ne pamtim ih. Ne mogu govoriti o njima. Nijemim.

* * *

Bolje je ovako. Ostajem na svome otoku i dlanom otirem prašinu s korica nepročitane knjige. Koncem rujna sunce sve ranije zalazi za još zeleni brijeg i večer me uvijek zatiče nespremna s mislima o nama, kako je bilo nekoć...

Sol brzo nagriza sve moje tlapnje.

* * *

Dvojim. Pisati ili ne pisati. Govoriti ili prešutjeti. Utrnuti plamičak od slova u nutrini sebe i čekati da prođe studeno vrijeme. Gusta magla topi kameni grad do nestajanja. Sve je bijelo more. Sol i u magli. Peta je godišnja mijena. Mrtvo doba.

NIRVANA RIBIĆ

Tri pjesme

Sinapse

Zar ne znaš
da je moj život bio čaroban
dok me još godine nisu silile
da promatram one koji nisu,
one koji se pate suzbijeni
kao perlice
u dječjem šarenom nizu,
da sam prstima mogla osjetiti
teksturu prirode
koja raste negdje daleko
isto kao i od one
koja mi je sasvim blizu,
da sam sve što je hladno i gorko
provukla kroz svoju umjetničku analizu,
zar ne znaš
za sva bića koja sam voljela,
za sve vesele sinapse koje su mi posadili,
jer moje prolazne obitelji i ja
čudnovate kućice smo gradili,
s vremenom bi postajale premalene,
ponekad za druge,
ponekad za mene,
s vremenom bi ostajale
nespojive krhotine
nekad blistavih i budnih svijesti
koje su sporazumno razbijene.

Zar ne znaš
za sve ekstaze
koje mi je trenutak nudio,
koje sam prigrlila kao poklon,

prolazni povjetarac olakšanja
kojeg mi je svemir posudio,
kako bi se iznova sjetila
svih planeta koje je
moja duša preletila,
dok se moderno otuđivanje
nije uvuklo u tijelo
i smrznulo u kosti,
natjeralo moje izglednjelo tijelo
da još malo od ljubavi posti,
da se strpi dok na večeru ne dođu
neki nepozvani gosti,
njih ću jednom nesvjesno zvati mojima,
svjesna da moj nitko nije,
da svi plešemo
po sunčanoj cesti kolektivne sreće
po kojoj se više međusobno odbija
nego susreće,
i možda ću tad
zaboravit na glad,
i možda ću tad
ipak zaboraviti
kako ne znaš
da je moj život bio čaroban,
jer ti nikad nisi bio prisutan
mojem poimanju ljubavi i života,
tebe je kao i one koji se odbijaju
tih riječi sramota,
ti kao i svi
misliš da su oči samo oči,
da te ne gledaju jer traže da razumiješ
ono što tvoj predivni um
nikada razumjeti neće,
da ne trivijaliziraš
ono što je za mene vanzemaljsko umijeće:
iznova i iznova voljeti
sve što se po ovom
neobičnom i čudesnom svijetu kreće.

Posljednja misao

Misao, prva i posljednja,
u ciklusu godišnjih doba,
još uvijek mi tvoje malene stvari
prerastaju one tuđe velike,
mene ne zanimaju materije, tvari,
nego tvoje replike
na djela moga uma,
možda ako posadim drvo života
u tvom vrtu jednom naraste šuma
koja će ti nevinost braniti
od hodajućih dvonožaca
koji ju žele sahraniti,
možda ako u njoj preživim
jednog dana shvatiš
da me grliš načinom krivim,
da nisam kratka lenta vremena
u tvojoj umirućoj mladosti,
nego vječni tvorac
tvoje živuće radosti,
možda me tad
iščupaš iz niza,
možda me staviš
među svoje budne dane
kao nekog posebnog,
unaprijediš me tamo
iz onih zadimljenih dana
gdje me već dugo
guta živo blato
kao nekog običnog,
možda ću tad dopustiti
da preživiš u mojoj nevinosti
kao misao, prva i posljednja,
kao zelenilo kojim će šuma zračiti,
jer možda te tada ne moram
zakopati natrag u pustinju
gdje više ništa nećeš značiti.

Slavonija

Umjesto dokazivanja
da mogu
ispravnije i bolje,
čvrsto napredujem
na putu prema dolje,
svoju kulu od pijeska
bacam u more,
pužem do tamo
gdje urla golo drveće
i zavijaju osamljene gore,
skupljam se u puževu kućicu,
jer moja je prazna,
sjećanje na djetinjstvo
stidljivo stenje,
dovoljno glasno
da mi se uz leđa penje,
ali dovoljno tiho
da mi nije jasno.

Dom je tamo
gdje se gega drevna, kamena ploča,
škripava u zagrljaju vjetrova,
nestabilnog i krhkog kova,
prolijevam se po zidovima
sežući do izgorjelog, suhog krova,
lelujam kroz prozore od papira
dok zahrđala violina svira
hladnu melodiju jednakog tona,
tepih me nježno uvija
tješi da je makar tu ona,
prostirem se do podruma,

hodam tiho po plafonu,
obavijam se oko trule ograde,
da zavirim nasuprot balkonu
gdje leži kauč poput oblaka,
možda tamo
moja obitelj spokojno drijema,
opipavam samo tkaninu,
kauč je običan,
u mojoj kući
ipak nikoga nema.

Otkoturam se tromo
kroz istrošena vrata,
rujem po poljima
miniranim od rata,
eksplozija me odbaci
među puste šume,
u kojim smo nekad tražili gljive,
a sad ih guše spaljene gume,
po cestama se vijore
tanki traktori bez vozača,
meka stabla ukrašena
tragovima mača,
mršava mačka povraća tugu,
njive plaču na starome plugu,
rukom spajam izlomljenu prugu,
pa čučnem umorno
u vagon s prozirnim dnom,
gledam mirno stoljećima u pod,
tražeći izgubljenu nadu
da ću opet jednom pronaći svoj dom.

ANDREJA JURKOVIĆ

Neke misli

* * *

Niti one nam ne smiju biti uskraćene,
Pa mi tiho šapuću na uho
Kada, gdje i kako se ostvaruju
Čovjekove najskrivenije težnje.
U nečijim očima, ušima, rukama. U nekome.
Tako, u silnim, nagomilanim riječima
Tišina postaje predmetom pobude.
Kroz razgovor, svijest o njoj opstaje.
Svakim zvukom ona čezne, i biva...
Bez njega, i ona umire.
S društvom tako, i samoća kruži
Pa se proljeva kao hladan znoj, odsutnost dodira
Ili samo podsjeća na vrijeme za odlazak.
No jednom kada te cijeloga prekrije,
Njeno bivanje truli i prelazi u bestrast.
Uistinu, čovjek živi u drugome, jer
Nebitan je moj glas za mene,
Što je meni moje lice ako ga tuđe ne vidje,
I što je moja duša ako je ne vidim na licu drugoga?
Kako ću sebe poznavati, ako se ne prepoznam u drugome...

* * *

Dječacima treba igralište,
Pijesak koji razdire njihova koljena,
Sunčan dan, i opojna igračka.
Trebaju im divlje blato
Gdje mogu uprljati svoju odjeću
I prošarati lice za prkosne smicalice.
Dječaci poput tebe traže sigurna usta,
Da prigrle laki smijeh kada igrališta ostanu pusta,
Ali iza tih riječju i fraza kriju se obećanja lažna
Koja ti nude bojište u zamjenu za tvoje igralište,
Oružje kao utjehu za tvoje igračke,
I tuđu postelju ispunjenu strahom i neminom
Za mladenačko sunce.

* * *

Životi nekada
Odjekuju u *a capella* pjesmi zvona,
Njihov ples, težak je
I smoren kao duh
Čovjeka na odlasku.
Teška su zvona naših crkava,
Kao munje, one nas prisjećaju na
Vjekove života bezvremeno otisnute
U zvonkom ritmu.

* * *

Svijet je ekspanzija uma,
A prostor između onoga koji vidi i viđenog
Ogledalo.

* * *

Ne okaljaj svoje misli
Stavljajući im okove,
Naša svijest slobodna je rijeka
Koja svoj smisao dijeli sa
Tokovima svijeta.
Ostavljaj vrata svoje duše otvorena i
Usudi se osjetiti, svako vrijeme tvori
Svoje spoznaje; ne guši se u njima.

* * *

U srži naših vremena
Opstaje samo bol
Tiha je pjesma veselja,
Prolazna.

* * *

I Duša tvoja biva
Moj topli ležaj,
A Misli, vrelo Spoznaja.

* * *

I ulaze sjenke nijemog čara
Kroz poluzatvorena vrata
I zidovi se tope narančasto
Pod sunčevim zrakama.
Lišeni dodira, na početku
Tijela drhte dok um stvara.
Valovi tople plime
Prate ritam zalazećeg sunca.
Bogati zrak večernjeg parfema
U smijehu i budnih čula
– Ljeto nam progovara.

* * *

Tužna je sudbina jednog pogleda
Dva tijela, obilje sukoba
Lake su riječi hladnoga srca
Mrtva je ljubav.

* * *

Ranila me, rastrgala cijeloga
Divlja košuta.
Bez ikoga svoga, sve svoje sam joj dao
Jednim zvukom, jednim pokretom
Udahnu joj život.
A ona me tada, tako zelena
Riječima, zlim jezicima
U prašinu rasula.

MAJA VIDA KOVIĆ

Pjesme

Čežnja

Vjetrom neprežaljenih snova
poput pera lebdim...
I savijam tijelo
puteno, gladno...
Strujom obzira na obale morala
naplavljeno...
Prstima lovim kapljice magle
nježnost poklanjam
samoj sebi...
U mirisu šume prekriženih stvari
odustajanje od poljubaca
s liste moranja...
najviše peče...
Otkrivam humke zemlje
pokopane strasti
i nikada utažene želje
... zamišljene vene ruku tvojih...
Cjelivam usne svoje
Cjelovom izmišljenim...

Grad uspomena

Ne vide se tragovi stopa mojih
Ishlapio je miris moga tijela
Niti zvuk moga glasa
Ne odzvanja više burama nošen
Dodir prstiju po zidovima isprale su kiše
Izdužena sjena pločnikom ne korača
Vratile se uspomene na počinak u albume
Požutjelih stranica srca trošna
I, ne pamte me ljudi, kratko se i znamo
Stisak ruke kao zagrljaj ishlapi
Ta vječita igra u kolopletu sujete
Poput travke sjećanja uvenu
Zapisano biće u grotama stoji
Isrtane linije mojega života
Spokojno snivaju uzdasi kraj mora
Grad me pamti, svaki treptaj oka broji

Ne više

Ne ljubi me više
Otrovaše me usne tvoje
K'o pokvareno mlijeko niz grlo kapi teku
Utrobu potresaju grčevi srama
Cijanid kupoprodajnog ugovora
Mrvice arsena ubrizgavah godinama
Ne diraj me više
Pod rukama tvojim otvorene rane nastaju
Zjapi meso u cereku rujanja
Smrad truleži stoljećima
I promašaje pred svijetom
Prikrivah osmijesima
Ne govori mi više
Zvuk glasa tvoga poput nesnosne buke
Nutrinu vrijeđa
Oštrice ledenih sigara paraju mi dah
Kupio si me ledenim riječima
Kupila tvoj sam strah
Ne gledaj me više
Oči tvoje nagone na stid
Sakrivam tijelo pred posprdnim zjenicama
U žudnji samo sam komad što diše
Mrakom pokrивam atome sebe
Sada plačem sve tiše i tiše...

Ptica rugalica

Nisam namjeravala biti pjesnik
Da, u muškom licu
Pa što?
Nisam namjeravala stihom ljubav pisati
Planirala sam ljubav brisati
Nisam namjeravala čekati
Kaktuse da procvjetaju
Djevojčicu da protrči ispod duge
Nisam namjeravala naga usred strofe stajati
Planirala sam bježati
Nisam namjeravala u pjesmama živjeti
Ja sam Don Quijote
I opet, muško, pa što?
Nisam namjeravala slovima jecati
Planirala sam vjetrenjačama se smijati
I, tako, nisam namjeravala ništa od svega
I upravo to sve jesam
Ruga mi se moja ptica rugalica
Namjeravala se rugati
Dok sam planirala kako ju ubiti
Ti – i ne slutiš...

Zabluda

Pomislila sam da bi me voljeti mogao
Ne pamtim više krv kako kola
Venama ovim izrezanim
Od htijenja, davanja i od bola
Poljubi me, onako, sirovo, divlje
Probudio si u meni uspavane rijeke
Pomislila sam da bi me voljeti mogao
Makar samo te noći zaboravljene neke
Stavi ruke na bokove polumrtve
Među njima pustinja je žedna
Odavno već nema je na karti moga tijela
Budi makar fatamorgana jedna
Bijedna
Pomislila sam da bi me voljeti mogao
Prstima klizio niz ožiljke pune riječi
I da mrakom ne bih skrivala svoje lice
I gušila u sebi cimbal očaja što zveči
Pa kupujem i laž!
Dostojanstvo prodajem za usne tvoje
Bijeda sam i jad u lokvi strasti za životom
Podajem ti dušu, srce i tijelo svoje
Dozvoli da mi dahom dah moj vratiš
Stavljam embargo na sve besmislene emocije
Pomislila sam da bi me voljeti mogao
Oprosti zabludu, sve moje krive percepcije

Zaljubljena

Zaljubljena sam u tebe
Zaljubljena sam u pogled iza zjenica
Zaljubljena sam u nježnost iza riječi
Zaljubljena sam u osmijeh iza usana
Zaljubljena sam u dodir iza hrapavih dlanova
Zaljubljena sam u strast iza hladnih postelja
Zaljubljena sam u poljupce iza oštrih ugriza
Zaljubljena sam u šapat iza urlika
Zaljubljena sam u lik iza oklopa
Zaljubljena sam u pjesmu iza jecaja
Zaljubljena sam u radost iza očaja
Zaljubljena sam u ljubav iza prijezira

Želja za životom

Iz inata jalovoj zemlji
I tom trnju što je guši
Iz prkosa škrtog kiši
I toj vazda gruboj suši
Miris pjesme njenoj duši
Iz revolta svakoj čizmi
I tom korovu što joj prijete
Iz dišpeta bijesnoj žegi
I toj besmrtnoj ljudskoj sujete
Sloboda iza pokorničke kostrijete
Iz neistražene dubine krik
I sjeme želje za životom
Iz klice gladi ispuštena žudnja
I mrak oslikan autoportretom
Sniva lavić sa janjetom

FRANJO MATANOVIĆ

Valovi

(izbor iz zbirke)

Valovi obala

kada valovi siluju obalu
ovdje to zovu jugo (scirocco)
obala prijeti moru
more se pjeni
hrli grli nadire
obala se lomi vlaži razilazi
i ništa se ne dešava
osim gibanja

i gibanje kao da je živo

Valovi života

zašto volim valove
koji razbijaju obale
pomiču plaže
naprijed nazad
pokreću

zašto mi je tako
prijatan taj šum
ta huka buka
nimalo mi ne smeta
mogu je slušati stoljećima

Valovi mrkline

živimo u toj polusjeni
zatamnjenih naočala
nikada ne vidimo
koja je boja stvarnosti
čini nam se sve
mrklina
ne vidimo puno
skoro ništa ne vidimo
gledamo iznutra
iz ugla naše glave
okrugle
koja se vrti
gdje god je zavrte

Valovi poplave

poplavljaju nas valovi
s visine na nizinu
često
još češće s nizine
uziđu valovi neki
pa sruše i odnesu
sve što strši
sve što je lijepo
i ne
slijepe u blato

Valovi slutnji

neki su dobro
shvatili ljude
i ljudske strahove
proučavali ih stoljećima
eksperimentirali kao sa
pacovima
eksperimentirali na ljudima
kao da su miševi
isprobavali ljude kao materije
što se isprobavaju
i naučili majstorski se upoznali
postali majstori u zanatu
zanatlije vješte
pa se zanat vrti
i vrte se slutnje
o tom zanatu
crne i crno se vrte

Valovi smrti

zašto ne volim
uniforme
jednakost koja uništava
svaki pokret
svaku različitost
sa sličnošću

Valovi rose

u nekoj dalekoj budućnosti
u nekom dalekom bježanju
u najbližoj blizini
udaljenost
osamljenost
zamračenost
mrzljivost neizmjerena
neumjerna
nevjerna
zaljubljena
za leđima
vlažna nelažna

zagri grlom rukama nogama kosama
očima bosim rosnim
obgri

ĐONI BOŽIĆ

Facebook pjesme u doba COVIDA 19

* * *

gledam te Ljepoto
dok ti slutiš mene
opija me žudnjom tvoja
nedohvatnost

oko nas šumore
pozlaćene boje

možda će nam dati
spoznati otkriće
spajanja u jedno
jednostavno biće

* * *

Ti si moj cvijet
ti si moj svijet
ti si moj let
u plavo

* * *

napiši mi usne tvoje
kaže ona koju želim
upravo sad sa njih poje
anđeli svi tiho velim

osjećaš ih poput sjene
kao cjelov mrzak tmini
što ti briše suzne zjene
vedri lice u daljini

dok ti nježno ljube kosu
mirisni su lahor s mora
ptice koje piju rosu
uzdah neba povrh bora

moraš sanjom svojom sviti
zauvijek im vreli trag
pa će srce tvoje biti
njihov znamen i dom drag

* * *

na pozlati kama
u nagosti bilja
akordi se pote
sred zatona težnje

trajnost toga hrama
satkanog od smilja
atrij je ljepote
ljubičaste čežnje

školjka puna mora
i šuštavo žalo
amfora na slici
susret dviju duša

sjeta pustog dvora
srebro s neba spalo
tihi maslinici
miris oskоруša

odletjet će boje
sa uzglavlja ljeta
jasenak već postat
ogoljena grana

Afrodite moje
tajanstvenost sveta
korona će postat
srcu mome dana

* * *

Otišla si
da bi se mogla
vratiti
u sad
u ovdje
u me

* * *

Ne dijeli nas daljina
već nas više spaja
što je dalja

* * *

čovjek može umrijeti
a da ipak ostane živim
i nitko ne će primijetiti
Smrt u njegovim očima

on se često tome čudi
jer ne zna je li mrtav ili živ
samo sluti zlatne konce
što ga vežu sa srcem voljene

one koja nestaje u plavetnilu
svakog dana nove nade
i usprkos noći cjeliva usne
svojoj mrtvo-živnoj ljubavi

(proljeće/jesen 2020.)

DOMAĆA BESEDA

VLASTA SUŠANJ KAPIČEVA

Krunica od versi

(izbor iz poetske zbirke)

Krunica od versi

Do poda nisko
i još niže koliko je moć
do neba
i još više
ako se more
sklopit ruki i molit
govorit i prosit
se ča se more i ne more
i ča se mora na sen zadnjen
se
od lepega do grdega
od milja do kletvi,
od voji do nevoji
navrezat
zrnaca navrezat
na
vre
zat

Krūnčice

Spàmetī se još kī
onēh krūnčic nadēlāneh
od rōžic
kē su rāslè na nāšoj rāvne

nājviše od rājpaklī
na jàta sū rāslī

Pak smo skākàli okrūnjeni z rōžicami
i z jàrićī
po onēn zelēnēn trapīde
bōsi
po bodjāstēn

smehōn krīčēc
sē dokle nīsmò strūjeni
zbrājāli òćeš me
nēćeš me

i tākò je bēlēn rōžicān ostālo sāmò žūtō
srce

I bìlo je jàgodic
sē òkole
za pozobāt

za òpet ìskāt i skākāt

Krūnčice – vjenčići; onēh krūnčic nadēlāneh – onih vjenčića izra-
đenih; od rajpaklī – od ivančica; okrūnjeni – okićeni; z jàrićī – s
jarićima; po trapīde – po sagu; po bodjāstēn – po bodljikavom;
smēhōn krīčēc – smijehom vrišteći

Svētī Antōni narānčastī

I onī pod tēn blažēnēn orēhōn
nājprej sū se pēra pokāzāla
i nēkoliko sū zīrāsla
a ōnda sāko toliiko i
tūlāc od narānčastē rōžicē

takðveh mōrda nī bilo ni pul sūsēd
ne spāmetīn se vīše

mirākul od kolōra

pūl kūcē mi sadā īsto rāstū
šlā sān pō nje vāje
va Drāgu Sušāčkū
dalā mi je žēnska būs
pāk se jē i njiijā sūsēda smīlovala
kōmac jedān būs je ōdnēla
od svojē bogatījē kā je cvalā
za cēlu njōj lēhū

Svēti Antōni narānčastī – ljiljani narančasti; pēra pokāzāla – pokazali listovi; nēkoliko sū zīrāsla – nekoliko su izrasla; tūlāc – tulac; pō nje – po njih; vāje – čak; va Drāgu Sušāčkū – u Sušačku Dragu, toponim; būs – busen; kōmāc – jedva; ōdnēla – oduzeti od veće cjeline; od svojē bogatījē – od svog bogatstva

Ůčkārskī zvõnćići

Prihājaju jih vīdet s cēlega svēta
sāmo na Ůčke rāstū
na zemjē škřtõj
po kāmīke
po stēnāh pūžū
dõle do mōra

a jà sān jih nājprěj vīdela
va Plomñne
v oštarñje pūl Dorīni
mej debēlēmi sēndvičī s pršūtõn i sīrõn
òko je na pasāj vīdelo
kūpćići
od nēkakoveh zvõnćićī
kūpćići po skalīnēh
kūpćići pul kāmēnēh grādkēh vrātī
kūpćići preko cēsti pul zīda starostāvñēga

pejåla sån vnũćića za rũku
reklå da se ne smẽ tikåt tẽ rõžice
nijẽnega zvõnćića otkĩnũt

ćĩn sån ćå poglẽdala
otkĩnul jẽ jenegå
mõrål je mãme rẽć kadẽ je bĩl i ćå je sẽ vĩděl

pak smo nãjzåd i zakãntåli

Plomĩn je lẽpi gråd...

ale mu nisũ bĩli
va kantunẽtu zvõnćića ståvili
pak su tåko kĩtice
prẽz zvõnćića oståle

ũćkãrskĩ zvõnćići – stenoendemićna, reliktna vrsta, ogranićena na usko podrućje masiva Ućke (Vela Ućka, Mala Ućka, Lovranska i Mošćenićka Draga) i Planika; po stẽnåh pũžũ – po stijenama pužu; va Plomĩne – u Plominu; v oštarije pul Dorĩni – u gostionici kod Dorine; mej debẽlemi – među debelim; na pasåj – u prolazu; po skalĩnẽh – po stubama; pejåla sån vnũćića – vodila sam unućića; ne smẽ tikåt – ne smije dirati; ćå poglẽdala – pogledala u stranu, kĩtice – strofe; prẽz – bez

Ostružnice

Diràka

ča će reć grāja do grāji
kū sē j puščàlo nējde
da jih bũde za pobrāt

žīr slàdak

kadà niš jòš ne zrēne
neka dèca ĩščũ
i težakìnjān da zdurāju
do obèda

ostružnice – divlje kupine; diràka – trnje, drač; grāja – bodljikave grane kupine; žīr slàdak – voće slatko; zrēne – zrije; ĩščũ – traže; težakìnjān – ženama koje rade na lijevama; da zdurāju do obèda – da izdrže do objeda

Majùgi

Majùgi su rāslè pod Šijūn
ale zgōra Zvoněćē.

od tāmō su žēnske prihājāle
i raznāšāle po kùćah
Žēnski zaslùžak
za obstāt
po pēt kīl nājviše je māmā plātīla
aš tō j dōsti frāmbobā
aj nī nē
nī ga bīlo dōsti

tā frambòb je bīlo nēč nājbojō
na tēn svēte
nājbojo
òjo
òjo
òjo
āvā
kā dobrotā
a cvāti san njīn vīdela čūda lēt kašnēje
pòd Hāhlicēn
potrēfilo sē j bīlo
vrēme od majûg

māheri od pobìranjā
su ih znāli nāc i nabìrali
a jā nijènu aš nisān māheru
ni spodòbna

majùgi – maline; žēnski zāslùžak – ženska zarada; za obstāt – da bi se opstalo; frāmbòb, frāmbobā – malinovac, malinovca; pod Hāhlicēn – ispod Hahlića

Pràskāv nī ni bìlo

Pràskāv nī bìlo dòma
nego sâmo pùl Nòni Jušičevē
i tò ònda kad sē j šlò gròzje tṛgat
na Ūjčevo
spòd vāsì

onē Palestīni
od kùda sân po màme

i onē z mirâkula zìlezle
tē pràskvi na črjènkasto
kako nâjlepšē bòćice za
bòžjō drêvo

pràskāv – bresaka; gròzje tṛgat – grožde trgatu, u berbu; na Ūjčevo – toponim; spod vāsì – ispod sela; od kùda sân po màme – s majčine strane; z mirâkula zìlezle – iz čuda nikle; črjènkasto – crvenkasto; bòćice – kuglice; bòžjō drêvo – božićni bor; smòkvi – smokve; pāčila – smetala; prèvec dažjà – previše kiše

Smòkvi

Posadìl je nôno Kapićev i smòkvi
bilà jê vèća i mǎnjã
pak je jenà pãčila
i sũ jê posèkli

ostàla je onã pod kũn po lète sedě
i čekajũ da smòkvi dozorê
tãmo nějde kãсно

mãlo prêj leh dëca
va škòlu krënu

ako nĩ prèveć dažjã

a drugãčjê niš od njìh
tãmo

kadè sãn pŕvĩ put smòkvu vídela

a drũgdè jũdi živũ od njìh

Mùšice

Môrda su bãš tê kèh se spàmetìn
a môrda nīsû

cvât na okrùglasto
na debèloj stàpke

visokôj
ìsto za Nīninu lekarìju
bi bìlo

ale Nīna
kàko krùh nájboje potkvàšèn
dobrà
sadà zbìra trāvì
na nebèskèh ravnìcah
i
ìsto okrùžena sèmi svōjmī
nájbližèmi
od famìlijè

RAJKA JURDANA-ŠEPIĆ

Par stih

Jedan dan

Jedan dan ću te nać
lih tako...
past ćeš z neba
va kup sakidajne krami
past ćeš
jušto kad te ne buden čekala
kad ti se ne buden nadela
kad ti se bude lih tako prisanjalo za me
past ćeš – va me

morda me nećeš poznat
od misli raskošutanu
od predugega čekana
inkantanu

Zakračunaj

va mane bivaš	vrata otpri
duboko	za sobun zapri
negder nutre	
va skadnjeh od misli	zakračunaj
za seno i veje	se znaj
za moje žeje...	se mi daj
va prahe i mahe	muči
va dečjen straha...	niš ne reči
tu j' tvoja kuća	budi tu
odvavek	išći se
zavavek	najdi se
va mane bivaš	trefi se
mane poznaš...	dosegni se
	takni se
pridi...	va mane
... prez kucat	utopi se

*... a zatim sam otišao na trg roblja
i tamo sam te tražio,
ali te nisam našao, moja ljubavi
J. Prevert*

Ča san ti?

*Ti mi nisi ča, ni volj ča, ni kağodre.
(zlobinska narodna, R. Tadej)*

Tić kanturić?
Voda na zvire, potok, kapić?

Gromača od misli?
Nado na peze, lot?
Ponjava, jaketa, kapot?

San špag od pota?
Neštimana dota?
Lancun na sušile?
Vešće na lovile?

Poneštra širon oprta

Neč... budi ča...
Ča san ti?
San ti ča?

Se ča san ti

angora mačak
roza šipak
ja san ti – ti
kad si ti – ja
zaprta vrata
zad vrati žeja

ni glasa ni truska
na pulse ruka
va duboken more
utopjena

očan zagunjano
vreme fermano
noge počivalo
na ravne tnalo

od mlada vodica
slatka rečica
slana peknjica

njazlo bez tića
suzica mića
cimbuja vela
se ča do vlih
nisan razumela

Da su besedi

*... da su beside grote, more bin zazida
ke pute san ti reka ime, ke pute san te zva...
(Cesta priko mora, Alen Vitasović)*

Da su besedi perlice
ne bimo bili bogateji...

da su besedi kapići
ne bimo bili žejni....

da su besedi navrežene
na tanki špažići...

da su besedi mravići
ča bi se bili natekli...

da to besedi moru reć
već bimo bili rekli.

Nasprotu

*Jedan čovjek i jedna žena
na peronu sreće stoje još...*

Jedno valda, jedno morda,
jedan ti i jedna ja...
Hodeć nopak al nasprotu,
novi mi od nekada.

More svetal zgora mora
nismo videli ni sled.
Škuro more vel od zlata,
paučina od besed.

Kako smo zrenuli

Ja dremafka san zvonila
ti si još debelo spal

Kad vijolica san bila
do dremafki si prišal

Kad si ti bil lukonac

Ja san črešnja zrenula

Ti si komać bil gorica
ja već slatka jagodica

Kad do smokvi si omeknul
ja vino san otakala

Se ča vredi šlo j va dropi
otakalnica j pasala

Besedi

... besedi ke su mi pobegle
jedanputa bin rada nač...
kot zgubjene igrački...

... nač ih morda
va črešnjineh pašpicah
va kapiće pod štrocion
va ognjiće pod šipkon...

... se besedi zgubjene
se ure prez tebe
misli preišljene
sporuki neporabjene
i tugi pozabjene...

rada bin ih nač... poluštrat
pak se kolike z tobun
odmučat...

ENI ŠEBALJ

Stihi

Ako se vrnen

Ako se vrnen,
neka to bude na ov breg.
Kada do mora bude padal veli sneg,
kad se zabele prek vali škoji,
kad, kako govore, parte vavek, si moji.

Ako se vrnen,
kad bude tukla nevera,
neka to bude ovde na vrhe Kvarnera,
kade mi na pijate leži dragi kraj,
kade zaspraven ćutin
ča j to bit doma,
ča j to... lepota i raj.

Ako se vrnen za juga,
z velemi vali, z vetron, zduga
kad budu pucali armiži,
kad judi i brodi
budu nekako mići, nevojni i bliži,
neka me hite na moj tarac
kade j srce veliko,
kod najveći palac.

Ako se vrnen,
kad polne bude zvonilo,
a sunce svoje zlatne nogi va Preluke moćilo,
moje će same hodit va breg,
do vrha, do njazla
kade san prve besedi navrezla,
do materinega krila.

Ako se vrnen
čekaj me.
Gledaj srcen kega znan,
va se ovo infišan.

Ako se vrnen
Ti ki ćeš bit... i kemu pišen...
Piši... sanjaj... grebi... z nebeskemi prsti tiči.
Tu na vrhe.
Na kamenen kušine,
ja čut ću te i vuć ću se zduga
po staren kućnen luštrine,
po ceste,
po kaliće,
od srca po putiće.

Ako se vrnen,
a ću!
S tobun,
budi moje srce, oče.
Budi svoj!
A opet malo, malo moj.
Tu budi!
Na vruje od života.
Lepoti.
Tu budi,
I nikamo ne hodi!

Ča more, more... Misal

Misal more
kot more zibat,
dragat,
leskat,
dondolat.
More kod more kokolat.

Misal more kod more vajat,
hitat,
zdrobit,
more kod more utopit.

... i znan kako more, more misal morit,
... i znan koliko mi draga misal na te more falit,
... i kako me va steni tuje vali more razbit,
... i znan da tu dragu misal moran potr,
... ne pustit njoj se vrnut...

... ma kako da potaren
tu misal dragu,
kad fališ mi,
fališ...
... i još more fališ
kvragu!

Ću te porabit

Ću te porabit.

Popit.

Žlicun vodi...

Va mane

Utopit.

Ću te

Kad buden.

Spezat.

Za znat

Si cukar ali sol,

Jubav al bol,

Jubav al bol,

Otrov al lek

Za besedu?

Za lancun?

Za živet?

Za umret?

Za sagdan,

Za blagdan,

Al' zavavek.

Da moren

Da moren
sunce bin vrnula
... nazad na počivalo,
pod mehku kopertu od sna.

Da moren
rastegnula bin nebesko pokrivalo
i rasula po njen ognjići...
tepli letnji kresiči
da vaŕgu srce od otroka.

Da moren,
vrnula bin se nazad
do tvoje ruki,
i ostala dugo... dugo
da ne mislin na niš drugo,
nego na te.

Da moren
vrnula bin se
po pute od besed tvojeh,
po staklenih misleh mojih,
i pustila ti na usteh ono neč...
... niš,
a opet se.

Drugu stran mane.
Da moren...
a ne.

Po gušte mojen / ili... Kakovega bin?/

Hm,
Kakovega bin...?
Kod i se...
da j
dug,
velik,
i da iman koraja
trošit ga bez milosti
straha

i sani
do kraja.

Da j
lep,
tepal,
goruč,
da umren
od lepoti
tisuće put.

Da ima šuga i šuštanje
da ni onako sakidajni
po užance.

Da ga ćutin
duboko va sebe
saki kušćić,
da potroši
saki moj kantunić
zač jedan je
jedini
i neće se vrnut
finit će
a ne se obrnut.

Da j krojen po mere mojoj
kod kapot

... benti...
Kako bi to bil
po mojen
život!

ĐURĐA VUKELIĆ ROŽIĆ

Astigmatizam¹

Naša suseda Slavica je još kaj cura imela dva gliboka jarka na čelu, od korena nosa ravno gore skroz do lasi, slično grbavoj lotri bez prlkov. Obrve je stiskala jenu k druge, zgledele je srdita. Otkad pamtim, nosila je šiške da bi to skrila. A ju nesem već dugo videla.

Sad pod stare dane, krajcale sme se na vrati abulante, a medicinska sestra, moje sestrične Mace čer, mi je posle rekla da Slavica ima astigmatizam i da se doktorica luti jer tvrdoglava pacijentica neče nositi očale. Ja nesem znala o čemu je tu reč pa sem čkomela i delala se pametna. Gda sem došla domom, mam sem išla na The Internet proveriti jel to opasno, naj se ne bi mi drugi selaki zarazili. Gda jenput zagazime v pandemiju, na vse smo hajklivi, straši nas i vlastita tena. Bar mene.

Celim putem do doma sem ponavlala: Astigmatizem, astigmatizem... Kaj ne bi pozabila reč. Posle sem se setila da sem si mogla zapisati na komadić papera v taški. Kad tam, čitam ja da pacijent ze takvim problemom nemre centrirati sliku, bi reči gledi v križ, ak sem dobro razmela. Ni opasno za druge ljude. Ali, navek tej ali, pokazalo se da je astigmatizem itekakva poguba za nektere stanovnike našega prelepega Gornjega Moslavačkoga Sela.

Bilo mi je žal kaj nemam internet na mobitelu, bi na licu mesta znala kaj je na stvari. To je ta instant pamet na baterije kaj se žnum vsi špinčiju. Si mislim, mi Martina ni mogla mam reči da je sirota Slavica na pol slepa? Am smo svoje. Neg: "Ima astigmatizam!" Same kaj z miganjem umetnih trepavic ni propuh v previjališču naredila. Astigmazitam, gleč kumica kak sem vučena i pametna! Držim da se doktoricom zamišlala, prasica jena, am sem ju na krstu držala, a celu mešu je bečala kaj da pod stropom cirkvene lađe vidi bi sad rekla kaj i koga, neču svoje duše grešiti, ni jezik zaflekati. Još me denes ruke boliju od cukanja nejnoga anjpidekla! Am je bila teška kaj da bi paletu cigle drmala, sad bu ona meni pametuvala!

Istini za volu, Slavicu nesem nigda videla da nosi očale. Valda ni štela lepotu kvariti žnimi. A denes je ljudi nosiju kaj bi zgledele šik, kul, gospodski, moderno, pametno, ko na primer, nuka naše susede Marićke. Ide v srejnju školu, a baba joj je očale platila kuliko bi mi za svoju kravicu dobili ak bi ju išli prodavati. Ne kajgod kravu, neg našu prelepu

¹ Astigmatizam – refrakcijska pogreška oka također poznata kao "cilindar", izlječiv.

Pisavu, aka Denizu. A dobro vidi (Pisava i Deniza i susedina nuka, op. a.). Veli Googlek da je pri te greške v joku vid muten i smeta mu jako svetlo i sunce, slika se razide i onda Slavica ni sigurna kaj i koga vidi. Bem ti žar lute koprive! Da je bar suseda Marica to znala pred dvajst let!

Gda sme još svi bili mladi, a hormoni kipeli kak zdruzgano grozdje v kace z puno cukora, Slavica je rekla Marici da je videla nejnoga gazdu Dančeka v crleno-plavim kariranim boksericam kak bos skače prek plota i beži prek nejnoga vrta z lačama i čiznama v ruki. Drčal je z Baušteličinoga dvorišča, kaj joj muž dela v Nemačke.

Košulu ni imel skopčanu, letela je za nim kak krila metulja gda išče cveteka. Bežal je kaj metek žarki i Slavici pogazil celi red šalate puterice Majske kralice za presađivanje, gredicu kozjaka, popiknul se na šprickantu i žnum potrgal grm rozastih srčekov. Kak je padal na zemlu, prijel se je za kolec za koji je bila privezana mlada vinogradarska breskva. Kolec je pukel, a muž je grdo opal i zabečal kak mickek gda mu staneš na rep. Onda je odšepal do plota i spuzal na Marekovičkinu dvorišče, vuz svince i kup slame za Širokovu živicu i v Ordanićov gaj.

Slavica je Marici mam rekla kaj je vidla. Ova je svojega gazdu Dančeka zela z rende, vikala je da se bu vrnula domom ocu i materi, bu ga nejni otec strelil kaj lisca v kokošinju.

Danček je inače dobru i mirnu ženicu pital, a kaj ju je prijelo, ni štel trpeti takve gluposti i prešel je v krčmu "Pri lepomu Silveku", a na odlasku je z vrati hiže tak lupil da su dve šajbe na obloku v kujne scurele na pod i razbile se v jezero komadičkov. Napil se je i gda se vrnul domom, sirotu Maricu je zmazal i za lasi ju čupal. Niš on nema z Bauštelicom! Čulo se prek pol sela kak je sirotica javkala i zvala pomoč. On je kričal da ona ima jezik kak krava rep i naj začkomi, kaj ima tuliti kaj vatrogasna sirena. Kak ni začkomela, ju je sirotu još više mlatil i vikal da on ne hodi okolo tuđih bab. I da se kune v materine oči da je to po istine! Na kraju pripovetke je zišlo da je to zbila tak. Išel je k stare cure, imenom Tereza, no, o tem potem.

Gda je Danček zaspal, Marica je onak kak je pretučena mogla, po-brala nekaj svoje robe, negov crni fond i svoje dokumente vu vreću za smetje i zvala sestru i šogora. Odvezli su ju v Zagreb, v Traumatološku betežnicu i sirota je dobila gips na potrganu ruku i gleženj, a dva rebra su joj samo napukla. Tražila je rastavu i vraga se rešila.

Cer im je bila na fakultetu i živela z dečkom v Osijeku, a sinek je išel v gimnaziju i bil pri dedu i babi po ocu v Zagrebu, se pripovedalo da su dobro stojeći. Deca su odrasla, dobro je sirota zdržala tulika leta.

Po rastave, Danček se vrnul na domovinu kaj je propadala otkad je negva babica mrla, a Marica je grunt prodala i odselila se, već se ne sečam kam. Danček se oženil z Pepicom Cviluševom z Kloštra, ona je

imela jeno dete sama, nekak se posložilo i na dobro zišlo vse. Maričine su kosti zarasle, a kak je pri srčeku, same ona zna.

Pred oko deset let, Dragič Premužić se jako napil na svadbi Vladeka Perišina i Mire Presnecove i ni znal kaj mele i štrmla, celu se noč ni gasil. Točno se sečam gde smo v našem Domu sedeli, blizu pećice Termo 8, bilo nam je lepo toplo, tu je noč vane bil jaki mraz.

Dragič mi je pokazal, a i Krivušička je vidla, veliku zaraslinu na desne noge i falil se je kak se olazaril na Slavinom vrtu, gda je još kaj dečko bežal s kurveraja. On je nabrzo posle toga oženil Danicu, najmlajšu čer suseda Kauzlarica, hižu su naredili vuz put kaj prati štreku, bliže Lonje i Prečecu. Kupili su bajticu i dve rali zemle pokojne strine Katice Pokornove. Danica je imela dve stareše sestre koje se nikak udati, i to je bil problem. Sestre su se morale udavati po redu, od najstareše do najmlajše. Dragič je čekal Danicu, a k Terezi kaj je živela sama je išel na praksu. Tak je to zgedelo. Trejta hiža od Slave, mam do Baušteline, gda se po cesti ide spram krucifiksa i k birtiji "K lepomu Silveku".

Sad si ja študiram, kak je tej Slavin astigmatizem premenil sliku našega sela. Krivušička kaj je z menum sedela za stolom na Perišinovej svadbi se dotepla v selo na ladanje pred dve lete, ni znala o čemu je tu reč. Ja sem sad znala veliku tajnu i ona mora biti z menum zakopana. Nesmem reči kaj je na stvari, to je življenje, a ne film, Gornje Moslavačko Selo, a ne Holywood ili ti – kak vele – reality show na televizije. Nema vremenskega stroja (the time machine, op. a.) kaj bi se vsi skup vrnuli nazaj i pokrpali kaj se pokrpali da, a Krivušička me bu spitavala do sudnjega dana. Namesto da su vsi čkomeli, oni kaj dobro ne vidiju i oni kaj su vse vidli i kaj misliju da su vidli. Najbolše se delati da se niš ne vidi.

Popoldan sem pri zdencu čistila prve orehe kaj su opali, gledela sem svoje cinije kak lepo cvetu i dišiju. Jožek je bil na paši z Jelenkom, Mazom i Denizom (aka Pisava, op. a), a ja sem si obečala narediti orehnaču. Zutra dojdu naša deca, z škrine sem zvadila nekaj mesa i imela v planu fini obed, a pri retrogradnoj analizi, bi reči preslagivanju događanja v selu, primetala sem nove podatke k onomu kaj sem već znala. Za krepati od čuda i znenadžnja. Bem ti truli pen, gdo bi se nadal takvom raspletu zavrzlamel!

Čera v dučanu vlovila me Mila Jelovčanka z Jalševca, i reč po reč, spripovedala mi je kak je smešno bilo gda joj je nejna tetica Tereza kaj se sirota bori z demencijom spripovedala. Veli, v sobotu je na ivanečkomu Ponte Rosu kupila šest pari jenakih kariranih muških gač pak je 3 para dala Dančeku i tri para Danici za Dragića, ni mogla cura iti kupuvat muške gače! A oni su se grdo potukli gda su se znenada obadva našli pri nje v isto vreme, i to v jednakim gačam. Sad znam kam su najlepše

šunke i debele šopane guske z dva tavana i dvorišča odletele. Da je Slavica nosila očale, puno bi toga zišlo drugač. Ali, navek tej ali!

Na cugu za Zagreb pred Miholje, išla sem v betežnicu na kontrolu. Danicu sem našla v kupeju gde je bilo mesta za sestri pa mi je spripovedala kak se ze svojim Dragičom pri Tereze zestajala skoro leto dan pred svadbu, dok se stareše sestre nesu poudale. A ja nesem mogla dojt k sebi, mi se mantralo kaj da se vozim na lađe, a ne v cugu.

Vnuku Igoru sem prišepnula naj otpre očalnicu v selu kaj več ne bi kojekakvih komedij bilo, jer ljudi ne vidiju dobro. Trebaju očale! Mora hititi jaki tej, kak veliju, marketing naj bi selaki mislili kak vučeno i lepo zglediju žnimi. Dam mu hižu i gradilišče zmed dučana i krucifiksa, mam do bertije, nasledila sem strinu Baru, ni sirota dece imela, a sem ju doranila. To bu skoro glavni trg našega sela, a morti se bu selo grad zvalo, pak bu očalnica na pravom mestu. Morti narediju kružni tok i fontanu, same, toga nebu ov tjeden.²

² Ova je proza napisana na donjemoslavačkom govoru Ivanić-Grada i bliže okolice. Pojašnjenja manje poznatih riječi: krajcati se – mimoilaziti se; hajkliv – osjetljiv; poguba – opasnost; špinčiti – bahatiti se; zdruzgano – zdrobljeno; šajba – prozorsko okno; zaraslina – ožiljak; olazariti – obogaljiti; pen – panj

AFORIZMI

DENIS VIDOVIĆ

Aforizmi i prozne crtice

Radim na sebi barem jednom mjesečno. Neki ljudi to zovu tuširanjem.

* * *

Kad god sam se prijavio za posao eunuha, rekli bi mi da sam prekvalificiran.

* * *

– A čime se ti ono baviš?

– Ma, ničim poštenim.

– Dakle, pisac?

– Uvijek se otkrijem.

* * *

Vrag nikad ne spava! Al' sad moram jer sutra radim ujutro.

* * *

Nekad je dovoljno samo otvoriti vrata. I ne plašiti se što je dva ujutro. I tuđa kuća.

* * *

Svaka dva dana kupim novu kutiju prezervativa. Stoje mi doma neotvorene, ali uživam u zavidnim pogledima u dućanu.

* * *

Ne živcirajte se bez razloga. Sigurno možete pronaći barem jedan.

* * *

Moj je spol jedino što me sprječava da se bogato udam.

* * *

Haiku je poput ljute supruge. Nikad nam ne kaže sve, a ono što nam kaže uvijek krije nešto više.

* * *

Prilično sam vješt u krevetu. Već se dulje vrijeme znam sam pokriti.

* * *

Nikad se neću dovesti u red jer se u redu uvijek čeka.

* * *

Kod djevojke prvo primijetim knjigu koju čita, a tek kasnije autora.

* * *

Muškarci? Već vam sam naziv govori da ne očekujete previše.

* * *

Ja sam idealan spoj sebe i onog prvog.

* * *

Ne planiram veliko vjenčanje. Samo par ljudi, bez mladenke.

* * *

Nevjera je samo malo širi pogled na vjernost.

* * *

Facebook uspješno povezuje ljude i nepismenost.

* * *

Odbio sam studirati jer su profesori bili nemirni dok sam predavao.

* * *

– A je l' se ti drogiraš?

– Ne, upravo sam završio. Recite?

* * *

Želim da mi na grobu piše nešto lijepo. Na primjer, moje ime i prezime.

* * *

Danas ljudi toliko misle svojom glavom, da glava ne može doći k sebi.

* * *

1593. – Osmanlije nisu ostali u Sisku jer su otišli raditi u Irsku.

* * *

Ako supruga uzme moje prezime, ja ću njezino ime.

* * *

Nesreća i teoretičar zavjere nikad ne dolaze sami.

* * *

Tupost je obično najoštrija.

* * *

Jedino ozbiljne veze ne uspijevaju. Ubija ih nedostatak humora.

* * *

Ne bih mogao zamisliti svoj život bez sebe.

* * *

U mojoj spavaćoj sobi nikad nije monotono. Neprestano mijenjam posteljinu različitih boja.

* * *

– Što ti misliš o seksu prije braka?

– Užas!

– Seks?

– Ne, ovo drugo.

* * *

Nepriстойno se okretati za vlastitom suprugom u društvu drugih žena.

* * *

Ako žalite za izgubljenim vremenom, gubite vrijeme.

* * *

Po seksualnoj sam orijentaciji dezorijentiran.

* * *

Izgled je poput svakog muškarca-vara.

* * *

Ako vam se čini kako ništa nema smisla, u pravu ste. Čini vam se.

* * *

Talent ne donosi uvijek novac, ali novac baš nikad ne donosi talent.

* * *

Bit ću joj vjeran sve dok nas moja supruga ne otkrije.

* * *

Muškarac počne razmišljati tek kad se zaljubi. Onako kako mu ona kaže.

* * *

Za razliku od mene, moja se savjest redovito kupa.

* * *

Ona je iz miješanog braka. Otac joj je cijepljen, a majka ne.

* * *

Kad vam sve krene nizbrdo, ne morate se više mučiti s guranjem.

* * *

Pisci su perolaka kategorija.

* * *

Moja me djevojka voli bez obzira na to što zarađujem neusporedivo manje od njezinog supruga.

* * *

S vremenom naučimo tolerirati i one poput nas.

* * *

Ako ne postoji rješenje problema, možda je i problem izmišljen.

* * *

Nikad ne čistim kuću prije Božića. Njegujem blagdanski izgled štalice.

* * *

Kad nikako ne ide, nešto se dobro događa na mjestu.

* * *

Kad vam život postane pretežak, stavite ga na dijete.

* * *

U Rimskom je carstvu svaka seljačina govorila latinski.

PRIJEVODI

HANS BENDER

Vukovi se vraćaju

Krasno Šeri se zvalo selo još tamo od revolucije. Ležalo je pedeset vrsta od najbližeg grada, u velikim šumama koje je presijecala cesta što je vodila od Zapada prema Istoku.

Seoski knez iz Krasnog Šerija je doveo sedam zarobljenika iz logora u gradu. Vozio se svojom kočijom na dva kotača u koju je za rudo bio upregnut oznojen konj. Među koljenima je držao pušku dugačke cijevi sa zahrđalim očnikom. U sanduku iza sjedala ležala je vreća s provijantom zarobljenika puna kruha, soli, kukuruzne prekrupe, luka i dimljene ribe.

Zarobljenici su koračali desno i lijevo po uskom pojasu između kotača i ruba polja. Kad je cesta zašla u prvu šumu, knez je sišao s kočije. Zavezao je uzde za naslon sjedala i pošao iza zarobljenika.

Oni su se ravnali prema konjskom hodu. Svi zarobljenici su išli sporo. Spustili su glave, samo jedan posve mladi ju je držao uspravno, i okretao ju je povremeno znatiželjno i sumnjivo.

– Imam pušku. – razmišljao je knez. – Oni nemaju puške. Moja puška doduše nije...

Taj mladi zarobljenik je zastao. Propustio je trojicu koji su išli iza njega, dok knez nije dospio u ravninu s njim.

– Dobar dan. – kazao je zarobljenik.

Još tamo od prvoga rata, knez nije više vidio nijednog Nijemca. Ovi Nijemci su bili nekakvi drugačiji Nijemci nego li oni od nekoć. Zamijetio je da je zarobljenik bio mlad. Imao je oči boje svijetloplave vode.

– Ima li u šumi vukova? – zapitao je zarobljenik.

– Vukova? – Knez je razmislio o pitanju. Da, bilo je to posve normalno pitanje.

– Vukova? Nekad je bilo vukova. Sad kod nas nema više vukova. Otjerali ste ih vašim ratom. Vukovi su pobjegli u Sibir. Prije je šuma vrvjela vukovima i nitko se nije usuđivao zimi sâm zaći ovim putem. Zadnje sam vukove vidio u prvoj ratnoj zimi, kad su topovi s Višni Voločeka grmjeli na ovu stranu.

– Već pet mjeseci je prošlo od rata. – kazao je zarobljenik. – Vukovi su se već davno mogli vratiti.

– Neka samo ostanu tamo gdje jesu. – odvratio je knez. – U Sibiru. U Sibiru im je mjesto.

Sve do večeri su zarobljenici i seoski knez išli šumom. Pokatkad su šume prestajale, a između njih je bila pokoja livada, uski komad neobrađene zemlje sa sasušanim grmljem, a potom bi opet započinjala

šuma, gusta i zamršena neuredna šuma s niskim, obogaljenim stablima i nabujalim šibljem.

U Krasnom Šeriju su ljudi izlazili iz kuća i stajali u tami ispred vrata. Knez je raspodijelio zarobljenike. U svaku kuću je dao po jednoga, a mladoga, koji se raspitivao za vukove, i koji je znao govoriti ruski, uzeo je sa sobom u svoju kuću.

Na stolu je stajala uljanica. U njezinu svjetlokrugu su sjedili dječak i djevojčica, i svojim okruglim zjenicama gledali put vrata, gdje je zarobljenik čekao na pragu.

Kroz vrata sporedne prostorije ušla je žena.

– Zove se Maksim. – kazao je knez dok je skidao svoj krzneni ogrtač. Zarobljenik se zaputio k djeci za stolom. Ispred njih su bile otvorene knjige s rukom ispisanim slovima i slikama u dubotisku.

– A kako se zovete vas dvoje? – upitao je zarobljenik.

Dječak je brzo ustao i rukom zakačio knjigu sa stola da je pala na tlo. Zaputio su u kut sobe okrenuvši zarobljeniku leđa. Djevojčica je pridigla pogled i nasmiješila se.

– Kako ti je ime?

– Julija. – rekla je curica.

– Julia, lijepo ime. – kazao je zarobljenik.

– On se zove Nikolaj. – dodala je curica.

Žena je spustila kruh na stol i postavila kraj toga dvije posude pune juhe. Knez je sjeo, pa je i zarobljenik sjeo. Puhali su u žlice i jeli. Žena je ostala stajati ispred ognjišta i povremeno kazala nešto u svezi s poslom, jelom, susjedima, vremenu.

Dječak se vratio k stolu. Podigao je knjigu, sjeo za jedan kut stola i počeo poluglasno čitati:

– Živio striček sve djece, Vladimir Iljič Lenjin! Živio striček malih pionira, Josip Visarionovič Staljin!

Ponad dječakove glave svjetlucala je zlatna papirna vrpca koja je obrubljevala anđela svete Trojice.

* * *

Ujutro su se zarobljenici sa seljacima iz kolhoza i s djevojkama zaputili na polja. Knez je uz pomoć konja i pluga valjao poput stakla tvrdo zgrudanu zemlju. Voda u izbrazdanim usjeklinama je bila smrznuta. Ledena kora je prskala. Krumpiri su bili hladni. Djevojke i zarobljenici su lupkali rukama ispod pazuha, a ispred usta im se izvijao dah poput dima.

Sunce se uspelo ponad šumā, tiskalo se ispod zelenomodrog, svi-lenkasto čistog neba, koje se širilo daleko ponad obzorjā. Vrane su po njemu ispisivale svoja rastrgana, ćirilična slova.

Selo je ležalo usred širokih polja, sa svih strana opkoljeno šumom. Put spram Istoka vukao je za sobom uski trag. Djeca su išla tim putom, daleka i sićušna, no njihovi su glasići odjekivali tako blisko poput šalica koje se stavljaju na limeni poslužavnik.

– Idu u školu. – kazala je neka žena mladom zarobljeniku. – Iza šume leži Rosono. Rosono je veći od Krasno Šerija.

– Jesu li i Julija i Nikolaj s njima? – zapitao je zarobljenik.

– Da. I oni su s njima – kazala je žena.

Zarobljenik je domahnuo. Djeca su odmahnula. Vitlala su svojim svežnjevima knjiga. Imala su krznene kape i vatene jakne ispod kojih se nije dalo razaznati koje je bilo Julija, a koje Nikolaj. Svi su mahali.

* * *

Kad su se djeca vraćala onamo putem, sunce je zapadalo u šume na zapadu. Golemo polje je bilo požnjeveno, vreće i košare su odvezene, i svi koji su radili su se vraćali, umorni, s bolovima u leđima i hladnih lica, u iščekivanju izbe, vatre i vruće juhe.

Djeca su opet sjedila za stolom iznad otvorenih knjiga.

Julija je kazala:

– Maksime, vidjeli su vučji trag!

– Što ste...? – zapitao je knez.

– Vidjeli smo vučji trag. – ponovila je Julija.

– Tko ga je vidio?

– Prvi ga je spazio Spiridon, potom Katarina, onda ja, pa Nikolaj.

– Ja sam ga vidio prije tebe. – otpovrnuo je Nikolaj.

– Vidjeli ste zečji trag. – kazao je knez.

– Ne, bio je veći. – kazala je Julija. – Posve duboke jamice, velike poput jabuka, a sprijeda su bile pandže utisnute u zemlju.

– Kakav je to bio trag, Nikolaj?

– Kao što je Julija kazala. Poput jabuka. I s pandžama.

– Glupost. – odvratio je knez. – Vukovi su u Sibiru... A sad ćemo objedovati.

* * *

Prije nego što je zadnje polje bilo požnjeveno, pao je snijeg. Plug je zapinjao u smrznutoj zemlji, a zarobljenici su sjedili kod ljudi koji su im dali smještaj i snatрили. Djeca su bila u školi. Knez i njegova žena su sjedili za stolom. Zarobljenik Maksim je stajao uz prozor i promatrao polje.

Knez je kazao:

– Ako i nadalje ostane ova hladnoća, sutra ćemo peći rakiju sarmagonku. Što misliš o tome, Maksime?

– A zašto i ne bismo?

– Dobro, sutra ćemo peći sarmagonku. – ponovio je knez.

– Ja je ne volim. – rekla je žena.

– Ti ju i ne trebaš piti. – odvratio je knez. – Zato ćemo Maksim i ja popiti više.

Ispred prozora, na brežuljku, odjednom je zastala životinja, nekakva suhonjava životinja visokih, tankih nogu, s velikom glavom i kosim očima, slična psu, a ipak nije bila pas.

– Tamo!

U zarobljenikovu poviku je bilo toliko užasa i straha, da su knez i njegova žena brzo priskočili prozoru i baš spazili kako se životinja okrenula i nestala u snježnoj vijavici.

– Da, to je vuk. Tako on izgleda. Djeca su imala pravo. – kazao je knez.

– A djeca su na putu doma! – povikala je žena.

– Vuk je tu, a djeca su na drugoj strani. – kazao je knez.

No to nije bilo uvjerljivo.

– Pa, imate pušku! Zašto se ne zaputimo van?! – upitao je zarobljenik.

– Moja puška...

– Nije napunjena. – kazala je žena.

Knez je izustio nepristojnu psovku!

– Jedan vuk nikada ne dolazi sâm. – rekla je žena.

– Nemam patrona, Maksime. – kazao je knez. – U gradu mi ih nisu dali, u magacinu ih nema, a niti u logoru. Nisam htio da to zarobljenici saznaju.

– Onda ćemo uzeti sjekiru, bradvu, kosu ili štapove.

– Ti ne znaš vukove, Maksime. No ako želiš poći sa mnom...

Zaputili su se putom spram istoka i kad su stigli na uzvisinu, primijetili su da nisu obukli ogrtače.

Knez je teško disao. Ledene pahulje su visjele s njegovih obrva, s njegove brade. Doimao se posve starim.

– Djeca su već odavno morala biti tu. – kazao je.

Pošli su dalje. Bilo je tiho, samo se čula škripa snijega. U daljini su začuli dječje glasove.

Knez je povikao: – Julija! Nikolaj!

I zarobljenik je vikao: – Julija! Nikolaj!

A potom su zavikala i djeca.

Knez i zarobljenik su pružili korak, a i djeca su pohitala. Poput kokošiju, na koje laje pas, dolepršala su u sredinu između muškaraca,

Julija, Nikolaj, Katarina, Ljudmila, Sina, Stepan, Aleksandar, Ivan, Nikita i Spiridion, desetoro djece, u krznenim kapama i vatenim jaknama, sa svežnjevim knjiga u ukočenim prstima.

Smušeno su pričala o vukovima i šumi, o pucketanju granja, zavijanju i cijelom spletu tragova i svježe napadanom snijegu.

Dok su tako stajali na putu, knez, zarobljenik i djeca i razgovarali, pristigli su vukovi. Prvo su spazili njihove oči, opasna, mutna svjetla u snježnoj zavjesi. Ispružili su svoje glave, načuljene uši, s vijencem nakostriješe dlake oko vratova, kuštrava, cementnosiva tijela, s kitnjastim repovima. Poput klinova su iskakali iz šipražja preko polja sjeverno od ceste.

Djeca su progutala zadnje riječi i grčevito se držala za leđa muškaraca. Knez je visoko držao sjekiru, a zarobljenik kosu. Koža na licima se zategla, a misli su se pomiješale.

Vukovi su jurili prolazeći duž ceste. Nijema, valovita gomila. Niz za nizom, leđa uz leđa, na visokim nogama. Zasigurno je iza tog čopora bio drugi, nevidljivi čopor u snježnoj vijavici, stotine čopora. Poneke životinje su prolazile tako blizu, da su im se mogla vidjeti rebra, kosti, mišići, tetive ispod šugava krzna i crvenih dugačkih jezika koji su visjeli iz gubica. Glad ih je tjerala, glad ih učinila slijepim za plijen pokraj tragova.

I tako su nahrupile vojske u gradove neprijatelja, kroz zidine šutnje, prijezira, mržnje. Ljudi su se posakrivali pred njima, zadržavali dah, zatvarali oči i bili uvjereni kako njihova srca tuku o zidove i oni vani bi to mogli čuti, nahrupiti kroz vrata i početi pucati u sobu onako nasumce.

Mrak je rastao, a još uvijek nije bilo kraja vučjoj vojsci. Kako dugo su prolazili? Koliko ih je bilo? Satima. Svi vukovi Sibira.

Potom su stigli zadnji vukovi. Kaskali su iza čopora, bolesne, mršave životinje i mlade životinje, kojima je nekako teško padalo podizati šape.

Noć je opkolila kneza, zarobljenika i djecu. Dugo se nisu usuđivali odvojiti, maknuti smjesta, razgovarati.

Knez je progovorio kao prvi. Kazao je:

– Vukovi se vraćaju. Nanjušili su mir.

(lipanj, 1954.)

(S njemačkog preveo: Mate Ante Ivandić)

WOLFDIEDRICH SCHNURRE

Pogreb

Stojim u kuhinji na stolcu. Netko kuca. Siđem, odložim čekić i čavao: noć, kiša.

Na-nu, pomislim, ipak je netko pokucao.

– Pššš! – čuje se iz okapnice.

– Da? – kažem na to.

Netko iz mene poviče: – Halo!

Opet se vratim. Na stolu leži pismo. Uzmem ga. Dolje se čuje lupkanje vrata. Odložim pismo, siđem dolje, otvorim vrata: ništa. Šaljivo, pomislim. Opet se uspnem gore. Pismo je tu; bijelo s crnim rubom. Mora da je netko umro, pomislim. Osvrnem se oko sebe.

– Miriše na tamjan. – govori mi moj nos.

– U pravu si. – kažem – Prije toga nije bilo tog mirisa. Smiješno.

Otvorim pismo, sjednem, očistim očale. Tako. Točno, osmrtnica. Slovka: NI OD KOGA VOLJEN, NI OD KOGA OMRAŽEN, DANAS JE NAKON DUGE, S NEBESKIM STRPLJENJEM PODNOŠENE PATNJE, UMRO: BOG.

Ispod toga sitnim slovima: *Sahrana će se održati noćas u potpunoj tišini na groblju Sv. Zebedeja.*

Vidiš, pomislim, i njega je ulovilo. Staroga, no dobro. Zataknem očale u etui i podignem se.

– Ženo! – zovem – Ogrtač!

– Kako sad to? – zabrunđa ona odozgor.

– Ne pitaj tako blesavo. – kažem – Moram na pogreb.

– Poznato mi je to. – zacmizdrila je – Hoćeš opet igrati skat.

– Glupost. – kažem – Bog je umro.

– I što onda? – rekla je – Možda ćeš kupiti još i vijenac, hm?

– Neee. – kazao sam – No, mogla bi mi dati Francekov cilindar. Tko zna tko će sve biti tamo.

– Ah, ne. – kazala je – Pa još možda markirati i Debelog Wilhelma.

Ne, nije to ništa. Osim toga je tmurno. Ionako nitko neće zapaziti da imaš na glavi cilindar.

Lijepo, pomislim, a onda ne, draga teta. Ogrnem svoj *pàltō*, podignem ovratnik i siđem do vrata. Pljušti. Kišobran, pomislim. Ali kišobran je kod Emme.

– Noć. – kažem i zatvorim vrata za sobom.

Vani je sve kao i oduvijek. Klizav asfalt, škrtlo svjetlo s laterni, poneki automobil, poneki prolaznik, a i tramvaji još voze.

Upitam jednoga: – Već čuli? Bog je umro.

On rekne: – Nanu, tek danas?

Kiša pojačava. Preda mnom iskrsne kiosk s karbidnom svjetiljkom unutra. Čekaj, pomislim, moram ipak malo zaviriti unutra. Prignem se, listam, tražim.

DANAS: Ništa. SUTRA: Ništa. NOVI SVIJET: Ništa. BUDUĆNOST: Ništa. NA BLAGDAN: Ništa. Ni jednog jedinog retka, čak niti pod rubrikom *kratke vijesti*.

Pitam: – Inače, imate li još što?

– List s oglasima. – kaže prodavač novina.

– Trenutak. – kažem.

Tražim, nalazim: zadnja stranica, čista slučajnost. Pod rubrikom *Ostalo*, posve sićušnim slovima: NI OD KOGA VOLJEN, NI OD KOGA OMRAŽEN, DANAS JE NAKON DUGE, S NEBESKIM STRPLJENJEM PODNOŠENE PATNJE, UMRO: BOG. Gotovo;. I to je sve.

Pokazujem to prodavaču novina: – No?

On kaže: – Jadnik! Nikakvo čudo.

Na trgu za smotre i parade, usred magle, stoji stražmeštar.

Pitam ga: – Nije li štogod rečeno na radiju?

– Rat. – odvrati on.

– Neee. – kažem ja – Nešto posebno.

– Neee. – odvrati on.

– Nikakav smrtni slučaj? Čini se da je Bog umro.

Sliježe ramenima: – Tako mu i treba.

Sve se više mračí. Ulica se sužava. Na uglu Kadetske ulice naletim na jednoga.

Taj veli: – Je li ovo puta za Zebedejevo groblje?

– Župnik? – pitam ja – Pogreb?

On kimne glavom.

– A koga to?

On kaže: – Nekog stanovitog Koga, ili Boga, ili tome slično.

Pođemo skupa. Pokraj napuštenih vojarni, pokraj zidina od opeke s kojih se ljušti žbuka, pokraj treperavih plinskih laterni.

Župnik upita: – Jeste li u srodstvu s preminulim?

– Nisam. – kažem ja – Idem tek tako.

Iza nas netko naglo otvori prozor.

– Upomoć! – zakuka neka žena.

Lonac s cvijećem lupne uz zveket na pločnik. Iz kuće nasuprot netko povuče rebrenice na prozoru. Svjetlo se prospe po ulici.

– Mir! – izdere se netko.

– Je li još daleko? – upita župnik.

– Nije. – kažem ja – Odmah smo tu.

Kiša je sada tako gusta i jaka da se jedva još razaznaju laterne. Skroz naskroz sam mokar sve do košulje.

– Ovamo. – kažem – Nadesno.

To je Maršalova ulica, završava na Trgu za ugljen koji je sad obrubljen bodljikavom žicom; logorska karantena za povratnike iz rata. Svi oni stoje na kiši i čekaju. S lijeve strane pokraj toga je Zebedejevo groblje, posve stiješnjeno uz stražnji zid WALDEMAROVE PLESNE DVORANE. Na desnoj strani tvornica dušika. Njezini zamazani prozori su osvijetljeni; čuje se, radi se punom parom. Njezini dimnjaci su osvijetljeni odozdola; gore su gube u maglini. Ispred groblja nešto stoji. Kola sa sandukom na njima. Nekoliko ljudi, jedan konj.

– Večer. – kažem.

– Jesi li ti župnik?

– Nisam. – odvrnem ja. – Ovaj tu.

– Ajde, pomози nam.

Župnik se laća posla, šuteći. Podignu sanduk na ramena i proteturaju kroz grobljanski kapiju.

– Pohitite malo! – izdere se kočijaš. On se zavukao ispod nekog pokrivača i naslonio se na konja; puši.

Kapija zacvili dok ju zatvaram. Polagano se gegam iza ljudi. Dvojica nose lopate. Poznajem ih: to su grobari. Treći na sebi ima plavu radnu odoru, iza njegova desnog uha lijepi se smekšana cigareta; pometač ulica ili jedan njemu sličan. Druga dvojica su odjenuti u zamašćene obične vojničke bluže, a na glavi imaju kape sa štitnicima; najvjerojatnije su to povratnici iz logora. Šesti od njih je župnik. Sad idu u raskoraku. Sanduk na njihovim plećima stoji posve ukrivo. Je li župnik tomu kriv; ne uspijeva mu izvaditi križ, stenje. Iznenada se prodere: – Spuštaj!

Priginje se.

– Ho-pa-la!

Poklopac odleti sa sanduka. Kakvog li krasnog iznenađenja! Župnik počne šepesati; dobio je sandukom po nogama. Mrtvac je ispao van. I sad leži tu, onako blijed. Acetilenske logorske svjetiljke ga osvijetljuju. Ima na sebi sivu košulju, suhonjav je, a na njegovim usnicama i po bradi sasušilo se nekoliko kapi krvi. Smiješi se.

– Idiot. – veli onaj u radničkoj odori.

Okrenu sanduk, pridignu mrtvacu i opet ga smjesti unutra. Kaže jedan od povratnika:

– Zaprljao se, pripazite malo.

– U redu je. – odvrati drugi.

I kad su opet namjestili poklopac, sagnu se.

– Hooooo-ruk! – izderu se grobari.

– Maaaarš, naprijed!

Župnik šepesa. Na ugaženoj hrpi zemlje čeka nekakva žena. Poznajem je; to je inspektorica. Razapela je nekakav izbušen kišobran kroz koji se vide osvijetljeni dimnjaci. Njezina suknja je načinjena od platna za vreće. Na njoj stoji napisano: Gradska tvornica dušika.

– Ovamo! – poviče.

Pokraj gomile zemlje je raka. Pokraj nje leži uže. A pokraj toga limeni križ s upisanim brojem. Nosači zaokreću.

– Spuuuu-štaj! – komandiraju grobari.

Sanduk se strovali na zemlju. Gosp. BOG napisano je kredom na njemu. Ispod toga nadnevak; no već posve razmazan. Župnik se iskašlje.

– Momče, momče! – izusti jedan od povratnika i pobriše znoj s čela.

Drugi stavi nogu na sanduk i nagne se naprijed.

– Posrano vrijeme. – rekne i zamrda nožnim prstima koje su mu izvирile na vrh cipele.

– Ajmo, ljudi. – kaže inspektorica – ubacite ga.

Jedan od grobara izmjeri iskopanu raku štihlačom.

– Ma, zar je moguće? – rekne.

– Što to? – upita drugi.

– Prekratka je.

Počnu razgrtati lopatama. Nešto pljusne kako grumenje zemlje pada u raku; podzemne vode.

– Pripazite malo. – veli onaj u radničkoj odori.

Župnik se iskašlje.

– Dragi nazočni... – započne.

– Tu... – rekne jedan od grobara – Daj uhvati malo to uže. A sad na nj s tim sandukom.

Podignu sanduk i postave ga na uže koje s desne i lijeve strane ima po tri omče.

– Istoooo-dobno! – komandiraju grobari.

Sanduk zalebdi ponad rake. Acetilenske svjetiljke zasvijetle kao da je sred dana. Limeni križevi unaokolo na niskim humkama nisu viši od glavica zelja. I dalje neprestance kiši. S pljesnivog stražnjeg zida WALDEMAROVE PLESNE DVORANE odvoji se poveći komad žbuke i prevrne dva križa.

– Spuštajte. – rekne jedan od grobara – Polagano spuštajte.

Sanduk uranja u raku.

– Zbog čega je umro? – priupitam.

Inspektorica zijevne: – Zar bih ja to možda trebala znati?

Iz karantenskog logora dopire glazba s harmonike.

– Kad kažem tri, pustite. – kaže drugi grobar i broji: – Jedan, dva...

– Trenutak! – rekne župnik i izvuče svoju nogu iz jame. – Sad može.

– Tri!

Zvuk, kao kad vreća ljosne u vodu.

– Svinjarija. – rekne onaj u radničkoj odori i obriše se po licu.

Povratnici poskidaju kape s glava. Župnik sklopi ruke.

– No, dobro. – ispljune jedan od grobara i počne namatati uže.

– Mogli ste stvarno malo dublje iskopati. – primijeti inspektorica.

Župnik je završio s molitvom. Podigne jednu grudu ilovače i baci je u raku.

– Pljus. – začuje se. I ja se pogurim.

– Pljus.

Onaj u radničkoj odori svoju porciju zemlje odgurne nogom.

– Pljus.

Za trenutak je sve mirno; samo se čuje drndanje i nabijanje strojeva iz tvornice dušika. A potom se opet začuje glazba, ovaj puta glasnije. Povratnici su opet stavili kape na glave, ljuljaju se u bedrima i pjevuckaju.

– Gotovo? – upita onaj u radničkoj odori.

– Gotovo. – odvrati inspektorica. – Zabijte križ što dublje u zemlju.

Župnik si čisti ruke. – Dragi nazočni. – izusti.

– Hej! – prodere se kočijaš izvana.

– Eto, ipak smo gotovi! – zabruna onaj u radničkoj odori. Potapša se po kapi:

– ‘bra večer, želim svima.

– ‘bra večer. – odvrate povratnici te se i oni razidu.

Inspektorica pođe za njima. Čini se poput karfiola, sa svojom zadignutom suknjom. Grobari počnu polagano zagrtati raku.

– Pljus. – odzvanja; – Pljus, pljus.

– ‘kledo blato – prozbori jedan od njih i potpeticom odgurne slijepljenu zemlju sa štihače.

– Hoće li danas častiti pićem u Odeonu? – upita drugi.

Župnik ukočeno bulji u stražnji zid WALDEMAROVE PLESNE DVORANE.

– Još nisam pogledao. – kaže prvi grobar, – Odmah ćemo svratiti.

– Hej! – dere se kočijaš vani.

– ‘bra večer. – kažem ja.

Župnik se ne pomakne.

– ‘bra večer. – odgovore grobari.

Grobljanska kapija zaškripi dok ju zatvaram. Na ogradi je pribodena ceduljica. Otrgnem je; komadić novinskog papira. Dio s oglasima, smešan kišom. Lijevo Patria-bar traži elegantnog konobara s vlastitom odjećom; desno neki čovjek daje krevetninu u zamjenu za tiganj. A između toga, crni rub, oglas za umrle: NI OD KOGA VOLJEN, NI OD KOGA OMRAŽEN, DANAS JE NAKON DUGE, S NEBESKIM STRPLJENJEM PODNOŠENE PATNJE, UMRO: BOG.

Osvrnem se. Jedan od grobara je skočio u raku i nogama taba zemlju. Drugi se baš useknuo i otresa šmrkalj s prstiju. U tvornici dušika kloparaju strojevi. Njihovi dimnjaci su osvjetljeni odozdo. Gore se gube u maglini. Iza bodljikave žice na stovarištu ugljena stoje povratnici i čekaju. Kiši. Acetilenske svjetiljke svijetle kao da je dan; tamo, gdje njihovo svjetlo ne dopier, je noć. A i harmonika je opet tu. Jedan pjeva uz njezinu melodiju: – La paloma ohé!

Grobljanska kapija zaškripi. To je župnik. On šepesa.

(nastalo negdje 1945. ili 1946.)

(S njemačkog preveo: Mate Ante Ivandić)

WOLFGANG BORCHERT

Kruh

Iznenada se probudila. Bilo je pola tri iza ponoći. Razmišljala je što bi mogao biti razlog njezina buđenja. Ah, tako! U kuhinji se netko spotakao o stolac. Osluškivala je glasove iz kuhinje. Bilo je tiho. Bilo je odveć tiho i kad je rukom prešla preko kreveta kraj sebe, zatekla je prazninu. To je bilo ono što je izazvalo toliku tišinu: nedostajao je njegov dah. Pridigla se i odšljapkala kroz mračni stan do kuhinje. U kuhinji su se sreli. Kazaljke sata su pokazivale pola tri. Vidjela je neku bjelinu kako stoji pokraj kuhinjskog ormara. Upalila je svjetlo. Stajali su jedno nasuprot drugome u košuljama. Noću. U pola tri. U kuhinji.

Na kuhinjskom stolu je stajao pladanj s kruhom. Zapazila je da je odrezivao kruha. Nož je još stajao pokraj pladnja, a na stolnjaku su bile krušne mrvice. Kad bi navečer pošli u krevet, uvijek bi počistila stolnjak. Svake večeri. No sad su mrvice ležale po stolnjaku. A i nož je bio tu. Osjetila je kako se ledenost kuhinjskih podnih pločica polagano uspinjala po njoj. I svrnula je pogled s pladnja.

– Pomislio sam, da se tu što događa. – rekao je i ogledao se po kuhinji.

– I ja sam nešto čula. – odvrtila je i pri tom zamijetila da se noću u spavaćici doimao poprilično ostarjelim. Tako ostarjelim kao što je bio. Šezdeset i tri. Preko dana se koji put doimao mlađim. Pa, ona se doima poprilično starom, pomislio je, u spavaćici se doima poprilično starom. No možda je to zbog kose. Kod ženā se to noću uvijek čini zbog kose. Kose ženu učine nekako starom.

– Trebala si obuti šlape. Tako bosonoga na ledenim pločicama. Još ćeš se prehladiti.

Nije ga ni pogledala, jer nije mogla podnijeti da laže. Da je lagao, nakon što su trideset i devet godina bili oženjeni.

– Pomislio sam da se tu štogod zbiva. – ponovio je još jednom i ogledao se onako besmisleno iz jednog kuta u drugi – kao da sam tu štogod čuo. Pomislio sam, tu se štogod zbiva.

– I ja sam nešto čula. No, valjda nije bilo ništa. – Maknula je pladanj sa stola i prstima pobrala mrvice sa stolnjaka.

– Ne, valjda nije bilo ništa. – odjeknuo je nesigurno njegov glas.

Priskočila mu je upomoć: – Hajde. Vjerojatno je bilo nešto vani. Hajdemo u krevet. Još ćeš se nahladiti. Na tim hladnim pločicama.

Pogledao je prema prozoru. – Da, mora da je bilo nešto vani. Pomislio sam, da je tu nešto.

Podigla je ruku prema prekidaču za svjetlo. Moram ugasiti svjetlo, inače moram pogledati što je s pladnjem, pomislila je. Još uvijek ne smijem gledati pladanj.

– Hajde, dođi. – rekla i ugasila svjetlo – Bilo je to vjerojatno nešto vani. Okapnica na vjetru uvijek lupka po zidu. Sigurno je bila okapnica. Uvijek na vjetru klapara.

Polagano su se pipkajući probili kroz mračni hodnik do spavaće sobe. Njihove bose noge su pljuscale po podu.

– To je vjetar. – kazao je. – Cijelu noć je puhao vjetar.

Kad su već ležali u krevetu, rekla je: – Da, vjetar je bio cijele noći. Valjda je to bila okapnica.

– Da, mislio sam da je nešto u kuhinji. Valjda je bila okapnica. – Kazao je to kao da je već bio u polusnu.

No ona je zamijetila kako neprirodno je zvučao njegov glas kad bi lagao. – Hladno je. – rekla je i polako zijevnula – Zavući ću se pod pokrivač. Laku noć.

– Noć. – odvratio je i još pridodao: – Da, već je poprilično zahladilo.

A onda je zavladao mir. Nakon puno minuta začula je kako tiho i oprezno žvače. Namjerno je disala duboko i ravnomjerno, kako ne bi zamijetio da je još budna. No, njegovo je žvakanje bilo toliko ravnomjerno, da ju je to polako opet uspavalo.

Kad se iduće večeri vratio doma, dogurnula mu je četiri kriške kruha. Inače je mogao uvijek jesti samo tri.

– Možeš mirne duše pojesti četiri. – rekla je i udaljila se od svjetiljke. – Ja baš ne podnosim najbolje ovaj kruh. Samo ti pojedj jednu krišku više. Meni baš najbolje ne šmeka.

Zapazila je kako se duboko prignuo nad pladanj. Nije dizao pogleda. U tom trenutka joj se sažalio.

– Pa ne možeš ti pojesti samo dvije kriške. – kazao je pognut nad pladnjom.

– Mogu. Uvečer baš i ne podnosim kruh najbolje. Samo ti jedi. Jedi.

Tek nakon stanovite stanke sjela je za stol ispod svjetiljke.

(studeni, 1946.)

(s njemačkog preveo: Mate Ante Ivandić)

WOLFGANG BORCHERT

Štakori ipak spavaju noću

Prazan prozor na osamljenom zidu zijevao je modrorumeno pun ranoga večernjeg sunca. Oblak prašine titrao je između strmo uspravljenih ostataka dimnjaka. Opustjela razvalina je dremuckala.

Imao je sklopljene oči. Odjedanput se još više smračilo. Primijetio je da je netko pristigao i sad stajao ispred njega, mračan i tih. – Sad sam njihov! – pomislio je. No, kad je provirio kroz sužene očne kapke, spazio je tek dvije noge u bijednim nogavicama. Stajale su poprilično iskrivljene pred njim, tako da je mogao gledati između njih. Riskirao je baciti sićušni žmirkavi pogled uz nogavice i raspoznao nekakvog starijeg muškarca. Taj je imao nož i košaru u ruci. I nešto malo zemlje na jagodicama prstiju.

– Ti tu spavaš, zar ne? – upitao je muškarac i odozgor pogledao nadolje na busen kose.

Jürgen je žmirkajući gledao između muškarčevih nogu u sunce i kazao:

– Ne, ne spavam. Moram paziti na nešto.

Muškarac je kimnuo glavom:

– A tako, zbog toga i imaš ovaj veliki štap tu?

– Da, odvratio je Jürgen odvažno i čvrsto stisnuo štap.

– A na što to moraš paziti?

– Ne mogu to reći. Čvrsto je rukama obuhvatio štap.

– Valjda na novac, a?

Muškarac je odložio košaru i počeo brisati nož o svoju nogavicu.

– Ne, ni na kakav novac, ne. – kazao je Jürgen s prijezirom. – Na nešto sasvim drugo.

– No, a na što to?

– Ne mogu to reći. Eto, na nešto drugo.

– No, onda ne. Naravno, onda ni ja tebi neću reći što imam u ovoj košari. Čovjek je nogom odgurnuo košaru i sklopio nož.

– Pa, mogu si misliti što je u košari. – primijetio je Jürgen prijezirno – Valjda hrana za kunića.

– Prokletstvo, da! – povikao je začuđeno čovjek. – Baš si prefrigan momak. Koliko ti je godina?

– Devet.

– Oho, tko bi pomislio, dakle devet. Pa onda isto tako znadeš koliko je tri puta devet, zar ne?

– Jasno. – odvratio je Jürgen kako bi dobio na vremenu, a potom još kazao: – To je posve lako. – Pritom je gledao između muškarčevih

nogu. – Tri puta devet, zar ne? – zapitao je još jedanput, dvadeset i sedam. Odmah sam to znao.

– Točno, kazao je čovjek, točno toliko kunića ja imam.

Jürgen je od čuđenja skupio usta: – Dvadeset i sedam?

– Možeš ih vidjeti. Mnogi od njih su još sasvim mladi. Hoćeš li?

– Ma, ne mogu. Moram ovdje paziti. – kazao je Jürgen nesigurno.

– Nепrestance? – upitao je čovjek – I noću?

– I noću. Nепrestance. Uvijek. – Jürgen je klizio pogledom uz krive noge. – Još od subote. – prošaptao je.

– Pa zar uopće ne ideš kući? Pa moraš i jesti neku put.

Jürgen je podigao jedan kamen. Ispod njega je ležala polovica kruha. I nekakva limenka.

– Pušiš? zapitao je čovjek, imaš li možda lulu?

Jürgen je prigrlio svoj štap i kazao bojažljivo: – Motam. Ne volim lulu.

– Šteta. – čovjek se prignuo k svojoj košari – Mogao si na miru Božjem pogledati kuniće. Prvenstveno one mlade. Možda bi sebi odabrao jednoga. Ali, ti se ne smiješ micati smjesta.

– Ne. – odvratio je Jürgen tužno – Ne, ne smijem.

Čovjek je uzeo košaru i uspravio se.

– Pa dobro, ako baš moraš tu ostati – šteta. – I okrenuo se.

– Ako me ne odaš – kazao je Jürgen brzo na to – To je zbog štakora.

Krive noge su se vratile jedan korak natrag:

– Zbog štakora?

– Da, oni žderu mrtvace. Mrtve ljude. Od toga žive.

– Tko to kaže?

– Naš učitelj.

– I sad ti moraš paziti na štakore? – upitao je čovjek.

– Na njih ne moraš paziti! – A potom je kazao posve tiho: – Moj brat, taj leži naime tu ispod. Tu.

Jürgen je štapom pokazao na porušene zidove.

– Naša kuća je bila pogođena bombom. Odjedanput je nestalo svjetla u podrumu. I njega. Još smo ga zvali. Bio je puno manji od mene. Tek četiri. Mora da je još ovdje. On je još puno manji od mene.

Čovjek je odozgor gledao na busen kose. A onda je iznenada kazao: – Da, a nije li vam vaš učitelj kazao i to da štakori noću spavaju?

– Ne. – prošaptao je Jürgen i odjednom se dojmio posve umornim, tako da ništa više nije kazao.

– No – kazao je čovjek – i to mi je neki učitelj kad ni to ne zna. Pa štakori noću ipak spavaju. Noću možeš na miru poći doma. Noću uvijek spavaju. Kad se smrači, zasigurno.

Jürgen je svojim štapom pravio male jamice u otpacima od ruševina.

– Sve su to mali krevetići – pomislio je – sve mali krevetići.

Potom je čovjek kazao (a pri tom su njegove iskrivljene nogu bile posve nemirne):

– Znaš što? Sad ću brzo nahraniti svoje kuniće i kad se smrači, doći ću po tebe. Možda ću jednoga uzeti sa sobom. Jednoga maloga, ili što ti misliš?

Jürgen je pravio male jamice u otpacima od ruševina.

– Sve male kuniće. Bijele, sive, bijelosive.

– Ne znam. – kazao je tiho i pogled upravio na krive noge – Ako stvarno noću spavaju.

Čovjek se uspeo preko ostataka zida na put.

– Naravno. – kazao je s tog mjesta – Vaš učitelj može se odseliti, ako baš ni to ne zna.

Na to se Jürgen uspravio i zapitao:

– Ako mogu dobiti jednoga? Možda jednoga bijeloga?

– Pokušat ću, doviknuo je čovjek već u odlasku, no moraš tako dugo ovdje na me čekati. Onda ću poći s tobom kući, znadeš li? Ipak moram tvom ocu reći kako se pravi zečinjač. Jer, morate to znati.

– Da! – doviknuo je Jürgen – Čekat ću. Moram još pripaziti dok se ne smrkne. Zasigurno ću čekati.

I doviknuo je još i to:

– Kod kuće imamo dasaka. Dasaka od sanduka! – doviknuo je.

No to čovjek više nije čuo. Trčao je na svojim krivim nogama ususret suncu. Ono je već bilo rumeno od večeri i Jürgen je mogao vidjeti kako je prosijevalo između njegovih nogu, tako krive su bile. A košara se žustro njihala amo tamo. U njoj je bila hrana za kuniće. Zelena hrana za kuniće, koja je pomalo posivila od prašine s ruševina.

(*studeni, 1947.*)

(*s njemačkog preveo: Mate Ante Ivandić*)

PETER WEIBEL

Vrijeme srca

*“A ono što otkucava,
je već njegov pad iz vremena.”
(Ingeborg Bachmann: Otpadni, srce)*

Stajao sam ispred visoke bolničke zgradurine. Htio sam ući, a i nisam htio ući. Poći, a ne željeti ići; nije mi to bilo strano. Bio je to samo određeni oblik kad te život prodrma: poznavao sam to još od prvog susreta s Hanom. A i od zadnjeg. Mislio sam na našu međusobnu šutnju, na godine. Pomišljao sam: sada je nezaštićena, ne može se braniti od mene. Bi li me uopće htjela vidjeti? Sa sobom sam nosio samo ceduljicu Hanine majke: kardiološki odjel, kat, broj sobe. Zašto baš srce? Hana stoji na žalosti i crta u pijesku srce, crta ga na mnogim mjestima: dvije obline koje završavaju u vrhu, listoliko – simbol naklonosti, ljubavi. Ona ga ne crta samo, ona ga zaklinje: srce, moje srce prolazi kroz sve, sve drugo isključuje. *Samo se srcem dobro vidi*. Izokreće rečenicu iz “Maloga princa”, rasteže je. Samo se srcem dobro spoznaje, dobro shvaća. Samo se rukama, koje dolaze izravno od srca, dobro dotiče. *Samo onaj koji voli svojim srcem, uistinu voli*. Moralo je biti srce, jer nije smjelo biti srce. *To što nas je opsjelo, dobiva moć nad nama. Može nas spržiti*.

Hana opet crta svoje srce, urezuje ga u led, u zamrznuto jezero. Smucao sam po bolničkom predvorju okružen bukom posjetitelja, pa sam se potom poželio popeti. Ali, polagano se uspinjati. Zastajkivao sam na svakom katu. Svjetlo ponad grada mijenjalo se od stubišta do stubišta, svjetlina se s visinom pojačavala. Hanino lice mi je prilazilo iz prošlosti na neposrednu blizinu. Međutim, prošlo je deset pa i više godina: deset godina bez njezina lica, a ipak još uvijek s njim.

U tom su protjecali krajolici i mjesta za odmor duše pa i zaklonjene tajnovitosti. Hana stoji ispred brzaca na rijeci. Vjetar joj postrance mrsi kosu. Ona po zraku iscrtava budućnost, pa potom opet povlači k sebi tu budućnost: žena i muškarac će zauvijek ostati jedno drugom tuđinci. Ljubav postoji samo dotle dok se tvoje želje uklapaju u ono što ti smatraš ljubavlju: zrcalo srca koje iznosi na vidjelo ono što drugi ne može vidjeti i dijeli ženski svijet od svijeta muškaraca. Zrcalo srca, ženstveno, snaga srca, muževna – riječi dijelimo u slikovne riječi, a slikovne riječi počinju dijeliti nas.

Uspinjabo sam se gledajući grad vani, svjetlucave krovove, iza njih posve bliske vrhove brežuljaka, ali iz neke druge zemlje; unutra bolnički

hodnici kao u zatvoru: kako bi mogla ovdje ozdraviti? Hanina majka je izrekla ime srčane bolesti. Uspijevao sam ga tek s mukom izgovoriti, ali sam shvatio: s tom bolešću se nije dalo još godinama poživjeti. Ta bolest guši život. Život splašnjaava zbog silnih nadanja. Promatrao sam užurbanost po hodnicima, hitnu pomoćnog osoblja, pomislio: to je nespokoj i nemoć pred moćnim! Moćno je izvan toga, želi oslabiti nagon za djelovanjem. Srce je srce, srce je život i sve – i uvijek je pod prijetnjom. Stalna prijetnja mogla bi prerasti u ludilo, ali odbijena prijetnja je isto tako bila ludilo. *A ono što otkucava, već je njegov pad iz vremena.* Most između svega i ničega mogao je biti neizmerno tanan, prostor u koji se ne može stupiti. Pročitao sam u nekoj knjizi: *Srce je tek veličine šake, ali njegov unutarnji sat i snaga njegova dometa nadilaze sve pojmljivo.* Klinike za srčane bolesti su bile bliže poimanju, ali za nepojmljivo ovdje nije bilo riječi, samo djelovanje i bezrječitost. Tamo gdje srce kuca nastaje vrijeme, nastaje sve – bez srca nema ni vremena, tek promjena mrtvog prostora. *Moje vrijeme, naše vrijeme, nije mjerno vrijeme nego stvarno vrijeme,* rekla je Hana. Opet je uz rijeku, pokraj brzaca, koji nadiru kroz svaku riječ, kroz trenutak. I posred srca: šumor vremena, njoj, nama posvećen, koji vrijeme isteže, čini čujnim. Šumor brzaca je početak, a to je i kraj: Hana me želi, Hana me više ne želi. Žena i muškarac uvijek stoje na oprečnim stranama – njihove putanje mogu se samo križati, a ne mogu se spojiti.

Uspinjao sam se slušajući šumor. Iz šumora su se pojavile slike, posložile se. Prolazio sam kroz svoj život i uspinjao se. Vidio sam kako otkucava Hanino srce, otkucava nasuprot izmjerena vremena. *Snaga njegova dometa nadilazi sve pojmljivo.*

Na ležaljci su provezli teško oboljelog s puno cjevčica za infuziju. Teško je i sporo disao, borio se. Tko kaže da svatko od nas u sebi nosi svoj vlastiti način umiranja? Hana ne pita mene, pita kamen. Kamen nosi djevojačke pozlaćene baletne cipelice i leži na otoku mrtvih San Michele u Veneciji. Može li u nebu i dalje plesati, u nekom novom životu? Razigrani kult mrtvih, umiranje života i San Michele privlače Hanu, poprimaju čudnovatu usisnu snagu. Tek onda mogu shvatiti život kad počnem shvaćati umiranje. *Srce otkuca između pedeset i sto puta u minuti, otkuca sto tisuća puta na dan i oko četrdeset milijuna puta na godinu.* Ali ne ostaju stotine tisuća izmjerenih srčanih otkucaja dnevno – *ostaje pet ili deset sretnih otkucaja, strujnih udara dnevno.*

Shvatiti život značilo bi shvatiti umiranje, no shvaćanje je bilo uvijek tek kratko zaprepaštenje, i ništa više. Sada je grad bio daleko dolje. Doimao se poput tajanstvenog saća prepuna života, no taj se život odavde nije moglo dodirnuti. Život je bio jučer. Ovdje, na ovim bijelim hodnicima, bilo je tek podrhtavanje uspomene, natiskivanje slika koje su se međusobno uzupčile. Pripadale su Hani.

Penjao sam se k Hani i nisam znao kakav će biti naš susret. Bila je blizu i bila je nezaštićena: – Htjela bih se moći braniti dokle god postojim, htjela bih se obraniti od tebe i svakoga koji pokušava raspomagati sa mnom. Htjela bih se obraniti za one koji se sami ne mogu braniti.

Hana dijeli letke i staje u red s povorkama demonstranata. Mrgodno je odlučna noseći transparente za slobodu Palestine i Tibeta, za žrtve iz Sabre i Chatile i s trga Tiananmen. Prožimanje svijeta ljubavlju je utopija, ali bez utopije neće više biti nikakva svijeta pred nama. Hana staje u red i vjeruje kako su redovi sve gušći. *Mnogo nas je*. Odlučna je i nepristupačna, ide nemirnim putem, na kojem ju se može, na kojem ju se više ne može pratiti. *Moje srce prolazi kroz sve, isključuje sve drugo*. Srčana krv, ženstvena, srčani strah, muževan – slikovne riječi su imale razloge koji su bili primjereni, a i neprimjereni, ali su dijelili žene od muškaraca, a time su opet postajali stvarnima: žene vole drugačije nego muškarci, žene drugačije pate. Žene imaju drugačije srce, one drugačije osluškuju jezik koji dolazi iz srca. No, u nekom glasilu sam pročitao što je napisao neki mladić koji je očajan čekao na novo srce: *Osluškujem vjetar i koncentriram se samo na ono što je sada*. Čitao sam kako je patio, borio se; pokatkad bi sve što bi mu dopalo ruku rastrgao kako bi osjetio sadašnjost, moć umiranja života. Istrgao je iz drijemeži ono nasilno iz života: *Tek sada sam svjesno ovdje, možda je to prednost bolesti*. Za trenutak sam mislio samo na ovog čovjeka koji je htio novo srce, i koji je umro s presađenim srcem. *A ono što otkucava je njegov pad iz vremena*. Srce je srce, srce je život i sve – i uvijek je pod prijetnjom. Stalna bi prijetnja mogla postati ludilom, možda muškim ludilom, a odbijena prijetnja isto tako – ali stvarna prijetnja je izbrisala sve granice između žene i muškarca.

Vidio sam zrcaljenje prijetnje u očima posjetitelja koji su mi dolazili u susret. Doimali su se smušeno, tuđe; oči su im znale ono što druge oči nisu znale. Na zidu je visjela slika na kojoj su se dvije žene blizanke držale za ruke. Srca su im bila u otvorenom prsnom košu povezana krvnom žilom. Je li srčana povezanost, znanje o vremenu srca bilo ženstveno? Hana je rekla: vrijeme srca je ono što nas drži, što ostaje. Ono sve daje, sve uzima, ono je stvarno vrijeme, vrijeme pomirbe, vrijeme svega. *Srce pada kroz vrijeme, vrijeme pada kroz srce*.

Bio sam sad posve blizu, trinaesti kat, četrnaesti kat, još jednom pogledao nadalje: krajolici s kućama, sa stablima, tajnoviti poredak, više nerazpoznatljiv. Umreženi sag sjećanja, slutnja o tamo i ovdje, o onom što je bilo. Krovovi i tornjevi, između njih trgovi, svi trgovi u jednom trgu: Hana šuti naslonjena na zid, snijeg na Münsterskom trgu, stari, obojeni snijeg. Hana šuti i zebe, šuti i govori: ljubav na koju mislim je srčano oko koje mi otvara svijet, koje svijet donosi k meni. Ljubav ne poznaje uvjetovanja, sporednih formula: možeš ostati uz mene ako ne

postavljaš uvjete, ako si spreman sa mnom ići do nakraj svijeta. *Samo onaj koji voli svim srcem, doista voli.* Ne idem s Hanom do nakraj svijeta. Hana me ne treba da bi došla do nakraj svijeta. Ona sjedi i zebe, ostaje u maglini, u snijegu, a potom odlazi. Sjedi na nekom drugom mjestu i u nekoj drugoj zemlji, Piazza Farnese u Rimu, udiše mirise, boje, prisutnost tijela na toplom kamenu. Udiše svjetlinu palača, okerasto žuto i siensko pečeno, udiše trenutak, duboko i bezuvjetno, utišće ga ognjem naspram pada iz vremena. *Življenje-umiranje-življenje – samo pet ili deset sretnih otkućaja, strujnih udara na dan ostaje.*

Petnaesti kat, šesnaesti kat. Ovdje mora da je Hanina soba. Neka žena tješi svog muža koji iza sebe ima operaciju. Nešto nije pošlo po dobrom. Čuo sam ga kako plače, priča o toplini doma kao o snu: tuđa zemlja! Dolje, šesnaest katova niže, čekalo je proljeće, no odavde se nije dalo nazrijeti proljeće. Je li bilo lakše umrijeti u proljeće? Vrijeme srca je vrijeme pomirenja, ali smrt od srca prodrla je kroz svako pomirenje. Nije li smrt od srca dobra smrt, samo jer bi bila brza smrt, ali bez vremena za pomirenje? A za rastanak? Tko si priželjkuje smrt od srca, mora poznavati rastanke. Mora s njima živjeti.

Stajao sam ispred Hanine bolničke sobe. Vrata su bila samo pritvorena. Pokraj vrata je visjela pastelna slika s galebovima. Galebovi su letjeli ponad mora oblaka ususret lijevku svjetla na obzoru. Let im je bio bestežinski, lagan: poput obećanja! Galebovi opet lete ponad rijeke, tamo gdje počinje početak, počinje rastanak. Rastajemo se, a da se stvarno ne rastajemo, kaže Hana. Zbiljski rastanak nije moguć, ako se zajedno živjelo. Poći zajedno dalje, a ne ići više zajedno dalje – to su samo različiti oblici zajedničkog življenja. *Vrijeme srca je ono što nas održava, što ostaje.*

Otvorio sam vrata i nisam vidio čuđenje ni odbijanje na Haninu promijenjenom licu. Vidio sam da sam mogao k njoj i da sam se s njom mogao još jednom vratiti.

(s njemačkog preveo: Mate Ante Ivandić)

ĐURO VIDMAROVIĆ I NATALIJA PETROVNA

Kazimir Malevič kao pjesnik kršćanskoga nadahnuća

Ja sam početak svega... (oko 1913.)¹

pod "Ja" podrazumijeva se čovjek

Ja sam početka svega, jer u svijesti mojoj
rađaju se svjetovi.

Ja tragam za Bogom, tragam u sebi za sobom.

Bog je svevideći, sveznajući, svemoćan
buduće savršenstvo intuicije kao vasseljenskog²
svjetskog

Nadrazuma.

Ja tražim Boga, tražim svoj lik,

već sam nacrtao njegov obris

i nastojim utjeloviti sebe.

I moj mi razum služi kao puteljak do onoga što
je nacrtala intuicija.

Lice se moje smije a moj smijeh otežava mudrost
grčanjem moga lica. Time se odjeljujem od prirode, jer
ona se ne smije, ona nema grimasu smijeha, ona
je savršenija.

"Ja" je veliki početak. Hoću li biti kadar obuhvatiti svoje lice
Mudročću vasseljenskog bljeska?

¹ Pjesma je napisana 1917.–1918.; rukopis se čuva u Malevičevom arhivu, u Stedeljck Muzeju u Amsterdamu. (Stedeljck Museum (nizozemski: "Gradski muzej") muzej je moderne i suvremene umjetnosti i dizajna. Osnovan je na poticaj skupine građana kao gradski muzej 1874. godine. Isprva je bio smješten u Rijksmuseumu, a 1895. preseljen je u vlastitu zgradu. Posjeduje zbirke slikarstva i kiparstva iz 19. i 20. stoljeća, znatan broj slika Vincenta van Gogha, djela umjetnika koji su pripadali umjetničkom pravcu De Stijl, te djela europske i američke umjetnosti nastala nakon 1950. godine.) Dataciju pjesme s 1913. godinom stavio je sam Malevič, sukladno vlastitoj sklonosti da 1913. godinom datira sve najvažnije događaje svoga stvaralaštva, utemeljenje suprematizma i stvaranje "Crnog kvadrata", ali i zbog nove političke situacije nastale boljševičkim prevratom u Rusiji 1917. godine.

² Pojam "vaseljena" ima u pravoslavnoj teologiji duhovno značenje i teško ga je prevesti pojmovima "kozmos", ili "svemir".

Zvijezde se pale i trepere na licu mojem
obnavljajući ogranj mudrosti.

U moru tvojih očiju tamni su otoci okovani
prstenom, kao sjećanjem na ropstvo.

Iskopat ću ih, jer mudrost je u unutar tamnog otoka
kao izvor života.

Ja nosim opnu koji štiti moje savršenstvo u Bogu.

Moje oči vide svijet kroz lanac prstenova
koji su ljestvica moje mudrosti

Tako po ljestvici spoznaje otkrivam ono što je
sačuvano u meni i što sam odbacio u prostor puteva
radi spoznaje.

Ono što spoznajem rezultat je mudrosti,
a spoznaja moja je podnožje ljestvice moje.

Nastoj ne ponavljati sebe, niti u ikoni, niti
u slici, niti u riječi. Ako te nešto u tvome radu
podsjeća na već učinjenu prošlost,
glas novog rođenja ti govori:

Izbriši, zašuti, hitno ugasi ako je ovo vatra,
Kako bi rubovi tvojih misli postali sjajniji i da
ne zahrđaju.

Kako bi čuo dah novoga dana u pustinji,
Očisti svoj sluh i izbriši stare dane,
jer jedino ćeš tada biti osjetljiviji i bijel
jer mrlje mudrosti su na tvojoj tamnoj odjeći
a disanjem vala nacrtat će se za tebe novo
Misao tvoja sada će prihvatiti obrise i utisnuti će
pečat koraka tvojega.

Razum, prva tvorevina lika čovječjeg
Intuicija – nejasna tvorevina drugoga lika
nove tvorevine budućega čovjeka. Ali u
dubini vremena početak trećeg je predodređen
i on će dovršiti cijeli niz svjetskih građevina;
ništa se od njega ne može sakriti i
mnogi milijuni stranica
svijeta bit će pročitani odjednom,
niti jedan detalj neće
promaknuti
budućoj lubanji nadmudrosti
a ovo što je sada tajanstveno postati će
jasnije od sunca.

Bog kao Trojstvo, u takvom obliku poprimio je
obrise jednoga dijela ljudi. Bog, Bog sin i Bog duh.
Bog – nešto neviđeno, nedostižno – tajna
koja je stvorila prirodu i koja
mora ići k njemu preko sina Boga koji je bio
među nama. Ali Sveti Duh je nad njima. Nebo je
mjesto prebivanja troličnoga Boga.
U ovoj gruboj priči našega razuma
ne krije li se predosjećaj toga
da u Sinu – postoji čovjek koji hita
prema Bogu, to jest prema svome novom liku i
novom Svijetu. Sveti Duh — hoće li to biti treće
stanje čovjeka koji se iznova utjelovio u
nematerijalnu budućnosti u kojoj kao u carstvu
nebeskom, neće trebati ništa iz ovoga svijeta.

U Legendama i kazivanjima nastojimo odstraniti
vlastitu težinu tijela, olakšati sebe, zato crtamo za
sebe na lik, i njegove oblike života kako bismo kroz
njega ponovo utjelovili sebe.

Legenda o Kristu prikazuje lik i život njegov
u takvom obliku da je prihvaćen kao Sin Božji kao
što su govorili proroci
razapet na križu stradao za nas (ali to na stranu)
uzet na nebo, tj. u drugi bitak. Ali duh njegov je
lebdio i vratio se treći dan u tijelu svojem. Očigledno
u intuicijskim predosjećanjima čovječanstvo nije
našlo druge oblike za oblačenje duha osim
ponovnoga utjelovljenja kako bi zajedno s
tijelom uzašao na nebo.

Ali to su samo stremljenja, dok subjekti kojima
je sudbina dodijelila da budu iznad drugih samo su
pojedinačne stube prema udaljenoj budućnosti.

I veliko u legendama i pričama ljudi postoji
nagomilavanje okolnosti koje su suviše, ali puno
toga zamršuju te se često okolnosti prihvaćaju kao
sadašnjost.

U ovom slučaju nebo, anđeli, molitve – sve su to
okolnosti

Jer u stvari ponovno utjelovljenje svijeta
ostvaruje se ovdje u neprekidnom radu i kretanju, uz
odbacivanje svijeta prošlosti.

Krist je uskrsnuo i otišao u nebo, od početka je predao živi duh svoj Bogu ocu koji se kroz tri dana vratio i zajedno s tijelom uzdigao.

Odatle pretpostavka da ćemo i mi u danu posljednjeg Suda uskrsnuti, duh naš vratit će se i uzeti svoje zemaljsko tijelo. Sveti će krenuti u nebo grešnici u pakao. Tako će se završiti život naš na zemlji. Sve ove pretpostavke su gomilanja od kojih ne možemo vidjeti ponovno utjelovljenje na zemlji. Ali u daljini se naziru kazivanja nematerijalna prvih osnova – ja maštam otići, ali još ne idem i kada se nematerijalno približava realnome postaje tijelo tako da nematerijalnost duh – prvotne osnove prozirne postaje materijalan.

Krist je umro i duh njegov nije se vratio više njegovu tijelu, već je sagradio sebi drugo (tijelo): crkvu – koja se od katakombi razvila u raskošne hramove. Krist se preobrazio u crkvu i crkva je njegova nova opna. Koja je proživjela 2000 godina i možda će živjeti i više.
Besmrtni Bog.³

Varijanta druga

Казимир Малевич

Ja sam početak... (oko 1915.)

Kad izgovorim Ja, mislim na čovjeka
Ja sam početak svega jer u mojoj svijesti
rađaju se svjetovi.
Ja tragam za Bogom, tragam u sebi za sobom.
Bog je svevideći, sveznajući, svemoćan.
Buduće savršenstvo intuicije kao kozmički svijet
nadrazuma.
Ja tragam za Bogom, tragam za svojim licem,
već sam ocrtao njegov obris

³ В легендах и сказаниях... Малевич Казимир Северинович (kazimirmalevich.ru)

i težim da se utjelovim.

I moj mi razum služi kao put do onoga što je ocrtano intuicijom.

Moje se lice smije i moj smijeh pritišće mudrost grčenjem moga lica. U tome se razlikujem od prirode jer

ona se ne smije, ona nema grimasu smijeha, ona je savršenija.

Ja sam veliki početak, hoću li biti kadar da obuhvatim svoje lice mudročću kozmičke slave? Zvijezde se pale i svjetlucaju na mome licu dajući stoljećima vatru mudrosti.

U moru tvojih očiju mračni su otoci okovani

prstenom, kao uspomenom na ropstvo.

Iskopat ću ih jer mudrost je u mračnom otoku kao izvor života.

Ja nosim omotač koji štiti moje savršenstvo.

U Bogu moje oči vide svijet kroz lanac prstena koji su koraci moje mudrosti.

Tako ovim koracima saznanja otkrivam ono što je sačuvano u meni i to sam zavitlao u prostor kao putove do spoznaje.

Ono što spoznajem rezultat je mudrosti

i moje je saznanje prvi korak na mojoj ljestvici.

Ne pokušavaj sebe ponoviti ni u ikoni, ni u slici, ni u redcima.

Ako te nešto u tvome radu podsjeća na nešto što si učinio u prošlosti, glas novog rođenja govori ti: raščisti s tim, ostani tih, brzo ga ugasi ako je vatra, kako bi rubovi tvojih misli postali sjajniji i da ne zahrđaju.

Kako bi čuo dah novog dana u pustinji,

očisti svoj sluh i odbaci stare dane,

jer jedino ćeš tada biti osjetljiviji i čistiji jer

mrlje mudrosti su na tvojoj tamnoj odjeći

i sa dahom talasa se nova volja – savladat će te sudbinom.

Tvoja će se misao sada uobličiti i ostaviti će svoj žig na tvom koraku.

Razum prvo stvara čovjekovo lice.

Intuicija je nejasno izobraženje drugog lica,

ново izobraženje budućeg čovjeka, ali u dalekom vremenu početak trećeg je predodređen i ono će dovršiti cijeli prsten ustrojstva svijeta; ništa se od ovog ne može sakriti i mnogi milijuni stranica svijeta bit će pročitani odjednom, ni jedan detalj neće promaknuti budućoj lubanji nadmudrosti.

Ono što je sada tajanstveno kasnije će biti jasnije od sunca.

Bog kao trojstvo uzeo je oblik izvjesnog tipa ličnosti. Bog, Bog sin i Bog duh.

Bog – ništa, neviđen, neshvatljiv, misterij koji je stvorio prirodu i koji je mora vratiti kroz Božjeg sina koji je bio među nama. Ali Sveti Duh je nad nama.

Nebo je obitavalište Boga s tri lica.

U ovoj jednostavnoj priči našeg razuma ne može li se pokušati otkriti predosjećaj da je u Sinu čovjek koji teži

Bogu, tj. svome novom licu i novom Svijetu. Sveti Duh — neće li on biti treće stanje čovjeka, otjelovljenog u nematerijalnoj budućnosti. Tamo, kao u carstvu nebeskom, ništa što pripada ovom svijetu neće biti potrebno.

U nekim oblicima religije raj je stvorio nebo gdje ljudi već žive

sa svecima; oni su dobili nove oblike; ni religija ni rođaci tamo ne postoje, nema više veza i nema uznemirenosti koje su postojale na zemlji.

Na zemlji je svako bio obuzet brigom:

kako dospjeti do raja,

Novog života li da nađe mir u onome što je sveto.

Ali i tamo se zahtijeva služenje Bogu zajedno s anđelima.

Sukladno tome čovjek je tamo donio služenje u novi život, jer on služi Bogu, on priznaje nešto što je visoko nad njim samim i ispod njegovog skiptra stvara novo carstvo monarhije.

To je stav razuma koji je vjerojatno pobrkao novo biće sa zemaljskom udobnošću. U stvari

možda su ondje sasvim drukčiji principi, nebo treba shvatiti kao novo lice našega novog bića, kada ćemo biti utjelovljeni u Bogu, jer Bog je intuitivno predodređenje našeg lika.

Prikazivanje svetaca na nebu još je uvjetovano istim tijelom, istim skeletom, ali ne zahtijeva više zemlju. Time se oni primiču bliže Bogu-Duhu, trećem prenošenju ili nebu gdje će već potpuno iščeznuti forma skeleta i tijela.

Krist se prikazuje kao uskrsnuo, Njegovo tijelo odnosi se na nebo. To je jednostavan zaključak razuma;

jer filistar ni na koji drugi način ne bi mogao opisati oblik uređenja zemaljskog života, osim na način koji okružuje njegov život. Krist je umro ali forma smrti i života stvorila ga je u čovjekovom mozgu kao Boga Sina. I njegov brižni Otac morao ga je odnijeti na nebo, svom ocu. Sve ovo ukazuje na činjenicu da duboko u čovjeku leži put k ponovnom rođenju i on samo narušava počinak, gurajući ono što je istinito na stranu prvobitnog, kao da ovu snagu odbija od moći koja bi ga trenutno mogla prenijeti u drukčije uvjete.

Bog je stvorio čovjeka, to je čovjek shvatio i kroz dugo putovanje pokušavao je dosegnuti savršenstvo; dosegnuo ga je u prorocima i Bogu sinu, Kristu, sasvim se približavajući Bogu. Bog je sveprisutan, sveznajući i vidi sve; da li Sin posjeduje sve što posjeduje Otac: očito da posjeduje, jer sva trojica su jednaki i sami čine Boga.

Bog sin rođen je od majke baš kao što smo i mi rođeni, zbog toga su ljudi veoma blisko povezani sa Bogom sinom.

Tako su ustanovljeni koraci našeg prenošenja. Molitvom se moramo pripremiti da obuhvatimo nebo.

I oni koji će se pripremiti biti će izvedeni iz pepela zemaljskog grijeha prema nebu i bit će uskrsnuti. Svi oni koji se neće pripremiti umrijet će na zemlji u carstvu pepela — njihova će duša patiti u ognju — to upućuje na kažnjavanje u slučajevima tvrdoglavosti, ali u tom slučaju duša ipak živi i ne kažnjava se smrću — samo patnjama.

Sjedinivši se s nebom još smo se više približili Bogu jer smo već dosegнули Njegovo carstvo, pošto smo odbacili zemlju i zamijenili ju za carstvo vječne službe božje, u kojoj je sadržan čitav rad. Pošto smo stigli na nebo ostaje nam spoznati sve odlike Boga tj. da je on svevideći, svemoćan i sveznajući.

Neophodno je raširiti se u obilježjima svijeta, tj. Ponovo se roditi u čitavom svemiru, ispuniti se svime.

To već dolazi, jer mi smo sada već rašireni u mnoštvu obilježja svemira, iako nismo sveznajući — možemo reći da znamo mnogo i prema tome vidimo mnogo, stoga je naša snaga od prvobitnog stanja neizmjereno narasla — mi smo veoma moćni.

Bog, Bog sin, Bog duh — su prsteni koji okružuju Boga sina, čovjeka, i čine tri prenošenja, tri bića, početak, početak poimanja Boga, savršenstvo onoga što je rođeno je Bog sin, a Bog duh je iščeznuće, apsolutno raspadanje savršenstva.

Tako će kroz obnavljanje sin uništiti prsten svijeta i sobom će ispuniti bezdan.

Tada će sve biti svevidljivo, svemoćno i sveobuhvatno.

Tada će nam ključevi misterija biti jasni.

U legendama i pričama težimo da se oslobodimo težine tijela, da postanemo lakši i zbog toga uzimamo sebi nadlik i forme njegovog života, kako bismo se ponovo rodili u njemu.

Legenda o Kristu ocrtava lik i Njegov život u takvom obliku da se On prepoznaje kao Bog sin o kome su proroci govorili: On je bio razapet na križu, stradao je za nas (ali to je manje važno),

On se uzdigao na nebo, tj. u drugo postojanje.

Ali Njegov duh je lebdio nad nama i trećeg dana vratio se u Njegovo tijelo.

Očigledno da u svom intuitivnom “predosjećanju” čovječanstvo nije otkrilo druge oblike u koje bi odjenulo duh osim ponovnog rođenja u tijelu i uzdizanja i duha i tijela u nebo.

Ali to je samo uputstvo, i podanici čija je sudbina

da budu iznad drugih nisu ništa drugo do odvojeni koraci prema nekoj dalekoj budućnosti.

U legendama i pričama postoji mnogo toga što je mješavina predmeta iz okoline koji nemaju ničeg zajedničkog sa suštinom problema;

mnoge stvari se brkaju i veoma često predmeti iz okoline uzimaju se kao ono što je istinito.

U danom slučaju nebo, anđeli, molitve — sve je to okruženje, jer u stvari obnavljanje svijeta ovdje se događa u neumornom radu i kretanju, odbacujući svijet prošlosti.

Krist se uzdigao, otišao je na nebo, on je od početka prenio svoj živi duh na Boga oca, i poslije tri dana se vratio i uzdigao zajedno s tijelom.

Odatle potječe pretpostavka da ćemo se i mi na dan Strašnog suda uzdići i naš duh će se vratiti i pokupiti svoje posmrtno ostatke.

Sveci će otići na nebo, a grješnici u vječni oganj.

Tako će se završiti naš život na zemlji.

Sve ove pretpostavke su mješavina iza koje ne možemo vidjeti ponovno rođenje na zemlji.

Ali negdje daleko mi vidimo proročanstvo prvog, nematerijalnog principa — ja sanjam o putovanju a ipak ne putujem — i kada se nematerijalno približi realnom ono postaje tijelo, tako da je nematerijalnost duha, prvog principa, očita i postaje materijalna.

Krist je umro i njegov se duh nije ponovo vratio njegovome tijelu — zbog toga si je izgradio drugo tijelo:

Crkvu — koja se iz katakombi razvila u raskošne hramove. Krist se preobrazio u Crkvu i Crkva je njegov novi omotač. Ona živi već 2000 godina i možda će još živjeti.

Bog je besmrtn.⁴

(Preveli na hrvatski jezik: prof. dr. Natalija Petrovna i Đuro Vidmarović)

⁴ K. Malevich, "I am the Beginning...", u K. S. Malevich, *The Artist, Infinity, Suprematism, Unpublished writings 1913.-33., Vol. IV, Copenhagen, 1978.*, priredio Troels Andersen, str. 12.-27.

Primjedba prevoditelja

Problem s kojim smo se sreli bila je datacija. Neki Malevičevi biografi i ruski povjesničari umjetnosti tumače činjenicu što je ovu pjesmu napisao 1917.–1918. godine kao običaj tadašnjih ruskih umjetnika, ali i kao Malevičevo inzistiranje na toj godini kao početku suprematizma. Mišljenja smo kako su razlozi i političke prirode. Kazimir Malevič (1878.–1935.) nije bio Rus, kako što ga mnogi i kod nas prikazuju, već Ukrajinac poljskog podrijetla. (O toj temi vidi: Đuro Vidmarović: “Ukrajinsko-hrvatske teme”, Naklada Bošković, Split, 2012.).

Malo se ističe činjenica koju je umjetnik sam iznosio, kako njegova avangardna umjetnost ima kršćansko izvorište i kršćansko nadahnuće u ukrajinskome pučkom i sakralnom slikarstvu. Obrazovanje je stekao na ruskome jeziku, jer je tada taj jezik bio obligatan na srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama. To, što je jedno vrijeme živio u Rusiji, rezultat je povijesnih okolnosti i ne znači automatsko odbacivanje njegovoga etnonima.

Malevič pripada cijelome svijetu. Vrlo je rano razradio novi koncept umjetničkog izražavanja, koji je komunistima-boljševicima odgovarao jer su u njemu prepoznavali destrukciju dotadašnje “buržoasko umjetnosti”, dok je sam Malevič vjerovao u konačnu pobjedu slobode umjetničkog izražavanja.

Vrlo brzo, nakon što se komunistički režim učvrstio, Malevič je udaljen iz javnog života. Kršćanska podloga njegovoga suprematizma bila je evidentna, a boljševici su poticali novu marksističku umjetnost koja će biti u funkciji ideoloških aksioma i boljševičke političke pragmatike. Malevič je odbio kroz slikarstvo afirmirati njihovu ateističku filozofiju i političku praksu. Nije daleko od stvarnosti zaključak kako je antidataciju pjesme “Ja sam početak svega” iz 1918. prebacio u 1913. upravo zbog vrlo agresivno nastupajućeg ateizma. Očito je zbog tih razloga pjesmi dodao središnju teološki zbudujuću misao: “Pod ‘Ja’ se podrazumijeva čovjek”. Time je zaštitio pjesmu od političkog etiketiranja, ali i svoj umjetnički rad.

Ovaj kontekst je neophodno uzeti u obzir kada se čita ova pjesma s lektorskog aspekta. U njoj ima namjernih pravopisnih devijacija i “nedovršenosti” stihova. Ne koristi dosljedno interpunkcijske oznake, a poigrava se i s velikim početnim slovima kod imenica “bog”.

Ruski čitatelji, poglavito teološki obrazovaniji, kao i poznavatelji povijesnoga konteksta, takav će prijevod razumjeti na metatekstualnoj razini. Trudili smo se što je moguće više poštivati izvornik, jer je sam po sebi kulturno-povijesni spomenik.

Ovim prijevodom veliki ukrajinski umjetnik postati će bliži i razumljiviji hrvatskoj kulturnoj javnosti.

Malevič je jedan je od najvećih likovnih umjetnika 20. stoljeća. Vođeće je ime ukrajinske likovne umjetnosti, poglavito ukrajinske avangarde. Cijeli naraštaju hrvatskih slikara stvarali su pod Malevičevim utjecajem.

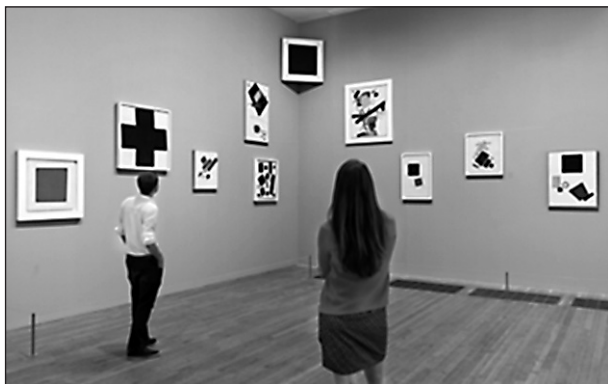
Pjesma "Ja sam početak svega" na najbolji način očituje njegovo kršćansko vjersko opredjeljenje.

Prilog 1.

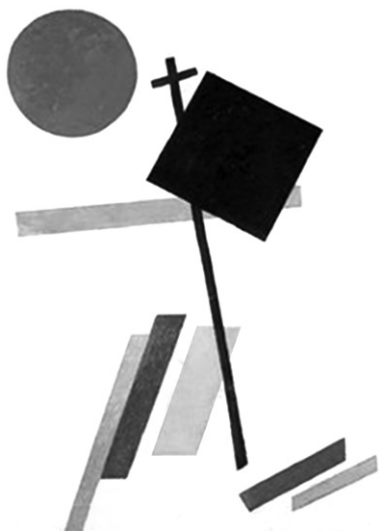
Likovni radovi koji najbolje korespondiraju s pjesmom "Ja sam početak svega":

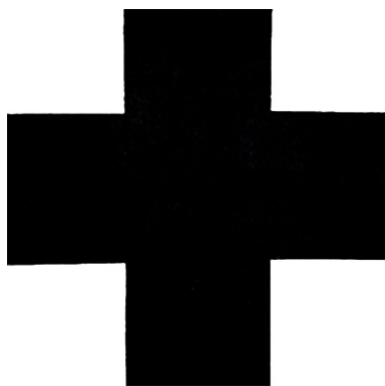
Čuvena Malevičeva slika "Crni kvadrat" prvi je puta izložena na "posljednjoj futurističkoj izložbi 0.10" 1915. godine. Broj u nazivu izložbe "0.10" govori slijedeće: nula upućuje na destrukciju starog i početak novog svijeta, a broj deset govori o broju umjetnika koji su trebali sudjelovati. Crni kvadrat smješten je u gornji kut, mjesto na kojem se tradicionalno postavlja sveta ikona i služi kao kućni oltar. Na lijevoj zidu dominira "crni križ", kao središnja slika suprematističkog likovnog jata.

Rekonstrukcija izložbe 1990.

K. Malevič: Suprematism 1

K. Malevič: Crni križ (o. 1910.)

OSVRTI

ŽELJKA LOVRENČIĆ

Uspješan dokaz jednoga postojanja

Dunja Detoni Dujmić: Ako sam ikada postojala (Biakova, Zagreb, 2022.)

Dunja Detoni Dujmić poznata je kao vrsna i nagrađivana esejistica te iznimno zanimljiva pjesnikinja. Dugo je godina radila kao leksikografkinja i urednica te bila uspješna i na tome području. Od davne 1970. godine predana je književnosti i nezaobilazno je ime u hrvatskim književnim vodama.

Njena najnovija knjiga naslovljena “Ako sam ikada postojala” nešto je novo u njenoj karijeri. Radi se o romansiranoj biografiji upotpunjenoj poetskim esejističkim zapisima, u kojoj do izražaja dolaze bogatstvo mašte i vješto baratanje jezičnim alatima. Ovdje se ne radi o pukom nizanju biografskih činjenica, već o ispisivanju uspomena na jedan život i bujici misli koje one izazivaju. Mogli bismo reći i to da je ovo roman o ljubavi koja je toliko snažna da ruši sve prepreke pred sobom. No, ne radi se samo o ljubavi između muškarca i žene, Njega i Nje; nego osjećaju koji vlada ovim stranicama.

Djelo ispričano u prvom licu ne slijedi jasnu vremensku liniju – ona je isprekidana poetskim zapisima i autoričnim mislima. Sastoji se od devet poglavlja podijeljenih na odjeljke. Započinje proslavom naslovljenim na *Odeskim stubama* iza kojega slijedi opis putovanja u selo u kamenjaru u vrijeme Domovinskog rata i uzbunâ.

Poslije upoznajemo Nju i Njega i one koji ih prate u njihovim životima, u radostima i tugama, u spokoju i olujama. Ona i On dva su lika iz potpuno različitih hrvatskih sredina. Vrijeme odvijanja opisanih događaja obuhvaća razdoblje od četrdesetih godina prošloga stoljeća do suvremenosti.

Ona je urbana djevojka iz dobrostojeće građanske obitelji koja se iz provincijskog grada seli u Zagreb. Tu pohađa školu i ima probleme s kakvima se susreće svaki školarac. Iznimno je senzibilna osoba, koja od ranih dana puno čita i rado odlazi u svijet mašte. Svoju osobnost zamjenjuje s Maladunjom, prema riječima autorice, nešto mlađom i poružnom djevojčicom koja je živjela u susjedstvu i kojoj je bila zavidna na ljubavi i pažnji kojom ju je obasipala majka. Maladunja postaje simbolom njenoga čestog bijega od stvarnosti, izmišljen lik u koji se pretvara kad se osjeća ranjivom i nesigurnom u stvarnom svijetu: “*Pokušaj preobrazbe*

u Maladunju počeo je već sljedećega dana kada sam ušla u njezin razred i hitro se uvukla u klupu za poletarce, sretna što učiteljica između šezdesetak đakačica nije odmah uočila uzljeza. No odala me moja taština: kada je na satu matematike na ploči napisala $4+3+8=?$ i potražila dobrovoljca i kada su svi poniknuli pogledom od straha da ih ne prozove – ja sam podigla ruku i spremno odgovorila na taj računalni izazov.”

Obitelj protagonistice ovoga romana sačinjavaju otac, majka i sebični brat Bibor, dječak s velikim glazbenim ambicijama. Majka koja se silno trudi zadržati građanski život koji u novopečenom socijalističkom društvu polako nestaje, gotovo je uvijek na njegovoj strani.

On je dijete iz sasvim drugačije, siromašne sredine s hrvatskoga juga. Zove se Ikić. Za razliku od njene male građanske obitelji, njegova je seljačka obitelj velika i međusobno vrlo povezana. Otac mu radi u Zapadnoj Njemačkoj kako bi prehranio suprugu i djecu. Kao i mnogi drugi provincijski studenti i on dolazi u Zagreb studirati i bori se za svoj komadić neba. Dok Ona uživa sve blagodati poslijeratnoga zagrebačkog života, u kojemu glasoviri i knjige polako uzmiču pred nekim drugim vrijednostima koje su nametnuli drugovi, On si, kao i drugi dotepenci u hrvatsku prijestolnicu, krči putove zagrebačkim ulicama, mijenja podstanske stanove i sudjeluje na radnim akcijama kako bi dobio stipendiju i mogao napredovati.

A onda se događa ljubav. Povučena i profinjena Ona i staloženi On susreću se na plesnjaku. I to je to. Amorova se strjelica zabila duboko u njihova srca: “Obnovljeni, opet postajemo gospodari grada, lutamo njegovim ulicama, kinima, pozornicama svih vrsta, sve nas privlači i zabavlja.”

To je vrijeme šezdesetih godina; država planira gospodarski oporavak zemlje, a naši su likovi bezbrižni studenti koji polažu ispite i žive svoju ljubav. Puni su nade u budućnost. Premda nije jasno naznačeno, pretpostavlja se da je građanka *Mamica* za svoju kćer željela nekoga drugog. Prvi Ikićev posjet Njenoj obitelji ne protječe bezazleno. Zlobni je brat budućem šogoru želio podmetnuti krađu srebrne hvataljke za “minijaturne kocke šećera”. No, na svu sreću, Ona zna za njegove smicalice i odlučno traži sporni predmet. I dakako, pronalazi ga.

Na dan vjenčanja dolazi do “sudara svjetova”, što je i naslov VII. poglavlja: “I tada dolazi do sudara svjetova. Stizali su u velikim skupinama koje predvode roditelji i braća, svi nasmijani i srdačni; i, gle čuda, tu su didovi i babe, strine, neviste, ujci, stričevi i tetkići, eto i dice, unučadi i trudnica, sobe se ispune koracima i grajom (...)”.

Njena građanska obitelj nije presretna hrpom južnjaka koja preplavljuje prostorije njena stana, ali ni njegova nije oduševljena snahom “koja u miraz nije donijela kombiniranu spavaću sobu već diplomu i stalan posao”.

Ali, ljubav je opet jača od svega. To dokazuje i mladi par koji se, prepušten sam sebi, seljaka po malim i neudobnim iznajmljenim stanicama u raznim zagrebačkim četvrtima. Uskoro stiže i prinova: prvi sin...

Dok Ona i On mijenjaju jedan loš stan za drugi i razmišljaju kako će dijete smjestiti u vrtić jer je Ikić za vrijeme Hrvatskog proljeća ispričao nešto što nije smio, Mamica i brat uživaju u Parizu, uz Seinu. Zbog suprugova "grijeha", mala obitelj nema mogućnosti dobiti stan od poduzeća, a mamin zjapi prazan šest mjeseci, dok ona i njezin sin u borave u francuskome glavnom gradu gdje je glazbenik dobio stipendiju.

I iz ovoga je djela razvidno da je socijalističko društvo prema nekima bilo darežljivo, a prema drugima, osobito onima koji su na bilo koji način pokazali neslaganje s njegovim "blagodatima", okrutno. Brat Bibor uspješno plovi njegovim vodama, kupuje atraktivan stan i ženi se. Za Mamicu prilično neočekivano, rastavljenom ženom iz susjedne republike s djetetom koje je ostavila ocu. Tipična Jugoslavenka odrasla u kazneno-popravnom domu zasigurno nije bila ono što je za svoga voljenog sina očekivala žena koja je čitav život nastojala sačuvati građanski *štil*.

U međuvremenu, mladi se par nastavlja seliti Zagrebom, putuje u inozemstvo, dobiva drugog sina, konačno kupuje stan na kredit i malo imanje u blizini Kupe koje postaje njihova oazu mira gdje sade drveće i povrće.

Njen život protječe između odgovornoga uredničkog posla gdje se susreće s mnoštvom moćnih i taštih "veličina" koje se ne libe uputiti joj kritike i voljene obitelji.

Dolaze osamdesete godine, stariji sin mora u JNA, devedesetih počinje Domovinski rat u koji odlazi i Ikić. Život nastavlja svoj uobičajeni slijed – u obitelji se redaju smrti. Njezin je otac davno umro, a Mamica napušta ovaj svijet u devedeset i četvrtoj godini.

Stariji sin završava fakultet kao jedan od najboljih studenata fizike i neko vrijeme radi u Institutu Ruđer Bošković. Godine 1995. odlazi na teksaško sveučilište gdje je dobio stipendiju za doktorski studij. Ona i On nastavljaju sa svojim poslovima, iznajmljuju Mamičin stan, imaju problema s podstanarima... Sin se u Americi ženi, dobiva blizanke, odlazi u Boston i razbolijeva. Mora na operaciju.

Bolestan je i On. Premda joj teško pada odvojenost od voljenog Ikića, Ona odlazi u Ameriku kako bi brinula o blizankama dok snaha radi. Čitatelj prati niz napetih i bolnih situacija u kojima je teško donijeti ispravnu odluku. Nedaće se nižu jedna za drugom: malo nakon Njenoga povratka u domovinu događaju se potres i korona. Slijedi ono najbolnije – suprugova smrt...

Nakon toga autorica nam nema više što reći. Njen je ljubavlju ispunjen život došao do točke kad dalje mora sama...

Tu završava ova knjiga simbolična naslova koja je uspješan dokaz jednoga postojanja. Drago mi je da sam bila prva koja je pročitala ove zapise i potaknula autoricu da rezime svoga života podijeli s onima koji će znati uživati u dobrom štivu.